

FRAGMENTVM

COMMENTARIORVM

Origenis in Euangelium secundum
Matthæum, Erasmo Roterodamo interprete.

15

36

Venundatur cum reliquis
Nicolao Paruo & Hectori Penet.

OPERA OMNIA

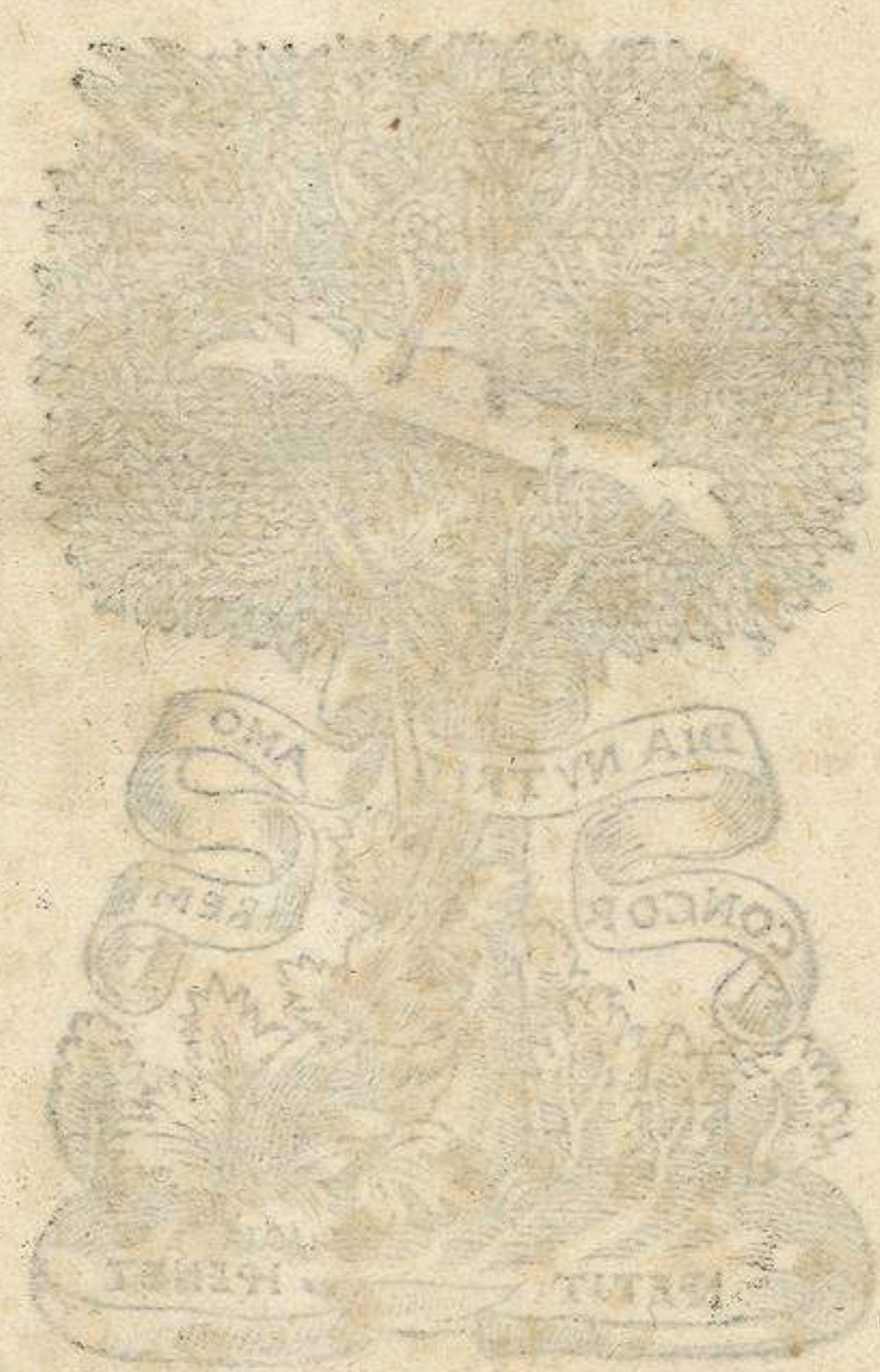
TOMI COMMENTARIORUM

Originis in Evangelium secundum

Matthaeum, Graeco-Romano

dialecto interpretate.

3

30

12

Venerunt cum reliquis
Nicolas Pantoja & Pichon Pantoja

R.D. NICOLAO ADIESBACH.
ECCLESIAE BASILIENSIS DE-
cano, Erasmus Roterod. S.D.

MODIE TANTVS est nouorum librorū proventus, vir ornatissime, vt periculum sit, ne turba cognitioni veritatis officiat: praesertim quum tanta sit inter ipsos dissensio, vt nobis propemodū acies illas referant ex serpentis dentibus natas, quas poetae memorant mox vt extiterāt, mutuis vulnerib⁹ interisse.

Nam vt verior est mimus ille, Nimum altercādo veritas amittitur: ita loquacitas immodica citius obscuret veritatem q̄ illustret. Verum de his esto suū cuiq̄ iudicium: ego certe malim in veteribus restituēdis operam sumere, quorum ex lectione saltem illud fructus capitur, quod Chrysostomum, Hieronymum, & horum similes illis admodum priscis recentiores rectius intelligimus, agnoscentes quid ex quorum fontibus hauserint, quēadmodum poetas & eos qui sua monumenta poetarum dictis ceu condierunt, nemo satis intelligit, nisi qui poesim Homericam imbibierit. Sic Thomae commentarios certius ac viuidius intelligit, qui legit auctores, vnde sua mutuatus est. Inter priscos autem scripturarum interpretes praecipui vidētur Origenes Graecus, & Tertullianus scriptor Latinus, vter altero doctior incertum. Certe multo celebrior Origenes, vtriq̄ tamen nocuit eruditionis eminentia, imo nobis potius nostra nocuit inciuitas, q̄ dextre bonis oblati vti nesciamus. Origenem expendimus ad mores, ritus, & dogmata horum temporum: quod q̄ sit absurdum si velis aestimare, inuerte scenam, ac finge nunc esse seculum Origenis: eoq̄ seculo quo vixit Origenes, vixisse Scotos, Occanos, Thomas, Capreolos, Aegidios, Gregorios, & huius classis reliquos: deinde ex illo seculo in hoc reuoces vnum quempiam ex illis, puta Thomam ex hoc genere parcius a priscis degenerantem, nisi quod Augustin⁹, quem in plerisq̄ sequitur, ausus est ab oībus priscis & Graecis & Latinis dissentire: quis feret illum ad Aristotelis & Auerrois gnomones exigentem ecclesiae dogmata? Nunc autem quum ecclesia habeat suam infantiam, progressum, & adultam aetatem, fortassis & senium: ad haec quum tanta sit aetatum ac regionū varietas, tamen quidam omnium scripta ad praesentem aetatem examinant, simul & erga bene meritos ingrati, & erga seipos inuidi. Multa sunt, de quibus hodie dubitare summa sit impietas, quum de hōdem olim inquirere, religiosa fuerit diligentia. Origenes omnibus fere Graecis scriptoribus materiam suppeditauit, de singulis inquirens, nihil asseuerans, quod in sacris literis non esset euidenter expressum, subinde repetēs illud suū μήποτε, nec aliud pro talibus officijs tulit premium, q̄ summam inuidiā, qd non accideret si pro suo quocūq̄ seculo, velimus aestimare. Mihi praeter admirabile studium in ediscendis tractandisq̄ sacris literis, quo nulli cedit Origenes, videtur & illud habere peculiare, q̄ ingenioso, nec imperito lectori varios aculeos, multiphariāq̄ cogitandi materiam relinquit in animo, vt non alius aequē sit utilis ad in-

struendum concionatorem ecclesiasticum. Quidam em̄ locum nacti communem, ad nauseam vsq̄ immorantur: hic attingit locum, & alio diuertit. Id autem potissimū facit in tomis, quos eruditorum priuatae lectioni parauit, ac retrusiora quaedam admiscuit, quae vulgo prodi non expediret. In hac enim sententia fuisse se non vno in loco subindicat Origenes. Porro de genere tomorum esse hoc opus quod habemus in Mattheum, non solum tituli qui extant apud Graecos, verum ipsa etiam res indicat, quocūq̄ consilio dissecuit illud nescio quis in homilias. Neq̄ enim vsq̄ vides clausulam homilias solennem, quae semper exeunt in *δοξολογία*. Et ab hīs commentarijs quos habemus mutilos, decem abesse tomos, indicant Graeci codicis tituli, ex quo nos adiecimus vndecimum ac duodecimi partem. Vtinā licuisset instaurare totum opus, lectu dignissimum. Quamq̄ vnam alteramve pagellam procurrimus in eam partem quā habemus versam, idq̄ duplici consilio: primum, vt hoc argumentum constaret, hanc quam damus esse portionem illius operis quod habemus truncatum: Deinde, vt lector ex hac qualicūque degustatione possit aestimare, quantum sibi permiserit ille, quisquis fuit interpretes, quem vt fateor incertum esse: quod, absit inscriptio, ita probabili coniectura colligi potest fuisse Ruffinum, qui neq̄ Graece, neq̄ Latine satis calluit, tamen si magis in eo desideramus fidem q̄ eruditionem. Nullum enim auctorem ille vir attigit, quem non & truncarit, & cōtaminarit, quum interpretis sicut & historiographi praecipua laus sit fides. Profitetur hoc fere in suis praefationibus ipse, sed plus praestat q̄ profitetur. Hanc igitur quantum lamcūq̄ pulcherrimorum commentariorum accessio nem, visum est tibi dicare Nicolae talium lucrorum auidissimo: Speroq̄ fore, vt pro tot in me tuis officijs hanc animi grati memorisq̄ significationem, aequi bonique consulas: non minorem hinc humanitatis laudem relaturus, si pusillum munusculum hilari fronte acceperis, q̄ haecenus magna prompte donādo tulisti. Siquidem in hoc potissimum tibi videris ocium quēssisse, vt in his fatalibus rerum humanarum tumultibus, sacrorum lectione voluminum priuatim oblectes animum: quando quidem Episcopum agere non licet, nimirum gubernatoris artem superantibus rerum procellis. Praeclara quidem res est, Episcopi munus gnauiter obire, si liceat: verum non inferioris animi est, Episcopi dignitatē vltro cedere, q̄ gerere. Iure probat hanc sententiā D. Hieronymus, Pulchrius est summum sacerdotium promeruisse, q̄ obtinuisse: rarioris tamen exempli est, tantam dignitatem, quam iam pridem nullo reclamante tenebas ac possidebas, aequo lubentiq̄ animo deponere. Is demum animus gerendo sacerdotio idoneus est, qui recusat dignitatem, si non liceat adferre vtilitatem. Vtinā autem tam nihil decederet vsibus ecclesiae tuae, q̄ nihil ob depositum sacerdotium decessit ornamenti tuis. Sed nimum diu te remoror ab Origenis colloquio: verbū addam, ac desinam. Codex Graecus mihi suppeditatus est ex bibliotheca Ladēburgensi, studio non minus exacta iuris peritia, q̄ maiorum imaginibus clari, deq̄ studio optime merentis Guolphangi ab Affenstein, qui Vuormaciensis Episcopi vices, in externae ditionis negocijs gerit. Quod quidem duplici de causa tacitum nō oportuit: primum, vt sciret lector, quibus huius benefici portionem deberet: deinde, si quis interpretis fidem explorare velit, norit vnde petat exemplar. Bene vale. Datū Basileae, pridie Nonas Iulias. Anno M.D.XXVII.

Fragmen.

AAA ij

FRAGMENTUM

TV M Origenis in mathæi caput. xij. Erasmo Roterodamo interprete.

VNC Dimissis turbis venit in domum suam, & accesserunt ad eum discipuli ipsi dicentes, Edifere nobis parabolam zizaniorum agri. Quando cum turbis est Iesus, non est in domo sua: Nā extra domum sunt turbe, facitq; hoc illius erga homines charitas ac benevolentia, vt domum relin-

quat, & abeat ad eos qui ad ipsum peruenire non possunt. Posteaq; autem satis disseruisset turbis per parabolas, dimittit illas, ac venit in domum suam. Vbi accesserunt ad eum discipuli ipsius, qui non remanserāt cum his quos ille dimiserat. Et quicūq; sane syncerius audiūt Iesum, primum sequuntur illum: mox percontati vbi domum habeat, inuitantur, vt videant illum. Venientes vident, & manent apud illum: omnes quidem diem illum, quidam autem illorum fortasse diutius. Atq; huiusmodi quiddam arbitror significatum in Euangelio Ioannis: his verbis, Postero die rursus stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. Insuper ad demonstrandum quod ex his quibus fuerat concessum, vt irent cum Iesu, viderentq; domum illius, is qui præstantior erat, fieret etiam Apostolus, his quæ dicta subnectuntur hæc: Erat Andreas frater Simonis Petri, vnus e duobus qui audierant a Ioanne, & sequuti fuerant Iesum. Proinde nos quoq; si volumus audire Iesum nō more turbarum, sed eorum more quibus permittit & in domum venire, eximium quiddam ultra turbas suscipiētes, familiares ac domestici reddamur Iesu, vt velut illius discipuli, ad eum iam domum ingressum accedamus, & accedentes doceri postulemus enarrationem parabolæ, siue zizaniorum agri, siue cuiusuis alterius. Vt autem plenius intelligatur quid nobis cōmendet domus Iesu, colligat aliquis ex Euangelijs quæcūq; de Iesu domo dicta sunt, tum quæcūq; in illa vel dixerit, vel fecerit. Hæc enim in vnum coaceruata, persuadebunt huic attento lectioni, quæ sunt in Euangelijs, non simpliciter tantum, vt quidam existimant, esse scripta, sed simplicibus ob dispensationem veluti simplicia prodita sunt. Cæterum qui acutius volunt & possunt aures intendere, his illic reconditæ sunt res magnæ sapientiæ, deiq; verbo dignæ. Post hæc respondēs dixit: ab eo loco, Qui seminat bonum semen, est filius hominis: de quibus tamen pro viribus in superioribus nobis disertum est, nihilominus dicentur & hic, quæ possunt illis adaptari. Quamq; & secundum alterā enarrationem absurda non sunt. Ac mentem adhibe si possis, & aliter præter ea quæ dissera sunt prius, bonū semen pro filijs regni accipere. Quoniam quæcūq; nascuntur in hominis animo bona, hæc a verbo quod in principio erat apud deum, condita sunt, quum sint germina regni dei, vt sani de re quæq; sermones, sint filij regni. Dormientibus autē his, qui non agunt iuxta Christi præceptū dicentis, Vigilate & orate, ne intretis in temptationē, diabolus obseruans, superfeminat quæ vocantur zizania, praua dogmata: superfeminat autē naturalibus, vt quidam appellant, cogitationibus, bonisq; seminibus, quæ profecta sunt a verbo. Porro iuxta hanc interpretationem, ager accipi possit totus mundus, nō tantū ecclesia dei. Si quidem in toto mundo filius ho-

minis seminavit bonū semē, malus autem ille zizania quæ sunt sermones prauj, qui sunt ex malitia nati, mali filij. Oportebit autē in fine rerū fieri messem, quā appellat cōsummationem seculi, vt angeli dei quib; hoc datum est negocium, colligant quæ prius animæ fuerant agnata peruersa dogmata, & tradent ea in cōsumptionem igni qui dicitur exurere, nimirum subvertentes ea. Et hoc pacto colligent angeli verbi & iidem ministri, ex vniuerso Christi regno omnia, quæ inerant animabus offendicula cogitationesq; quæ pariunt iniquitatem. Quas collectas conijcient in caminum ignis ardentem. Vbi simul & qui ad se reuersi senserint, eo qd dormitum est, in ipsis illius mali semina locum occupasse, flebunt, ac sibi quodammodo indignabuntur. Nam hic est stridor dentium: vnde & in psal. dictū est, Stridebant in me dentibus suis. Tunc maxime iusti fulgebunt, non iam varie quemadmodum initio, sed oēs velut vnus sol in regno patris sui. Itaq; veluti mysterium aperiens seruator, fortasse quum per omnia quæ dicta sunt in explicanda parabola, tum vero potissimū per hoc quod dictum est, Tunc iusti fulgebūt vt sol in regno patris sui: subiungit, Qui habet aures ad audiendum audiat: docens eos qui putabant ipsum in enarranda parabola dilucidissime rem explicuisse, vt vel a qui huiuslibet posset intelligi, & ipsam parabolæ enarrationem opus habere explicatione. Verum quoniam superius diximus in hæc verba tunc iusti fulgebunt vt sol, quod non vt prius varie fulgebunt iusti sed erunt oēs velut vnus sol, necessario exponemus de hoc loco, qd nobis videatur. Videtur Daniel scite lumen mundi dixisse, intelligentes, vulgusq; iustorum gloria præcellētes, quum ait, Et intelligentes refulgebunt vt splendor firmamenti. Ac de vulgo iustorum, vt stellæ in æternitates. Insuper & Apostolus, quum ait, Alia gloria solis, & alia gloria lunæ, & alia gloria stellarum: Stella enim a stella differt in gloria: Sic & resurrectio mortuorum: eadem dicit quæ Daniel, sensum hunc ab huius propheta mutuatus. Quæret igitur aliquis, quomodo hi de differentia luminis quod est in iustis loquuntur, quum contra seruator ita dicat, vt vnus sol fulgebunt. Opinor equidem, quod in exordijs beatitudinum quæ sunt in his qui salui fiunt, quoniam nondum purificati sunt, qui tales non sunt, differentia sit luminis, eorū qui salui fiunt. Cæterum vbi, quemadmodū diximus, collecta fuerint a toto Christi regno, omnia scandala & cogitationes, quæ gignunt iniquitatem, coniectæ fuerint in caminum ignis, cōsumptæq; fuerint deteriora, & dum hæc geruntur, ad se redierint, qui receperant sermones, mali illius filios, tunc iusti vnicum solare lumen facti, fulgebunt in regno patris sui. Sed cui fulgebunt, nisi his quibus deest, qui fruuntur illorum lumine, non aliter qd nunc sol lucet super terrā. Nō enim profecto lucebunt sibi ipsis. Vide num forte & illud quod dicitur, Luceat lux vestra coram hominibus: describi possit super latitudinem cordis, iuxta id quod dictum est a Salomone, trifariam, vt & nunc luceat lux discipulorum Iesu coram cæteris hominibus, & post obitum ante resurrectionē pariter ac post resurrectionē donec occurrant omnes in virum perfectum, ac fiant oēs vnus sol, tunc fulgebunt vt sol in regno patris sui.

De parabola thesauri in agro abscondi.

Rursum simile est regnum cœlorū thesauro abscondito in agro, quem repertū homo abscondit. Reliquas quidē parabolas dixerat turbis, hanc vero cū duabus hanc sequentibus non parabolas, sed similitudines ad regnum cœlorum pertinentes, videtur iam ingressus domum dixisse discipulis: cuius lectioni attentus, examinet & reliquas duas sequentes num forte non sint parabolæ, quandoquidem in illis scriptura nō grauata est parabolæ cuiq; titulum præponere, in his vero non

Υποστροφ.
Τερον.

Ευνοια

»
»

non

non fecit idem. Idque fecit congruenter. Nam si turbis loquebatur in parabolis, & hæc omnia loquutus est in parabolis, & sine parabolis non loquebatur eis: cæterum ubi venerat in domum non loquitur turbis, sed accedentibus ad ipsum in ea discipulis, perspicuum est, non esse parabolam quæ in domo loquutus est. His enim qui foris sunt loquitur per parabolam, & quibus non est datum scire mysterium regni cælorum. Dixerit igitur aliquis: Si non sunt hæc parabolæ, quid igitur sunt? An igitur scripturæ vocem sequuti, dicemus esse similitudines, differre autem similitudinem a parabola? Scriptum est enim in Marco, Cui assimilabimus regnum dei, aut cui illud conferemus? Ex hoc siquidem demonstratum est discrimen esse inter similitudinem & parabolam, id est collationem. Videtur igitur similitudo esse generalis, parabola vero specialis. Fortassis & similitudo quum vox sit maxime generalis ad parabolam, ut complectitur in se speciem parabolam, sic & similitudinem speciem cognominem voci generali. Quod quidem & in alijs accidit, quemadmodum obseruatum est ab ijs, qui callent multorum nominum usurpationem. Qui dicunt etiã maxime generalem esse *δρμνμ*, id est morum, multas complectentem species, velut *ἀφορμνμ*, id est occasionem, quæ aliunde oblata mouet, & *δρμνμ* id est impetum animi viro natum, dicentes *δρμνμ*, id est impetum in specie cõmuni cum generali nomine usurpari, ad distinctionem *τῆς ἀφορμνς*, id est occasionis. Atqui hic seorsum querendum est quis sit ager, seorsum quis sit thesaurus in eo absconditus, & quomodo homo qui inuenit hunc absconditum thesaurum, præ gaudio abit, venditque omnia quæ habet, ut emat agrum illum. Quin & illud querendum, quæ sint illa quæ vendit. Mihi quidem iuxta hæc, videtur ager esse scriptura, consita manifestis historiæ verbis, & legis & prophetarum, ac cæterarum sententiarum: Copiosa siquidem variarum plantatio est, & eorum quæ tota scriptura dicuntur. Porro thesaurus in agro absconditus, sunt reconditi & sub manifestis verbis latentes sapientiæ, in mysterio reconditæ, sensus, hoc est in Christo, in quo sunt thesauri sapientiæ & intelligentiæ occulti. Alius autem dicet, agrum esse illum vere plenũ cui benedixit dominus, videlicet Christum dei. Thesaurum autem in eo absconditum esse ea quæ dicuntur apud Paulum esse recondita in Christo, sic de Christo loquentem. In quo sunt thesauri sapientiæ & scientiæ occulti. Res itaque coelestes, ac regnum cælorum velut in imagine depicta sunt in scripturis, quæ sunt regnum cælorum: aut ipse Christus rex seculorum est regnum cælorum, assimilatum thesauro in agro abscondito. Quum autem ueneris in locum, quæres an regnum cælorum soli thesauro sit assimilatum, qui absconditus est in agro, ut regnum cælorum per similitudinem complectatur & agrum, & absconditum in agro thesaurum. Veniens autem homo quidam in agrum, siue scripturas, siue Christum qui ex manifestis & occultis constat, inuenit absconditum sapientiæ thesaurum, siue in Christo, siue in scripturis. Obambulans enim agrum, scrutansque scripturas, & querens intelligere Christum, inuenit in eo thesaurum, & inuentum absconditum, non existimans esse tutum, occultos scripturarum sensus, aut qui sunt in Christo sapientiæ & scientiæ thesauros prodere quibuslibet. Et postquam abscondit, abit, secum agitans, quomodo emat agrum aut scripturas, ut eas faciat sibi propriam possessionem. Postquam ex dei scripturis acceperit oracula dei, quæ primum Iudæis concredita sunt, & posteaquam a Christo doctus emerit agrum, aufertur ab illis regnum dei, quæ est uisus iuxta aliam parabolam, daturque genti facienti fructus eius, quæ per fidem mercata est agrum, ex eo quod uendit omnia quæ habebat, neque quicquam eorum quæ prius habebat apud se retinuerit, nihil autem illi

suppetebat, præter malitiam. Hoc ipsum uero accommodabis, etiam si ager habens thesaurum absconditum Christus intelligatur. Nam qui relictis omnibus sequebantur eum, ueluti secundum aliam considerationem uendidit quæ habebant, ut ob diuendita illa traditaque, & acceptam auxilio dei in illorum locum bonam uoluntatem, a deo insignem ingentisque precio dignum mercarentur agrum, habentem in se thesaurum.

Rursum simile est regnum cælorum homini negociatori, quærenti pulchras margaritas.

Quoniam regnum cælorum simile est nulli quidem cæterorum negociatorum, quum multi sint multa commercantes: sed ei tantum qui quærit pulchras margaritas, quicquid posteaquam inuenit, unum multis alijs æquiperandum preciosum margaritum, pro omnibus emit: locus postulat, ut de natura margariti disquiramus. Obserua uero diligenter, quod non dixit, uendit omnes quas habebat. Non enim solas eas, quas is qui quærebat pulchras margaritas emerat, uendit, uerum etiam uersas facultates suas distraxit, ut emeret margaritum illud. Inuenimus igitur apud eos qui de gemmis tractant, de margaritæ natura hæc. Margaritarum alias esse terrestres, alias maritimas: ac terrestres quidem apud solos Indos nasci, quæ congruunt sigillis, anulis, ac monilibus: Maritimas autem si quæ sunt insignes, apud eosdem Indos inueniri, quæ etiam optimæ in mari rubro nascuntur. Proximum autem in margaritis locum habent, quæ ex oceano Britannico capiuntur. Tertij autem ordinis inferiores sunt, non solum primis illis, uerum etiam secundis, quæ in Bosporo iuxta Scythiam inueniuntur. Insuper & hæc dicuntur de indico margarito, quod conchis innascitur, quæ similem habent naturam cum prægrandibus cochleis, quæ narrantur ueluti turmatim in mari pasci, uelut armenti duce quopiã exploratore, qui referat, qualis aut quanta sit regio: atque hanc aiunt præminere cæteris sub ipsa degentibus, ut res similitudinem habeat cum examine quod dicitur apum. Narrant autem & de ratione capiendi præstantiores, hoc est, eas quæ in India reperiuntur, quod incolæ posteaquam magnum littoris ambitum retibus cinxerunt adnatant ueritantes, studentes ducem agminis, unum ex omnibus apprehendere: Siquidem hoc capto, ferunt nullo negotio capi huic subditum agmen, quippe nulla iam subsistente ex toto grege, sed unaquæque ceu loro uincta sequente gregis ducem. Dicitur autem & generatio margaritarum Indicarum temporum spatijs cõfici, animali multas uersiones ac mutationes capiẽte, donec perficiatur. Quin & illud narrant, concham animantis ferentem margaritum diduci, in morem oscitantis, ac diductam, coelestem in se rorem recipere: quo si puro limpidoque fuerit expletum, lucidum fit margaritum, concipitque concha grandem & concinnam gemmam. Quod si quando turbidum, inæqualem & hybernum rorem acceperit, nubilum concipit margaritum, & varijs obnoxium maculis. Quin & illud comperimus, si concha procedens, ut impleatur gemma qua solet esse grauida, interim corripitur a fulmine, contrahitur, ac ueluti metu constringitur, foetum eniciens in ea quæ dicuntur *φυσήταμα*, hoc est, inflationes: nonnunquam uelut abortiuæ generantur breues ac nebulæ nonnihil habentes, tamen cõcinnæ. Iam & illud habet Indicum margaritum: præter alia, colore candidum est, argento pellucens ad simile, sic ut splendor subuirdis paulum subluceat, cæterum uindicque figuram habens rotundam siue turbinatam. Est autem colore blando, & omnino tenerius quam pro lapidis natura. Insuper est adeo iucundum aspectu, ut quemadmodum tradit is qui scripsit de natura gemmarum, admodum illustrioribus laudem auferat. Præterea est & illud optimi margariti signum, ambitum habere scul-

Fragmen. AAAA iij ptum,

ptum, præterea colorem habere candidissimum, maxi-
meq; pellucidum: postremo granditate maximum esse.
Hactenus igitur de margarito Indico. Cæterum quod
apud Britanniam aiunt inueniri, summo quidem colo-
re accedit ad auri speciem, cæterum nebulosum ac tur-
bidum, luceq; obtusiore. Iam quod inuenitur in portu
iuxta Bosporum, obscurius est ac liuidum, & omnino
luce carens, tenerumq; & ingenti magnitudine. Nasci-
tur autem in sinu iuxta Bosporum, non in conchis, quæ
est testæ genus, ferens margaritas, sed in his qui vocan-
tur mures: de his loquor, qui iuxta Bosporum in palu-
stribus pascuntur. Fertur autem & quartum esse marga-
ritarum gen⁹ circa Acarnaniam, in ostreorum conchis.
Verum hæ non admodum probantur, sed & incompo-
sitæ sunt, tum figura, tum colore: deniq; turbidæ vndiq;
ac sordidæ. Sunt autem & aliæ iuxta eandem Acarna-
niam, omnibus nominibus reijciendæ. His itaque col-
lectis ex eorum libris qui de gemmis tractarunt, dico ser-
uatore[m] scientem differentiam margaritarum, quarum
in genere sunt & bonæ, & rursus aliæ viles, hæc dixisse,
Simile est regnum cælorum homini negociatori quæ-
renti bonas margaritas. Nisi enim essent in margarita-
rum generibus etiam malæ, nequaquam dictum esset,
quærenti bonas margaritas. In omnigenis autem sermo-
nibus, qui veritatem profitentur, & gemas ferunt, quæ-
rit margaritas. Ac sint, vt ita vocem, quæ ex rore cœle-
sti concipiunt conchæ, verboq; veritatis grauidæ fiunt
cœlitus, prophetæ: qui ijdem sunt illæ pulchræ margari-
tæ, quas iuxta id quod proposuimus dicere, quærit ho-
mo negociator. Quod vero ducit agmen margaritarum,
quo inuento simul & reliquæ inueniuntur, videlicet il-
lud preciosum margaritum est Christus dei verbum,
quod superat preciosas literas sensusq; legis ac propheta-
rum, quo inuento simul & omnia cætera facile capiun-
tur. Loquitur autem seruator discipulis omnibus vt ho-
minibus negociatoribus, qui non solum quærent pul-
chras margaritas, verum etiam & inueniunt eas, & possi-
dent: dum ita dicit, Ne projicite margaritas vestras ante
porcos, Quod autem hæc discipulis dicta sunt, liquet
ex eo, quod hos sermones præcedit illud, Videns autem
turbas, ascendit in montem, & quum consedisset, acces-
serunt ad eum discipuli ipsius. Cõuenit enim hic sermo
cum eo, Nolite dare sanctum canibus, neq; projiciatis
margaritas ante porcos. Proinde vide ne qui non habet
margaritas aut qui non habet preciosum illud margari-
tum, nec discipulus sit seruatoris. At margaritas inquæ
bonas, nõ nubilas, nõ sordidas ac turbidas, quales sunt
sermones ab ecclesiæ decretis dissentientium, quæ na-
scuntur non ad orientem, sed ad occasum ac Boream, si
tamen & has oportet adiungere, ob eam quam inueni-
mus differentiam margaritarum diuersis in locis na-
scentium. Fortassis autem turbidi sermones & in operi-
bus carnis volutatæ hæreses, nubilæ sunt & in limo pa-
lustris nascentes margaritæ non bonæ. Adaptabis autem
quærenti bonas margaritas & illud, Quærite & inue-
nietis. Item illud, Omnis qui quærit inuenit. Quid em
quæritis, aut quid omnis qui quærit inuenit? Dicam
audacter, Margaritas, & illud margaritum, quod diuen-
ditis omnibus, ac omnium iactura facta, possidet. Ob
hanc dicit Paulus, Omnium iacturam feci vt Christum
lucrifacere[m]. Quum omnia dicit, sentit bonas margari-
tas: quumq; dicit, vt Christum lucrifaciam, sentit vni-
cum illud preciosum margaritum. Itaque preciosa res
est lucerna ijs qui sunt in tenebris, & opus habent lucer-
na, donec oriatur sol. Preciosa vero & gloria, quæ fuit
in facie Moyfi. Ego vero puto & prophetarum precio-
sam esse gloriam ac pulchrum esse conspectum, per quæ
inducimur ad hoc vt possimus videre gloriam Christi:
cui testificatus pater dicit, Hic est filius meus dilectus in

quem mihi complacui. Verum ne glorificatum quidẽ
fuit quod glorificatum erat in hac parte, propter emi-
nentem gloriam. Et prius opus est nobis ea gloria, quæ
recipit abolitionem pro eminente gloria, quemadmo-
dum opus est cognitione, quæ est ex parte, quæ abole-
tur, quum venerit quod perfectum est. Omnis igitur
anima quæ venit ad adolescentiam, pergens ad perfe-
ctionem, opus habet donec accesserit ipsi plenitudo tẽ-
poris, pedagogo, dispensatoribus & actoribus, vt post
hæc omnia, qui prius nihil differebat a seruo, quum es-
set dominus omnium, liber factus, recipiat a pedago-
go, œconomis & actoribus, bona paterna quæ respon-
dent precioso margarito, & ei quod perfectum est ven-
turo, per quod aboletur id quod ex parte est, quum emi-
nẽtiam cognitionis Christi capere quis potuerit, prius
exercitatus in cognitionibus succumbentibus, vt ita lo-
quar, cognitioni Christi. Sed plerique non intelligen-
tes pulchritudinem plurium margaritarum legalium,
& quæ adhuc ex parte est scientiam omnem propheta-
rum, credunt se sine illis haustis ac comprehensis om-
nino inuenturos vnicum illud preciosum margari-
tum, contemplarique eminentiam scientiæ Christi Ie-
su, cuius comparatione cuncta quæ ante talem ac tan-
tam scientiam fuerunt, quum non sint suapte natu-
ra stercora, tamen apparent esse stercora: quæ qui-
dem fortasse sunt illa quæ a cultore vineæ ficui ad-
mouentur rudera, efficientia vt ea fructum adferat.
Omnia igitur tempus habent, & oportunitas est om-
ni rei quæ est sub cœlo. Est aliquod tempus collig-
gendi pulchras gemmas, & tempus est post harum
collectionem, inueniendi vnum preciosum margari-
tum: quo reperto conueniet abire quempiam, ac ven-
dere cuncta quæ possidet, vt emat margaritum illud.
Quemadmodum enim eum qui futurus sit sapiens in
sermonibus veritatis, prius oportet elementis institutum
esse, & hinc ad maiorem pergere institutionẽ, magniq;
facere elementariam institutionem, non tamen in hac
oportebit permanere, veluti qui iam eam in precio has-
buerit initio, sed progressum ad perfectionẽ habere gra-
tiam hactenus utiliter factæ institutioni: Sic ad plenũ
intellecta quæ sunt legis ac prophetarum, institutio quæ-
dam elementaris est ad intelligẽdum euangelium, adq;
omnem sensum de Christi Iesu factis ac dictis.

Rursus simile est regnum cælorum sagenæ missæ
in mare.

Quemadmodum in imaginibus ac statujs, simi-
litudines non omni ex parte respondent ijs ad quæ
conferuntur, sed in plano quidem ligno, vt exempli
causa loquamur, cera depicta imago, superficie tan-
tum cum colore similitudinem habet, verum non ser-
uat depressiones atque eminentias, sed harum rerum
significationem tantum. In fingendis vero statujs, si-
militudinem quæ est secundum eminentiam ac des-
pressionem seruare conatur ars, in colore vero nequa-
quam. Quam si cerea fiat effigies, conatur quidem
vtranque seruare similitudinem nimirum & iuxta co-
lorem, & iuxta depressiones ac prominentias, cæter-
rum in profunditate non est imago: Similiter mihi
cogita & de similitudinibus, quæ sunt in euangelio:
regnum cælorum dum simile dicitur rei cuiquam, si-
mile dici non secundum omnia quæ adsunt illi, ad
quod confertur similitudo, sed ad quẽdã duntaxat, quæ
conducunt ad assumptam rationem. Et hic igitur regnũ
cælorum simile est sagenæ missæ in mare, non quemad-
modum quidam opinantur, qui docent, verbo naturas
subiectas esse diuersas, malorum scilicet ac iustorum qui
sub rete venerunt, vt ex eo quod scriptũ est, ex omni ge-
nere congreganti, credamus iustorum diuersas ac varias
esse naturas, similiter autem & malorum. Nam huic
intellectui

”
”

Liberum arbitriū. intellectui repugnant omnes scripturæ, declarantes esse liberum arbitrium, dum & accusant eos qui delinquunt, & probant eos qui recte faciunt, haudquaquam merito in eos competente vel reprehensione, qui ex mali generis natura tales sunt, vel laude in eos, qui tales sunt ex genere meliore. Siquidem ut pisces boni sint ac mali, causa non est in animabus piscium, sed secundum illud, quod verbum omnia sciens dixit, Producant aquæ reptilia animarum viuentium. Quo tempore & fecit deus cetera grãdia, omnemque animam animalium reptilium, quæ produxerunt aquæ iuxta genus suum. Illic igitur aquæ produxerunt omnem animam animantium reptilium, iuxta suum quancumque genus, quum causa non esset penes illam. Hic vero nos sumus in causa, ut sint bona genera, dignaque vasis quæ vocentur, aut mala dignaque quæ proiciantur. Non enim in nobis natura causa est malitiæ, sed voluntas quum sit libera, propensa est ad malefaciendum. Sic nec iustitiæ causa est natura, tanquam quæ non recipiat iniustitiam, sed verbum quod accepimus est quod reddit nos iustos. Nam inter genera degentium in aquis, non videbis quæ transmutentur a malis, ut in piscium generibus, in bona aut a melioribus ad deteriora: in hominibus contra bonos ac malos semper videre licet, qui vel ex malitia peruenierint ad virtutem, vel a profectu virtutis ad malitiæ dissolutionem reciderint. In hoc autem quod scriptum est, Si iustus auersus fuerit a iustitia sua, feceritque iniustitiam, ac cætera quæ sequuntur, usque ad illud, Et in peccatis suis quæ peccauit in his morietur: aut dicant nobis qui ex sagenæ parabola naturas inducunt, Iniustus post auertit se ab iniquitatibus suis quas fecit ac seruat præcepta domini, facitque iustitiam ac misericordiam, cuius erat naturæ quum esset iniustus? non sane vituperandæ. Et cuius naturæ merito dicitur, quum auertit se ab omnibus iniquitatibus suis quas fecit? Nam propter ea quæ prius fecit erat malæ naturæ, quomodo bonæ naturæ quum esset, erat iniquus? In simili re præter ea dubitabis & de iusto qui se auertit a iustitia sua, fecitque iniustitiam & omnes iniquitates. Priusque enim se auerteret a iustitia in iustis operibus versans, non erat malæ naturæ. Mala siquidem natura nequaquam possit esse in iustitia, quoniam non potest mala arbor videlicet malitia fructus bonos facere, quæ a virtute proficiuntur. Rursus e diuerso, qui bonæ naturæ sit & immutabilis, nequaquam auertere se possit a bono, posteaque semel habitus est iustus, a iustitia sua ad faciendam iniustitiam, iuxta omnes iniquitates suas quas fecit. His autem dictis existimandum est, regnum cælorum esse simile sagenæ missæ in mare & ex omni genere congreganti, ad probandum varietatem voluntatum in hominibus, quæ plurimum inter se discrimen habentium, ut quod dicit, congreganti ex omni genere, significet laudabiles ac vituperabiles in applicationibus animorum ad virtutum aut vitiorum species. Sagena vero vario cõtextu, similis est regno cælorum, ob veterem ac nouam scripturam ex omnigenis variisque sensibus plexam: tum ex his qui veluti pisces incidunt in rete, alij quidem in his sagenæ partibus reperiuntur, alij rursus in alijs, & vnusquisque qua parte captus est: sic inuenias etiam ex his qui in scripturarum sagenam venerunt, quosdam esse captos sub inuolucro prophetico, ut exempli causa loquar, Esaiæ, iuxta hanc expositionem, aut Hieremij, aut Danielis: alios rursus sub texto legali, in super alios iuxta partem Euangelicam, non nullos iuxta apostolicam. Primum enim qui capitur a verbo aut capi videtur, ex aliqua totius sagenæ parte apprehenditur. Nihil autem absurdi, si nonnulli pisces ex his qui saliant, vndique continentur toto sagenæ cõtextu, qui est in scripturis, & vndique constringuntur tenenturque,

sic ut aufugere non possint: sed velut omni ex parte seruitute coerciti facultatem non habeant elabendi. Missa est autem hæc sagena in mare, videlicet vitam hominum, vbique per orbem terrarum fluctibus irrequie tam, & in maris vitæ negocijs natantem. Hæc autem sagena ante Christi Iesu seruatoris nostri aduentum nondum tota erat impleta deerat legali propheticoque texto is qui dixit, Nolite putare quod veni ad soluendam legem aut prophetas: non veni ad dissoluendum, sed ad implendum. Et impleta est sagenæ textura per euangelia, perque ea quæ Christus per Apostolos loquutus est. Ob id igitur simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere congreganti. Potest autem præter hæc quæ disserta sunt, illud quod dicit, ex omni genere congreganti, significare vocationem gentium ex omni natione. Qui vero subministrabant sagenæ missæ in mare, Iesus Christus est sagenæ dominus, & angeli qui accesserunt & ministraverunt ei, qui non educunt e mari sagenam, neque deferunt in littus extra mare, hoc est extra vitæ negocia, nisi fuerit impleta sagena, hoc est nisi plenitudo gentium in eam intrauerit: Tunc educunt eam a rebus huius seculi, & ab humilibus negocijs perducentque in littus sic tropocatum. Ibi partes erunt eorum, qui hanc eduxerunt, & sedere iuxta littus atque illic sese collocare, ut quotquot boni sunt in sagenam suam ordinem digerant, iuxta sua quæ hic nominantur vasa: rursus his diuersos qui hic vocantur mali, foras efficiat. Quod autem vocat foras, caminus est ignis, quemadmodum ipse seruator interpretatus est, dicens, Sic enim erit in consummatione seculi, exhibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent illos in caminum ignis. Verumtamen hic obseruandum est, quod iam per zizaniorum parabolam, perque propositam similitudinem docemur, angelis hoc negocij dandum esse, ut discernant separentque malos a iustis. Superius enim dicitur, Mittet filius hominis angelos suos, & colligent ex regno eius omnia scandala, quicquid faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Hic autem dicit, Exhibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Ceterum his illud non congruit ut opinantur quidam, quod homines qui in Christo salui fiunt, sint etiam sanctis angelis superiores. Quo namque modo possunt, qui a sanctis angelis in vasa mittuntur, cum his qui mittunt in vasa, conferri quum sine illorum potestate subditi? Hæc autem dicimus non ignorantes, quibusdam angelis quibus hæc dispensatio non est tradita, imo ne his quidem omnibus homines qui per Christum salui fiunt, esse præstantiores. Nam legimus & illud, in quem desiderant angeli prospicere: quo loco non dictum est, omnes angeli. Nouimus & illud, Angelos iudicabimus: vbi non dictum est, omnes angelos. Hæc autem quum scripta sint de sagenæ, deque his qui in sagenæ, continentur, qui vult ante consummationem seculi, & ante egressos angelos separare malos de medio iustorum, ut sagenæ non contineat etiam malos ex omni genere, videtur neque scripturam intellexisse, & concupiscere, quod fieri non potest. Quapropter ne miremur, si priusque separati fuerint mali de medio iustorum ab angelis ad hoc mittendis videmus nostras congregationes etiam malis esse refertas. Sed vrinam hi qui conijciendi sunt in caminum ignis non plures essent quam iusti. Ceterum quoniam dicebamus: initio, parabolas ac similitudines non per omnia oportere accommodari nisi ad quæ conferatur parabola aut similitudo, sed in quibusdam dumtaxat. Hoc amplius probandum est ex his quæ dicuntur, in piscibus quod ad vitam illorum attinet, mali quiddam accidit, quum intra sagenam

deprehenduntur. Priuantur enim naturali sua vita, & neque qui in vasa mittuntur, neque qui foras proiciuntur, quicquid patiuntur amplius, nisi quod amittunt vitam, quæ quidem est in piscibus. In his autem, quorum gratia sumitur parabola, malum est esse in mari, nec venire in sagenam, ut in vasa cum bonis mittantur. Sic autem mali quidem pisces foras mittuntur & adijciuntur. Porro qui mali sunt, iuxta propositam similitudinem mittuntur in caminum ignis, ut quæ in Ezechiele de camino scripta sunt, ad hos quoque pertineant. Et factus est sermo domini ad me dicens, Filij hominis, ecce facti sunt mihi domus Israel, mixti omnes ære & ferro, & quæ sequuntur: usque ad illa, Et agnoscetis, eo quod ego dominus effudi iram meam in vos. Intellexistis hæc omnia? Dicunt etiam. Qui nouit quæ sunt in cordibus hominum Christus Iesus, sicuti de hoc docuit in Euangelio Ioannes, non ignarus interrogat. sed quoniam semel assumpserat hominem, utitur omnibus quæ sunt hominis. Quorum vnum illud est interrogare. Nec mirandum, si id facit seruator, quum ipse etiam omnium deus moribus hominum sese accommodans, perinde ac si quis homo morem gerat filio suo, percontetur, velut in hoc, Adam ubi es? &, Vbi est Abel frater tuus? Cæterum qui violentior fuerit, hic dicit, illud Intellexistis, haud dictum esse percontatorie, sed pronuntiatiue, dicitque & discipulos assentientes eius affirmationi respondisse Etiam. Verum siue interrogat, siue pronunciat, necessario dicitur, non solum Hæc, quod est demonstrationis, neque solum Omnia, sed Hæc omnia. Videtur autem nunc indicare, discipulos ante cælorum regnum fuisse scribas. Sed his repugnat, quod in actis Apostolorum refertur hunc in modum: Quum vidissent autem Petri ac Ioannis fiduciam, comperissentque quod homines essent illiterati & idiotæ, admirabantur: agnouerunt autem illos, quod cum Iesu fuissent. Aduersus hæc igitur aliquis mouebit quæstionem: Si scribæ fuerant, quomodo illiterati dicuntur? In Actis & idiotæ? Sin erant illiterati & idiotæ, quomodo manifestissime scribæ vocantur a seruatore? Verum ad ea quæ queruntur, respondendum esto, aut non omnes, sed Petrum & Ioannem in Actis illiteratos esse dictos, plures vero fuisse discipulos de quibus omnia scientibus dictum sit, Omnis scriba, & quæ sequuntur: aut omnem discipulum, qui iuxta literam legis doctrina fuerit institutus, scribam dicit, videlicet ut qui quantum sint illiterati & idiotæ, ducuntur tamen sub legis litera, scribæ dicantur, iuxta significationem aliquam. At sane maxime competit in idiotas, qui non norunt tropologias & anagogas scripturarum, sed simplici credunt literæ, eamque defendunt, appellari scribas. Ad hunc vero modum quispiam enarrabit & illud, Væ vobis scribæ & pharisæi & hypocritæ: ut quod cuius dictum est, qui præter literam nihil sciat. Hic percontaberis, an quemadmodum est scriba legis, ita sit & euangelicus: & an quemadmodum est qui legem audit, legit, ac loquitur, quæ per allegoriam dicuntur, sic sit & qui euangelium: ut intelligamus seruata iuxta rerum gestarum fidem historia, anagogen esse certam ducere ad spiritualia, ut spiritualis doctrina non sit malitiæ: sed aduersentur potius spiritualibus malitiæ, spiritualia bonitatis. Instituitur autem regno cælorum scriba, secundum id quod simplicius est, quod tunc aliquis a Iudaismo recipit Iesu Christi doctrinam ecclesiasticam. Verum idem iuxta quod profundius est eruditur, ubi quis a litera scripturarum adeptus institutionem, ascendit ad spiritualia, quæ vocantur regnum cælorum. Ac iuxta singulos sensus qui occurrunt, & eum qui per subductionem ad altiora intelligitur, & qui per exempli collationem, & qui per demonstrationem, licet accipere regnum cælorum, ut qui abundat scientia, qui caret mendacio, fiat in regno vnus ex

multitudine cælorum, ad eum modum acceptorum. Sic autem per tropologiam exponet & illud, Appropinquat enim regnum cælorum, ut scribæ qui in simplici litera acquiescunt, respicientes ab eiusmodi intellectu, erudiantur spirituali doctrina, quæ est per Iesum Christum, viuum verbum, quæ vocatur regnum cælorum. Eoque quatenus Christus Iesus, qui erat in principio apud deum deus verbum non inhabitabat animam, in ea non est regnum cælorum. Vbi vero quis prope accesserit ad capiendum verbum, huic appropinquauit regnum cælorum. Quod si in re nullum est discrimen atque etiam sensu, quum dicitur regnum cælorum & regnum dei, nimirum ad quos dicitur, Regnum dei intra vos est, ad eosdem dici poterit. Regnum cælorum intra vos est maximeque propter respicientiam a litera ad spiritum. Quum enim aliquis conuersus fuerit ad dominum, aufertur ab eo velamen quod est in litera, Dominus autem spiritus est. At qui vere paterfamilias est, & liber est, & diues, abundans, eo quod ex tractatione literæ eruditus sit regno dei in omni sermone veteris testamenti, & in omni scientia nouæ Iesu Christi doctrinæ, & has diuitias reconditas habens in suo thesauro, quem reponit tanquam eruditus regno cælorum, in cælo, ubi neque tinea corrumpit, neque fures perforant. Licet sane etiam vere pronuciare de hoc, ut exposuimus, Qui in cælis recondit thesaurum, quod nulla tinea cupiditatum spirituales ac cælestes eius possessiones potest attingere. Tineam autem cupiditatum dixi, occasione sumpta ex prouerbis, in quibus scriptum est, quemadmodum in ligno vermis, sic dolor viri lædit cor. Vermis enim ac tinea dolor est, lædens cor, quod thesauros non habet in cælis, nec in spiritualibus reconditos: in quibus si quis thesaurum reponat, quoniam ubi thesaurus, ibi & cor, in cælis habet cor: & propter ea dicit, Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Similiter neque fures, de quibus dixit seruator, Omnes quotquot venerunt ante me, fures sunt & latrones, perfodere valent thesauros in cælo reconditos, & cor quod illis adest, ita loquens, Simul resuscitauit, ac simul sedere nos fecit in supercælestibus in Christo. Et nostra conuersatio in cælis est. Quoniam autem omnis scriba doctus regno dei similis est paterfamilias qui profert de suo thesauro noua & vetera: haud dubium, quin & iuxta prioris dicti inuersionem, quisquis non profert de thesauro suo noua & vetera, non sit scriba doctus regno cælorum. Omnibus igitur modis conandum est, ut congregemus in corde nostro, attendentes lectioni, exhortationi, & doctrinæ, & in lege dei meditando die ac nocte, non solum noua euangeliorum oracula & Apostolorum, & horum explanatioes verum etiam vetera legis, umbram habentis futurorum bonorum, ac prophetarum qui his consentanea prædixerunt. Hæc autem colligentur, quum & legerimus & intellexerimus, & memores horum spiritualia spiritualibus tempestiue comparauerimus, non incomparabilia inter se comparantes: sed comparabilia quantum sermonis similitudinem idem declarantis habentia, tum in sensibus, tum in dogmatibus, ut in ore duorum triumve aut plurium testium e scriptura citatorum, fundemus & confirmemus omne verbum dei. Ac per hos silentium imponendum est his, qui quod in ipsis est, deitatem diuidunt, & a veteribus noua dissecant, quippe qui procul absint a similitudine paterfamilias proferentis de thesauris suis noua ac vetera. Quoniam autem qui similis dicitur alicui, alius est ab eo cui dicitur similis, erit quidem qui doctus est regno cælorum, scriba, qui dicitur similis: sed alius ab hoc paterfamilias, qui profert de thesauro suo noua ac vetera. Cæterum qui huic similis dicitur, tanquam illum imitans, quod ad illius exemplum accedat

Collatio
scriptura
rum.

Alludit
ad illud
Ephes. 6.
Cōtra spi
ritualia
nequitia
in cœle
stibus.

uata iuxta rerum gestarum fidem historia, anagogen esse certam ducere ad spiritualia, ut spiritualis doctrina non sit malitiæ: sed aduersentur potius spiritualibus malitiæ, spiritualia bonitatis. Instituitur autem regno cælorum scriba, secundum id quod simplicius est, quod tunc aliquis a Iudaismo recipit Iesu Christi doctrinam ecclesiasticam. Verum idem iuxta quod profundius est eruditur, ubi quis a litera scripturarum adeptus institutionem, ascendit ad spiritualia, quæ vocantur regnum cælorum. Ac iuxta singulos sensus qui occurrunt, & eum qui per subductionem ad altiora intelligitur, & qui per exempli collationem, & qui per demon

facere

facere studet. Vide igitur, num forte homo paterfamilias sit ipse Iesus, proferens de thesauro suo iuxta doctrinæ opportunitatē noua quædam spiritualia, quæ semper ab ipso renouantur in interno iustorum homine, & ipsi semper indies renouantur. Vetera vero quæ per literas insculpta sunt lapidibus & lapideis cordibus veteris hominis, vt comparatione literæ, & collatione spiritus, diuitem reddat scribam, qui doctus est regno cælorum, faciatq; ipsi similem, donec discipulus fuerit vt magister: Primū imitans imitatore illū Iesu Christi. Post hunc autē & ipsum Christū: iuxta id quod a Paulo dictum est, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Potest autem & simplicius Iesus paterfamilias proferre de thesauro suo, noua quidem, videlicet Euangelicam doctrinam: vetera vero, comparationē dictorum, quæ a lege ac prophetis assumuntur, quorum exempla licet in euangelij inuenire. Porro de his veteribus ac nouis audire oportet & spiritualementem legem in Leuitico, dicentem, Et comedetis vetera & vetera veterum, & vetera ex facie nouorum educentur, & ponam tabernaculum meum in vobis. Comedimus enim in benedictione vetera, nimirum propheticos sermones, & horum veterū vetera, videlicet legis verba: mox vbi noua venerint & euangelica, viuentes secundum Euangelium vetera literæ ex facie nouorum educimus: & ponit tabernaculū suum in nobis, implens quam dixit repromissionem, Inhabitabo & inambulabo in illis. Et factum est quū consummasset Iesus parabolas has, transijt illinc, & cū venisset in patriam suam, & cætera. Quoniam superius expendimus, an quæ turbis dicta sunt parabolæ fuerint, quæ vero discipulis similitudines, & in hanc materiam inducetes obseruationes exposuimus, quas opinor non esse contemnendas. Sciendum est qd illis omnibus obsistere videbitur, quod adiungitur non solū parabolis, verum etiam vt docuimus, similitudinibus. Et factum est, quū consummasset Iesus parabolas has transijt illinc. Querimus igitur, vtrum illa omnia reijcienda sint, an dicendum duo parabolæ esse genera, alterum earum quæ turbis dicuntur, alterum earū quæ discipulis promittuntur: an etiam parabolæ nomē æqui uocum esse putandum: an quod dicitur, factum est quū consummasset Iesus parabolas has, referendum sit ad superiores parabolas solas, quæ præcesserunt similitudines. Ob id enim quod dicitur, Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum, ceteris autem in parabolis: nō possumus dicere, discipulis, vt qui non erant de numero exterorum, per parabolas illas seruatore fuisse loquutum. Huic autem consequens est, vt aut quod dictū est, Factū est quū consummasset Iesus parabolas has, transijt illinc, referatur ad illas primo loco dictas parabolas: aut parabolæ nomen sit æqui uocum, aut vt duo sint genera parabolæ, aut vt omnino non sint parabolæ, quas appellauimus similitudines. Animaduerte vero, qd extra patriam suam dicit parabolas, quas vbi consummasset, transijt illinc, & vbi venisset in patriam suam docebat illos in synagoga ipsorum. Marcus autē ait, Et venit in patriam suam, & sequuntur eum discipuli ipsius. Querendum igitur & de hoc sermone, vtrum Nazareth dicat patriam ipsius, an Bethlem? Nazareth quidem est, ob quem Nazareus vocabitur: Bethlem autem qd in ea natus sit. Insuper instam forte quum Euangelistæ dicere potuerint, vbi venisset in Bethlem aut Nazareth, hoc quidem non fecerint, sed patriam nominarint ob aliquid, quod mystice per locum patriæ ipsius significetur, videlicet totius Iudææ, in qua contēptui habitus est: iuxta illud, Non est propheta contēptus, nisi in patria sua. Et si quis sane cogitarit, Iesum Christum Iudæis quidem scandalum, apud quos in hodiernum vsque diem persequutionem patitur, in gen-

tibus contra prædicatum & creditum: In omnem enim terram cucurrit sermo illius, videbit quod Iesus in sua patria caruerit honore, apud peregrinos vero & a testamento alienas gentes honoratur. Quid porro docens dixerit in synagoga eorum, nequaquam scripto tradiderunt Euangelistæ: sed illud scripserunt, tanta taliæ fuisse, vt omnes obstupescerent. Et probabiliter coniectandum est, supra scripturam fuisse quæ dicta sunt, nisi quod in synagoga illorum docuit, non se refecans a scriptura, neque abrogans illius auctoritatem. Quod autem dicitur, Vnde huic sapientia, palam declarat magnam & eximiam fuisse sapientiam verborum Iesu, dignam illo testimonio, Et ecce plus quam Solomon hic. Et, Virtutes maiores fecit quam fuerat in Helia aut Helizeo: addatur & hoc, quam in Moyse aut Iesu Naue. Dicebant autem qui mirabantur, ignari eum esse filiū virginis, ne credituri quidem, si dictus fuisset filius virginis: sed arbitantes illū esse filium Ioseph fabri, Nonne hic est ille fabri filius? Et omnem sane quæ videbat illū proxime attingere cognationem despicientes, Nonne, inquebant, mater illius dicitur Maria, & fratres illius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas? & sorores illius nonne omnes apud nos sunt? Existimabant igitur illum esse Ioseph & Mariæ filium. Fratres autem Iesu putant nonnulli esse, ex traditione Hebræorum sumpta occasione, ex Euangelio quod titulum habet, iuxta Petrum: aut ex libro Iacobi, filios Ioseph, ex priore vxore, quæ conuixerat ipsi, antequam duceret Mariam. Qui vero talia dicunt, dignitatem Mariæ in virginitate ad finem vsque seruare volunt, ne corpus illud quod designatum erat, vt subseruiret sermoni dicenti, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, cognosceret viri torum, posteaquam in eam peruenerat spiritus sanctus, ac posteaquam virtus ex alto obumbrasset illi. Arbitrorq; rationi consentaneum esse, virilis quidem puritatis in castitate, primitias fuisse Iesum, muliebris vero Mariam. Non enim plausibile est, alij præter hanc virginitatis primitias ascribere. Iacobus autem hic est, de quo loquitur Paulus, quod eum viderit, in epistola ad Galatas, ita scribens, Alium vero ex Apostolis non vidi quenquam, præter quam Iacobum fratrem domini. Intantum autem in populo refulsit hic Iacobus ob iustitiam, vt Iosephus qui viginti libris descripsit antiquitatem Iudaicam, dum vult causam adducere, quare Iudæorum populus tam acerba passus sit, vt etiam templum subuerteretur, dixerit, per dei vindictam hæc illis euenisse, ob ea quæ in Iacobum fratrem Iesu, qui dicebatur Christus, ausi fuerant. Quodq; mirum est, cum non probarit hanc sententiam, Iesum nostrum fuisse Christum, nihilo secius Iacobo tam magnificum iustitiæ testimonium præbet. Dicit autem & populū in hac fuisse opinione, propter Iacobum eam calamitatem accidisse. Et Iudas scripsit epistolam, paucorum quidem versusum, sed plenam efficacibus verbis gratiæ celestis. Qui in principio dicit, Iudas Iesu Christi seruus, frater autem Iacobi. Porro de Ioseph atque Simone nos nihil comperimus. Cæterum illud, & sorores eius nonne omnes apud nos sunt? mihi videtur tale quiddam significare, nostra sapiunt, non quæ Iesu Christi, neque quicquam habet peregrinum eximie cognitionis, quæ admodū habebat Iesus. Fortassis ex his existet addubio ratio, an ne homo quidem, sed diuinius quiddam sit Iesus, quum filius quidem esset, vt existimabant Ioseph & Mariæ, frater autem quatuor simulq; & aliarum foeminarū: neque quicq; habens cuiq; cognatorū simile, quicq; non ex institutione aut eruditione ad tantam sapientiam virtutemque peruenerat. Siquidem & dicunt, Quomodo hic nouit literas, quum non didicerit?

Quibus

Quibus affinia sunt quæ hic dicuntur. Veruntamē qui hæc dicebant, adeo mirātes ac stupentes, non credebāt, sed offendebantur in eo, propterea quod oculi mentis illorum tenebantur a potestatibus, quas tempore passionis triumphaturus erat in ligno. Iesus autem dixit illis, Non est propheta in honoris, nisi in patria sua. Quærendum vtrum quod dicitur æque ad vniuersos prophetas referatur, vt accipiamus vnumquēq; prophetā in sola patria sua contemptum esse: an quoniam singulariter dictum est, de vno hæc dicta sint. Itaq; si de vno dicuntur, sufficiunt ea quæ dicta sunt, nobis referentibus quod scriptum est ad seruatore. Quod si generaliter est dictum secundum historiam quidem non est verum: Nec enim Helias in Thesbon Galaad contemptus fuit, neque Helizeus in Ebalmaula, neq; Samuel in Armathaim, neq; Hieremias in Anathoth, verū iuxta topologiam omnino verum est. Oportet autem illorum patriam existimare Iudæam, cognatosq; Israelem illum, domum autem fortasse corpus. Contempti sunt omnes in Iudæa, ab Israele iuxta carnem, dum adhuc erāt in corpore, quemadmodum in Apostolorum Actis scriptum est, quod dicitur aduersus populū arguendi gratia. Quæ enim prophetarum non persecuti sunt Patres vestri, ex his, qui prius annunciabant de aduentu iusti illius? In priore vero Pauli ad Thessalonicenses epistola similia dicta sunt. Vos autem imitatores facti estis fratres ecclesiarum dei quæ sunt in Iudæa in Christo Iesu, quoniam & vos eadem passi estis a proprijs contribulibus, quemadmodum & illi a Iudæis, qui & dominū Iesum occiderunt, & prophetas, & nos persecuti sunt, & deo non placent, & omnibus hominibus aduersantur. Non est igitur propheta contemptus inter gentes: aut enim omnino non nouerunt illum, aut cognitum & receptū prophetam honorant. Tales autem sunt, qui pertinent ad ecclesiam. Dehonestatur autem propheta, primum quidem iuxta historiam persequente illos populo: deinde dum illorum prophetiæ non habetur fides a populo. Nā si credidissent Moyse & prophetis, crederēt vtiq; & Christo, qui docuit cohærere, vt qui credunt Moyse ac prophetis, credant & Christo: & qui non credunt Christo, non credant Moyse. Ad hæc autem quemadmodū per transgressionē legis peccator deum ignominia afficere dicitur, ita dum non creditur prophetiæ ignominia afficitur propheta ab eo qui non credit prophetis. Operæ precium autem fuerit recensere iuxta historiam, quæ passus est Hieremias in populo: de quibus dixit, Et dixi, Non loquar, neq; nominabo nomen domini. Et rursus alibi, lugiter subsannabat. Quæcunq; vero passus est a rege Israelitico, in eiusdem prophetia scripta sunt. Quin & de Moyse, quod frequenter ex populo venerint ad lapidandum eum, & hoc scriptum est, & erat illi patria, nō alicuius loci lapides, sed qui sequutus fuerat illum, populus, apud quos & ipse ignominia affectus est. Quin & illud historia narrat, Esaiam a populo dissectū fuisse. Quod si quis non recipit hanc historiam, eo quod inter apocrypha Esaiæ fertur, credat ijs, quæ in epistola ad Hebræos hunc in modum scripta sunt, Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt. Nam illud, secti sunt, ad Esaiam referuntur quemadmodū illud, Occisione gladij mortui sunt, ad Zachariam occisum inter templum & altare, quemadmodum seruator docuit, astipulās, vt opinor, suo testimonio scripturæ, quæ quancūq; non fertur in communibus ac publicatis libris, probabile tamen est, eam extare in apocryphis, hoc est in his quæ in secreto leguntur. Sunt autē affecti ignominia in patria apud Iudæos. Et circumeuntes in pellibus ouillis & caprinis, destituti, afflicti, & cætera quæ sequuntur. Omnes enim qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Est autem probabiliter coniectandum, quod Paulus

sciens prophetam expertem honoris esse in propria patria, quum vbiq; sermonem Evangelicum prædicauerit, non prædicauerit Tarsi: & hanc ob causam Apostoli reliquerunt Israelem, facientes quod præceptū erat a seruatore, Docete omnes gentes. Et illud, Eritis mihi testes Hierosolymis, & in tota Iudæa Samariæq; & vsque ad extremum terræ. Fecerunt igitur quod erant iussi in Iudæa & Hierosolymis. Sed quoniam propheta in sua patria caret honore, quum non recepissent Iudæi verbū, abierunt ad gentes. Adhibe vero mentem, nō possis propter hoc quod dictum est, Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt, dicere post seruatoris aduentum hoc impletum esse in gentibus collectis ecclesijs: quoniam qui prius fuerant de mūdo, quia crediderunt, factum est, vt non amplius sint de mundo, in propria patria, videlicet mūdo, accepto spiritu sancto, ac prophetantes honorem non habent, sed ignominia afficiuntur. Quapropter beati dicuntur, qui omnia passi sunt quæ prophete: iuxta id quod a seruatore dicitur, Iuxta hæc enim faciebant prophetis patres illorum. His qui diligenter adhibuerit mentem, si quoniam admodum se uere uiuit, ac redarguit delinquentes, haberetur odio, & insidijs peteretur, vt persecutionem patiens, & probrijs affectus propter iustitiam, non solum nō dolebit, verum etiam gaudebit & exultabit, certus se ob hæc mercedem habiturum copiosam in coelis, ab eo qui ipsum prophetis æquauit, eo quod eadem passus est. Proinde oportet affici ignominia in hoc mūdo & apud peccatores, quibus grauis est vita iusti: eum qui æmulari vitam propheticam, & qui spiritum qui fuit in illis accepit. Deinceps illud considerare licet quod dicitur, Nō fecit illic virtutes multas propter incredulitatem illorū, Per hæc enim docemur, quod virtutes in his factæ fuerint qui credebant: Quoniam omni habenti dabitur, & abundabit. In incredulis autem non solum non operantur virtutes, verum, vt Marcus scribit, ne poterant quidem operari. Attende enim illud quod dicitur, Non potuit illic vllam virtutem facere. Non enim dixit, Noluit, sed non potuit, quasi auxilium quidem veniret ad virtutem operantem, a fide illius in quæ operatur virtus, sed veraretur operari ab incredulitate. Vide igitur quod discipulis interrogantibus, quare non potuimus eijcere demonium? respondit, propter exiguitatem vestræ fidei. Et Petro incipiēti mergi dictum est, Exiguam habens fiduciam, quare dubitasti? Quin & sanguinis profusio obnoxia, quum non postulasset sanari, sed tantū in animo reputans, si fimbriam vestimenti illius contigisset, fore sanam, confestim sanata est, & assentitur modo sanationis seruator dicens, Quis me tetigit? Nā ego noui virtutem exisse ex me. Ac fortassis quemadmodū in corporibus naturalis quidam attractatus quibusdā ad quædam inest, veluti magneti lapidi ad ferrum, & bimirumini quod dicitur naphtha ad ignem, sic huiusmodi fidei ad diuinam virtutem. Iuxta quod & illud dictum est, Si habueritis fidem vt granum sinapis, dicetis monti huic, Transfer te hinc illuc, & transferet sese. Accurate veto Matthæus & Marcus declarare volētes diuinæ virtutis eminentiam, quæ & in incredulitate valet, sed amplius potest quicquid potest per fidem illorum, qui beneficis afficiuntur, mihi dixisse videntur, non eum non fecisse virtutes propter incredulitatem illorum, sed ibi non fecisse virtutes multas. Ac Marcus non dixit, non potuit illic vllam etiam virtutem facere, ibiq; substitit, sed adiecit, nisi quod paucos male habentes impositis manibus sanauit: sic quoq; virtute quæ erat in illo superante incredulitatem. Mihi vero videtur, quod quemadmodum in rebus corporalibus, nec agricolatio per se sufficit ad conuehēdos fructus, nisi coelum quod terræ Liberum circumfunditur, opituletur, imo potius, nisi opituletur arbitriū. is qui

is qui coelum gubernat, faciens illud quaecumque vult, neque coelum vel potius ille penes quem est rerum providentia fecerit, ut exoriantur e terra, ea quae solent e terra exoriri: sine agricultura. Semel enim hoc fecit in hoc quod dixit, Producat terra herbam graminis, seminans semen iuxta genus ac similitudinem: sic neque virtutum operationes absque fide illorum qui sanantur, perfectum opus praestant ad sanitatem conferendam, neque fides qualiscumque fuerit absque divina virtute. Atque id quod scriptum est de sapientia, accommodabis & ad fidem & ad virtutes singulas, ut eam hunc in modum alloqui possis. Etenim si quis fuerit perfectus in fide inter filios hominum, si tua virtus absit, pro nihilo aestimabitur: aut si quis perfectus pudicitia inter filios hominum, si quae abs te proficiscitur: abs fuerit pudicitia, pro nihilo aestimabitur: aut si quis perfectus in iustitia, reliquisque virtutibus, si absit quae abs te proficiscuntur, pro nihilo aestimabitur. Unde ne gloriatur sapiens in sapientia sua neque robustus in robore suo. Quod enim gloriatio dignum est, id nostrum non est, sed donum est dei, ab eo proficiscitur sapientia, ab ipso proficiscitur robur atque item caetera.

In Cap. XIII.

N ILLO TEMPORE audivit Herodes Tetrarcha famam Iesu, ac dixit pueris suis, Hic est Ioannes Baptista. Apud Marcum ita loquitur, itidem & apud Lucam. Iudaei varias habebant huiusce de rebus opiniones, nonnulli quidem falsas sententias habebant, videlicet Sadducei de resurrectione mortuorum, quasi non resurgerent: Item de angelis, quasi non essent, sed quasi quae de illis erant scripta tantummodo per tropologiam essent accipienda, neque quicquam haberent veri secundum historiam. Alias rursus habebant veras, veluti de resurrectione mortuorum, quod resurgerent docebant Pharisei. Quod igitur hoc loco queritur illud est an talis quaequam fuerit de anima opinio, quam falso habebat Herodes, & ex plebe nonnulli, quod Ioannes qui paulo ante ab ipso fuerat interfectus, resurrexisset a mortuis post amputatum caput, quod qui esset idem alio utens nomine nunc dictus Iesus, capax illius virtutum quae prius operabantur in Ioanne. Quam igitur habet probabilitatem, quod eum qui tantopere notus erat omni populo, & in omni celebratus Iudaea, quem dicebant esse fabri Mariaeque filium, & fratres ac sorores habere tales, existimarint non alium ab Ioanne fuisse, cui pater fuerit Zacharias, mater Elizabeth, nec ipsi obscuri in populo. Verisimile est autem, quod populus existimans Ioannem esse verum prophetam, cuius tanta fuit multitudo, ut pharisei metuerint: & quoniam videbatur id placere populo, flagitarunt a Ioanne responsum baptismus ipsius, utrum e caelo esset an ex hominibus non ignoraverit eum esse filium Zachariae. Fortassis & ad quosdam illorum pervenerat visionis historia, quae visa fuit in templo, quum appareret Zachariae Gabriel. Proinde qui probabile est vel Herodem vel quempiam e plebe sic errasse, ut arbitraretur non duos fuisse Ioannem & Iesum, sed unum & eundem Ioannem posteaque surrexerat ex mortuis post decollationem, vocatum fuisse Iesum. Dixit autem quispiam mutandorum corporum falsam opinionem fuisse in Herode, ac in nonnullis ex plebe, quae putabant eum qui natus fuerat Ioannes, ex mortuis redisse in vitam, tanquam Iesum. Sed quominus probabile sit hanc falsam opinionem illos habuisse, obstat tempus, quod intercessit inter natiuitatem

Ioannis & natiuitatem Iesu, quod non erat longius quam sex mensium. Fortasse talis potius quaedam suspitio fuit in Herode, quod virtutes quae operabantur in Ioanne, translatae fuerint in Iesum, ob quas Ioannes Baptista Messias esse creditus fuerat in populo: & uti poterit quispiam tali argumento, quemadmodum propter spiritum ac virtutem Heliae, & non propter animam eius de Ioanne dicitur, ipse est Helias qui venturus est: nimirum spiritu qui fuerat in Helia, ac virtute quae in illo fuerat translata in Ioannem, sic existimabat Herodes virtutes quae fuerant in Ioanne, in Ioanne quidem operatas fuisse baptismum ac doctrinam, Ioannes enim nullum addidit miraculum, in Iesu vero prodigiosas virtutes. Simile quiddam dicit aliquis & illos opinatos, qui dixerunt Heliam apparuisse, in Iesu, aut unum e veteribus prophetis resurrexisse. Nihil autem ad hanc quaestionem pertinet eorum opinio, qui dicebant, Iesum prophetam fuisse, velut unum e numero prophetarum. Mendax igitur est sermo, siue is qui scriptus est esse Herodis de Iesu, siue ab alio quopiam dictus. Veruntamen mihi videtur probabilius per similitudinem esse dictum, ut sicut in spiritu & virtute Heliae Ioannes praecesserat sic isti nunc suspicentur de Ioanne & Iesu. Quoniam autem primum didicimus, quod post tentationem servator, quum audisset Ioannem esse traditum, secesserit in Galileam. Deinde didicimus, quod quum Ioannes esset in carcere, quum audisset quae ferebantur de Iesu, missis duobus discipulis suis, dixerit illi, Tu es qui venturus es an alium expectamus? Tertio plane simpliciter didicimus Herodem dixisse de Iesu, Ipse est Ioannes Baptista, ipse suscitatus est a mortuis, nec alicunde tamen prius cognovimus, quomodo sublatus est Baptista. Quapropter & hoc nunc describit Matthaeus, ac item Marcus similiter. Caeterum Lucas pleraque quae ad hanc pertinent historiam, silentio praeteriit. Itaque Matthei narratio ad hunc habet modum: Herodes enim captum Ioannem vinxit in carcere. De his igitur mihi videtur, quod quemadmodum lex & prophetae durarunt usque ad Ioannem, post quem cessavit in Iudeis prophetica gratia: sic eorum potestas qui regnarant in populo quae haecenus valebat, ut eos qui digni morte viderentur, possent interficere, usque ad Ioannem fuit: & interfecto inique ab Herode prophetarum novissimo, priuatus est Iudaeorum rex occidendi potestate. Nisi enim hac potestate fuisset spoliatus Herodes, nequaquam Pilatus pronunciaisset in Iesum mortis sententiam, sed ad id satis fuisset Herodes, pontificum ac seniorum populi consilio in hoc adhibito. Ac tunc opinor impletum est illud quod a Iacob ad Iudam hunc in modum dictum est, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux ex Israel, donec venerit cui repositum est, & ipse expectatio gentium. Fortassis etiam hac potestate priuati sunt Iudaei, divina providentia Christi doctrinae locum praeparante in populo, ut etiam si haec prohiberetur a Iudaeis, non tamen procederet usque ad interemptionem credentium, quae videretur iuxta legem fieri. Herodes autem captum Ioannem vinxit in carcere ac reposuit, signum quoddam hoc facto praebens, quod quantum erat in ipso situm, & in malitia populi, concluderet & alligaret sermonem propheticum, veteretque ne posthac maneret in libertate veritatis praeco: quemadmodum prius Hoc autem faciebat Herodes propter Herodiam uxorem Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes, Non licet tibi habere eam. Hic autem Philippus erat Tetrarcha Itureae & Trachonitidis regionis. Itaque nonnulli arbitrantur, quod mortuo Philippo relicta filia, Herodiam uxorem fratris Herodes duxerit, cum lex concedat hoc matrimonium, si absint liberi. Nos vero quoniam nusquam reperimus mortuum fuisse Philippum, arbitramur maiorem

»
»

maiores etiam iniquitatem fuisse in Herode, qui uenti etiamnum fratri coniugem abduxerit, eoque propheta libertate præditus Ioannes, neque ueritus regiam Herodis dignitatem, neque ob mortis metum silentio dissimulans tantam iniquitatem, dicebat Herodi, diuino repletus spiritu, Non licet tibi habere eam. Non enim licet tibi habere uxorem fratris tui. Herodes quidem cepit Ioannem ac uinctum reposuit in custodia, non audens omnino occidere, hoc est propheticum sermonem tollere a populo. Regis autem Trachonitidis uxor quæ est peruersa quæpiam opinio, malaque doctrina, filiam peperit eiusdem nominis cuius motus quoniam uidebantur decori, placuissentque Herodi genethliacas res amanti, in causa fuerunt quo minus deinceps esset in populo caput prophetarum. Quin & in hodiernum usque diem, motus populi Iudaici, qui uidentur secundum legem esse, nihil aliud esse puto, quam Herodiadis filiarum saltationes. Sed Herodiadis saltatio contraria erat sanctæ saltationi, quam qui non saltauerint, his improbrabitur, audientque, Tibihs cecinimus uobis, & non saltastis: sed in natalicis iniqui sermonis qui regnabat in illis, saltant, sic ut placerent illi sermoni motus illorum. Obseruauit quidem quidam eorum qui uixerunt ante nos, Pharaonis natalem in Genesi descriptum, exposuitque quod malus ille gaudens negocijs generationis, festum celebrat natalicium. Nos uero ab illo hanc nostri occasionem, in nulla scriptura comperimus a iusto celebratum diem natalem. Nam Herodes illo Pharaone fuit iniquior: Siquidem ab illo in natalicis pistorum princeps occiditur: ab hoc autem Ioannes, quo maior inter natos mulierum non surrexit. De quo seruator dicit, Sed quare existis, ad uidentum prophetam: etiam dico uobis, & plusquam prophetam. Verum oportet gratias agere deo, quod prophetiæ quoque gratia populo adempta est, quæ tota illa maior effusa est in gentes, per seruatorem nostrum Iesum, qui fuit inter mortuos liber. Quamquam enim crucifixus est ex infirmitate, uiuit tamen ex uirtute dei. Insuper autem uide rationem, iuxta quam purorum & impurorum ciborum discrimen expeditur. Despicitur autem prophetia, quum in disco obsonij loco infertur: caput uero prophetiæ Iudæi non habent, Christum Iesum totius prophetiæ caput negantes: & amputatur caput prophetæ propter iusiurandum, quod peierandum erat potius quam seruandum. Non enim tantum erat crimen præcipitasse iusiurandum, quantum erat crimen ob præcipitatum iusiurandum occidere prophetam. Ac non ob id tantum decollatur, uerum etiam ob eos qui simul accumbebant, malentes prophetam occidi quam uiuere. Simul autem accumbebant, simulque conuiuabantur cum sermone malo Iudæorum rege, qui de illius natiuitate gaudebant. Hoc autem dicto nonnunquam eleganter ueris, aduersus eos qui præcipites sunt ad iurandum, uoluntque ratum esse iusiurandum, quod in rem impiam susceperunt: dicens non quoduis iusiurandum oportere seruari, ueluti nec Herodis. Ad hæc autem & illud animaduerte, quod non palam, sed clam & in carcere Ioannem occidit Herodes. Neque enim palam nunc abnegat Iudæorum sermo prophetias. Atqui re ipsa, & clanculum eas negat ac deprehenditur illis non credere. Quemadmodum enim si credidissent Mosi, credidissent & Iesu: ita si credidissent prophetis, recepissent utique qui fuerat a prophetis nunciatus. Quoniam autem huic non credunt, nec illis credunt, ac truncant in carcere conclusum sermonem propheticum, habentque illum mortuum ac diuisum minimeque integrum, quia non intelligunt eum, sed nos integrum habemus Iesum, expleta quæ de illo fuerat prophetia dicens, Os non comminuetis. Discipuli uero Ioannis sepeliunt illius reliquias, & abeuntes renunciarunt Iesu. At ille secessit in locum desertum, nimirum ad gentes, ac post

prophetarum interemptionem, turbæ sequebantur illum ex omnibus undique ciuitatibus, quas quum uidisset esse numerosas, miseratus est illos, ac sanauit ægrotos illorum, ac posthæc alit benedictis ac multiplicatis paucis panibus eos qui sequuti fuerant ipsum.

Quum audisset autem Iesus, secessit illinc nauigio in locum desertum seorsum.

Hic quidem sermo docet nos, quantum ualeat, a persequentibus & ab expectatione eorum qui per sermones insidiantur secedere. Hoc enim bona ratione fieri potest. Cæterum eum qui possit ab imminetibus abesse, omni ex parte eos recipere temeritatis est & confidentiæ. Quis autem posthæc dubitet, an a talibus liceat declinare, quum non solum post ea quæ Ioanni acciderant Iesus secesserit, uerum etiam hoc docuerit dicens, Si persequuti uos fuerint in ciuitate hac, fugite in aliam. Quoties igitur inciderit tentatio, quam uitare non licet, necesse est fortiter magnoque animo sustinere. Quod si liceat effugere, audaciæ fuerit hoc non facere. Quoniam autem post id quod dictum est, etiam iuxta anagogen oportet locum examinare, dicendum est quod postea quam apud Iudæos insidiosa petita est prophetia, occisamque propterea quod apud illos in precio essent natalicia festa uariisque motus qui fiebant in conuiuio, iudicio ueritatis incompositi & inconditi, cæterum opinione principis malorum, & eorum qui cum ipso conuiuium agitant, compositi & concinni, ipsisque grati, secedit Iesus a loco, in quo prophetia structis insidijs condemnata est: secedit autem in locum a deo desertum, qui est apud gentes, ubi dei uerbum, sublato regno ab illis, datoque genti facienti fructus ipsius, nascatur inter gentes, perque hoc uerbum nascantur filij desertæ, quæ neque legem, neque prophetas didicerat, multo plures quam eius quæ habet uirum, uidelicet legem. Quum igitur olim apud Iudæos esset uerbum, non sic erat apud illos quemadmodum apud gentes. Ideo dictus est in nauigio, hoc est in corpore, in locum desertum seorsum uenisse quum audisset de sublatione prophetæ. Quum autem uenisset in eremum, seorsum erat in ea, quod uerbum illius ac doctrina esset singularis, ultra consuetudines & opiniones apud gentes receptas. Turbæ uero quæ erant in gentibus, quum audissent uerbum adesse in deserto suo, idque seorsum esse, ut ante exposuimus sequutæ sunt illud relictis proprijs ciuitatibus, dum illorum quisque relinquit patriæ superstitionis consuetudines & Christi legi accedit. Sed pedestri itinere, non nauigio illum sequuti sunt, ut puta non corpore, sed nuda anima, ac uoluntate per uerbum persuasa sequuti imaginem dei. Et ad hos sane Iesus exit, quum non possent ad illum accedere, ut ueniens ad eos qui foris erant, introduceret eos qui erant foris. Multa autem turba foris erat, ad quam egreditur dei uerbum, & effuso lumine suæ uisitationis in illam, uidit eam. Et quum uidisset illos ob hoc esse magis dignos miseratione quod in talibus malis essent, uelut hominum amator, qui alienus erat ab affectibus, in hoc affectus sentit, quod commotis uisceribus miseratus est. Nec miseratus solum, uerum etiam ægrotos illorum sanauit, habentes uarios & omni iuges ex malitia morbos. Quod si uidere uis, quales sint animi morbi, cogita mihi, auaros, gloriæ cupidos, & puerorum amatores, & si quis est mulieribus deditus. Nam & hos in turbis uisos, eosque miseratus sanauit. Non tamen putandum est, quoduis peccatum esse morbum, sed id quod in tota conpuit anima. Tales enim uidere est pecuniarum amatores, totos incumbentes argento, & in huius tum custodiam, tum coaceruationem: auidos laudum, gloriolis inhiantes, inhiant enim captandis a vulgo uilibusque hominibus laudibus. Ac iuxta consimilem rationem cogitabis de reliquis morbis quos nominauimus, & si quis alius est horum consimilis.

Quoniam igitur inter enarrandum, quod dictum est, Sanauit aegrotos eorum, diximus non quod uis peccatum esse morbum, operæ precium est & e scripturis de horum differentia differere. Ait sane Apostolus Corinthiis, qui varijs peccatis laborabant, scribens, Propter ea inter vos infirmi multi, & valetudinarij, & dormiunt multi. Audi siquidem apostolum in his etiam vinculum neccentem, contextumque facientem ex diuersis peccatis, iuxta quod, alij quidē sunt infirmi, alij vero aegroti, videlicet plusque infirmi: rursus alij vtrisque peius habentes, qui dormiunt. Nam qui propter imbecilles animi vires, procliuēs sunt ad labendum in quoduis peccatum, etiam si non toto animo fuerint obnoxij alicui peccato peculiari, quemadmodum sunt aegroti, tantū infirmi sunt. Porro qui pro deo quē diligere debebāt, tota anima, toto corde, & tota mente, diligunt pecuniā aut gloriam, aut mulieres, aut pueros, hi peius affecti sunt que infirmi, suntque aegroti. Dormiunt autē, qui quū debeant attendere & aduigilare animæ suæ, non faciūt id: sed ex nimia negligentia dormitāt volūtate, & somnulosi sunt cogitationibus: qui quidem somniantes, carnem quidem polluunt, autoritatem vero spernunt, glorijs autem maledicunt. Isti sane quia dormiunt, in visis inanibus versantur, & in somniorum simillimis, ea quæ superne veniunt, quæque vera sunt non recipientes, sed infirmi per inania simulacra falluntur. De quibus & in Esaiā dicitur illud, Quemadmodum somniat siciens quasi bibat, & experrectus adhuc sitit, anima vero illorum inaniter sperauit: Sic erunt diuitiæ omnium gentium, quæcumque militarunt in Hierusalem. Itaque quā quæ videmur digressionem fecisse, dum exposuimus differentiam infirmorum, aegrotorum, & dormientium, propterea quod apostolus in ad Corinthios epistola dixit quæ enarrauimus fecimus digressionem, studentes ostendere, quid intelligendum significetur his verbis, Et sanauit aegrotos illorum. Post hæc habet sermo Euāgelicus: Quum autem esset facta vespere, accesserūt ad eum discipuli ipsius dicentes, Desertus locus est, & hora iam præterijt, dimitte itaque turbas, vt abeuntes in vicos emāt sibi cibaria. Ac primum obserua, quod quum daturus esset benedictionis panes discipulis, vt apponerent turbis, sanauit aegrotos, vt sani participes fierent panum benedictionis. Non enim possunt qui adhuc aegrotant, capere panes benedictionis Iesu: verum etiam si quum aliquis audire debuerit illud, Probet autem vnusquisque seipsum, & sic comedat ex illo pane, reliquaque quæ sequuntur, hæc non audierit, sed temere sumplerit panem domini & poculum eius, infirmus fit aut aegrotus, aut etiam vt ita loquar, ex grauedine quæ nascitur ex huius panis vi, dormiens. Vespere autem facto adierunt eum discipuli ipsius, hoc est, in cōsummatione seculi, de quo tempestiue dixeris illud, quod positum est in epistola Ioannis, Nouissima hora est. Qui quum nondum intelligerent, quid facturus esset dei filius, dicunt illi, Desertus est locus: Vidētes dei, & legis, & verbi solitudinem in plerisque. Dicunt autem illi, & hora præterijt: quasi præterisset opportunū tempus legis & prophetarum. Fortassis autem hoc dicebāt, huc spectantes, quod decollatus esset Ioānes, & legem & prophetias, quæ erant vsque ad Ioannem, cessasse. Præterijt igitur, inquiunt, hora. Nec adest cibus, eo quod tempus illius iam non amplius sit præsens, vt qui in deserto sequuti sunt te, legi ac prophetis seruiant. Insuper dicunt discipuli, Dimitte illos, vt si minus queant a ciuitatibus, certe a vicis, locis vilioribus emant cibaria. Hæc quidem dicebant discipuli, desperantes turbas inuenturas, eo quod dimissa est litera legis ac prophetiæ cessassent, in signes ac novos cibos. Sed vide quid Iesus responderit discipulis, tantum non clamans ac manifeste dicēs, Vos quidem opinamini turbas si a me disces-

serint egentes cibarijs, ea in vicis inuenturas potius que apud me, & in conuentibus hominum, non ciuium: sed vicinarum potius que si apud me permanserint. Cæterum ego patefaciam vobis, quod eo quo creditis illos egere non egent, neque enim opus habent vt discedant: eo vero quo creditis eos non habere opus, hoc est me, quasi non possim eos alere, hoc iuxta vestram expectationem opus habent. Quoniam igitur vos docui, reddidique sufficientes ad dandum egētibus animi cibum, vos date turbis quæ me sequutæ sunt quod edant. Habetis potestatem a me traditam, vt detis turbis cibum, cui si fuissetis intenti, nimirum intelligeretis me multo magis illos alere posse: nec diceretis, Dimitte turbas, vt abeant, emantque sibi cibaria. Iesus igitur per potestatem quam dederat discipulis alios etiam alendi, dixit, Date eis vos, quod edant. Illi vero non negātes se posse dare panes, sed arbitrati pauciores esse, nec sufficere pascendis qui sequuti fuerant Iesum, neque considerantes quod Iesus acceptum vnumquemque panem, id est verbum, in quantum vult dilatat, efficiens vt omnibus sufficiat, quoscunque velit pascere: Aiunt, Non habemus hic nisi quinque panes ac duos pisces: per quinque panes fortassis inuētēs sensibilia scripturarum verba, & ob hoc numero respondētia quinque sensibus: per duos vero pisces, vel propheticum & in affectibus situm sermonem, quasi obsonia rerum sensibilibus, quæ in scripturis reposita sunt: aut fortassis sermonem qui iam ad illos peruenerat de patre & filio. Quam ob causam & ipse comedebat de pisce posteaque resurrexisset, parte sumpta a discipulis. Vbi iam recepisset ab illis, quam ex parte poterant ipsi de patre profiteri theologiam. Nos quidem sermones de quinque panibus ac duobus piscibus hunc in modum explicare valuimus. Probabile est autē, quod qui magis que nos colligere possunt, quinque panes ac duos pisces apud sese, copiosiores ac meliorem de his reddere valeant intelligentiam. Illud tamen obiter annotandum, quod quinque panes ac duos pisces habere se discipuli profiterentur apud Mattheum, Marcum, & Lucam, nullam dantes significationem, an triticej sint, an hordeacei. Solus Ioannes hordeaceos fuisse dicit, vnde fortassis nec discipuli in Euāgelio Ioannis eos panes apud se esse fatentur: sed apud hunc ita loquuntur, Est puer hic, qui habet quinque panes hordeaceos, ac duos pisces. Et donec hi quinque panes cum duobus piscibus non adferebantur a discipulis Iesu, non creuerunt, neque multiplicati sunt, neque poterant multos alere. Quum autem illos accepisset seruator, primum suspexit in cœlum, nimirum oculorum suorum radijs veluti deducēs illinc potentiam, robur additurā quinque panibus ac duobus piscibus, ad nutriendum quinque hominum milia. Post hæc benedixit quinque panibus & duobus piscibus, verbo & benedictione augens illos ac multiplicans. Mox diuidens ac frangens dedit discipulis, vt illi turbis apponerent. Tunc suscipiebant illi panes ac pisces ad hoc, vt ederent ac saturarētur omnes, adeo vt quosdam ex benedictis panibus non potuerint comedere. Tam multa turbis supererant, quæ apud turbas quidem non erāt, sed apud discipulos, volentes tollere quod supererat fragmentorum, reponereque in cophinos, plenos fragmentorum totidem numero, quot erant tribus Israel. De Ioseph quidem scriptum est in psalmis, Manus eius in cophino seruiert. De Iesu vero discipulis, quod quum essent nimirum duodecim, sustulerint ex eo quod superfuerat, duodecim cophinos non dimidiatos, sed plenos. Et sunt, nisi fallor, ad hunc vsque diem, & erunt vsque ad consummationem seculi, duodecim cophini pleni fragmentorum panis viui, apud Iesu discipulos turbis præstantiores, quæ turbæ non possunt comedere.

ERANT autem qui comederant de quinque panibus,
Fragmen. B B B B nibus,

nibus, qui erant anteq̄ superfuissent duodecim cophi-
ni, cognati numero pentadis. Vsq̄ ad quinque sensibilia
peruenerant n̄ qui comederant. Quandoquidem & h̄
ab eo qui suspexerat in cœlum, quiq̄ benedixerat ac fre-
gerat illos aliti sunt, n̄q̄ non pueri, neq̄ foemine, sed vi-
ri. Sunt enim, ni fallor, in sensibilibus edul̄s discrimi-
na, vt quædam sint eorum, qui euacuauerunt ea; quæ
sunt paruuli: quædam rursus eorum qui paruuli sunt,
adhuc & carnales in Christo. Ac nobis hæc dicta sint
propter hæc verba, Qui comederant erant viri quin-
quies mille præter pueros ac mulieres. Quod quidem
ambigue dictum est, vtrum qui comederant fuerint vi-
ri quinquies mille, nec inter hos edentes vllus fuerit
puer aut foemina, an viri tantum fuerint numero quin-
quies mille, non annumeratis neq̄ pueris neq̄ mulie-
ribus. Nonnulli quidem, vt ante diximus, ad hunc mo-
dum explicuerūt, quod neq̄ pueri, neq̄ mulieres adfue-
rint n̄s quæ ex quinque panibus ac duobus piscibus au-
cta multiplicataq̄ sunt. Dixerit autem aliquis, quod
quum multi comederint, iuxtaq̄ dignitatem ac vires,
participes facti fuerint panum benedictionis, alij qui-
dem numero digni erant, iuxta similitudinem eorum,
qui in libro Numerorum nominati sunt, annos vigin-
ti nati, Israelitæ viri erant. Alij vero qui digni non erāt
tali ratione numeroq̄, pueri erant ac mulieres. Iam mi-
hi tropologiam de pueris tracta, iuxta illud, Nō potui
vobis loqui vt spiritualibus, sed vt carnalibus, vt par-
uulis in Christo. De mulieribus autem, iuxta illud, Vo-
lo autem vos omnes virginem castam exhibere, Chris-
to. De viris vero iuxta illud, Posteaq̄ factus sum vir,
euacuaui ea quæ erant paruuli. Ne prætereamus inenar-
ratum & illud, quum iussisset turbas discumbere super
gramen, acceptis quinque panibus & duobus piscibus,
sublatis in cœlum oculis, benedixit, quumq̄ fregisset,
dedit discipulis panes, discipuli vero turbis, & comede-
rūt omnes. Quid enim significat illud, q̄ iussit omnes
turbas discumbere super gramen, & quid intelligere
possumus dignum iussione Iesu, de loco: Opinor au-
tem, quod turbas iusserit discumbere in scœno, propter
id quod dicitur in Esaia, Omnis caro scœnum, hoc est
subiicere carnem, ac subditum reddere carnis affectum,
vt sic aliquis possit esse particeps panum quibus bene-
dixit Iesus. Deinde quoniam varij sunt ordines eorum
qui egent alimonia Iesu, nec n̄sdem sermonibus alun-
tur omnes, propterea, ni fallor, Marcus dixit dominum
hoc fecisse: & præcepit eis omnibus, vt discumberent,
per conuiuia, super viride scœnum: & accubuerunt per
singula viridaria centeni & quinquageni. Lucas autem
sic, Dixit autem ad discipulos suos, Facite vt discum-
bant, per singulos ordines ferme quinquageni. Opor-
tebat enim eos qui requieturi erant in Iesu cibarijs aut
esse in ordine centum, qui numerus sacer est, ac deo pro-
pter vnionem consecratus: aut in ordine quinquagin-
ta, qui numerus continet remissionem, iuxta mysteriū
iubilei, qui solitus quinquagesimo quoq̄ anno inno-
uari, iuxta mysteriū festi Pentecostes, quod est die quin-
quagesimo. Arbitror autem duodecim cophinos fuisse
seapud discipulos, quibus dictum est, Sedebitis super
duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Et
quemadmodum dicere posset aliquis, mysterium esse
in throno iudicantis tribum Ruben, & in throno iudi-
cantis tribum Symeon, & in alio throno iudicantis tri-
bum Iuda, atq̄ item de cæteris, ita fuerit & cophinus ci-
bariorum Ruben, & alius Symeon, alius Leui. Sed nō
est præsentis tractationis nunc tantum a proposito di-
gredi, vt coaceruemus quæ dici possent de duodecim tri-
bus, ac peculiariter de harum singulis, & quæ sit quæ
q̄ tribus Israel explicare. Et protinus compulit di-
scipulos ingredi nauim, & præcedere ipsum in vltio-
rem ripam, donec dimitteret turbas. Obseruandum

est obiter, quoties n̄sdem locis repetuntur hoc modo,
turbæ. Item aliud nomen, discipuli, vt ex hac obserua-
tione, & ex huius nominis coaceruatione, perspicuum
fiat. Euangelistis fuisse propositum, per Euangelicam
narrationem ostendere voluisse differentias acceden-
tium ad Iesum, quorum alij sunt turbæ nec vocantur
discipuli: alij vero discipuli qui sunt turbis præstantio-
res. Sed satis est in præsentia nos pauca verba adducere,
quo videlicet ex his incitatus aliquis, idē faciat in om-
nibus Euangelij. Scriptum est itaq̄, quum turbæ es-
sent loco humiliore, de discipulis ad Iesum qui mon-
tem conscenderat volentibus accedere, quo turba per-
uenire non poterat, hunc in modum, Quum vidisset
turbas conscendit in montem, quumq̄ confedisset, ac-
cesserunt ad eum discipuli ipsius, & quum aperuisset os
suum, docebat eos, dicens, Beati pauperes spiritu: & cæ-
tera quæ sequuntur. Et rursus alio in loco, turbis deside-
rantibus sanationem dictum est, Sequutę sunt eum tur-
bæ multæ, & sanauit eos. Non reperimus de discipulis
scriptum, quod eos sanauerit, propterea quod si quis
iam est discipulus Iesu, ille sanus est, & quum bene ha-
beat, opus habet Iesu, non quatenus est medicus, sed se-
cundum alias illius vires. Rursus alibi, quum Iesus lo-
queretur turbis, mater ipsius ac fratres stabāt foris, que-
rentes ei loqui, quod quidem illi significatum est: Re-
nuncianti respondit extensa manu non ad turbas, sed
ad discipulos, dicitq̄, Ecce mater mea & fratres mei: ac
testimonium ferens discipulis quod facerent volunta-
tem patris qui in cœlis est, ipse inquit, meus & frater &
soror & mater est. Rursus alio loco scriptum est, quod
omnis turba steterit iuxta littus, & loquutus sit eis per
parabolas multa: Deinde post parabolam sementis, ac-
cedentes non iam turbæ, sed discipuli dicebant ei, Nō
quare loqueris nobis per parabolas, sed quare per pa-
rabolas loqueris illis? Quo tempore respondit nō tur-
bis, sed discipulis, Vobis datum est nosse mysteria re-
gni cœlorum, cæteris autem per parabolas. Proinde in-
ter hos qui accedunt ad nomen Iesu, n̄ qui nouerūt my-
steria regni cœlorum, discipuli vocari possunt, n̄ vero
quibus hoc datum non est, turbæ, quæ discipulis infe-
riores dicentur. Attende vero diligēter, eum discipulis
dixisse, Vobis datum est nosse mysteria regni cœlo-
rum: de turbis vero dictum est, Illis vero non datum
est. Item alibi dimittit turbas & ingreditur in domum,
non autem dimittit discipulos. Et in domum eius acce-
dunt ad eum, non turbæ, sed discipuli eius dicētes, Edif-
fere nobis parabolam zizaniorū agri. Quin & alio in
loco, quum audisset, de Ioanne, Iesus secessit nauigio in
desertum locum seorsum, turbæ sequutę sunt eum:
quum egressus vidit multam turbam, & misericordia
motus super illos, sanauit ægrotos illorum, videlicet
turbarum, non discipulorum. Vespere autem facto, ac-
cesserunt ad eum non turbæ, sed discipuli dicentes, ve-
lut alij a turbis: Dimitte turbas, vt digressi in vicus,
emant sibi cibaria. Insuper quum acceptis quinque pa-
nibus & duobus piscibus, & sublatis in cœlum oculis
benedixit, ac frangens dedit discipulis, vt discipuli da-
rent turbis, quæ non poterant ab eo capere, sed vix per
discipulos accipiūt panes benedictionis Iesu, ac ne hos
quidem omnes comedunt: nam saturatę turbę relique-
runt quod superfuit in cophinis duodecim plenis. Cæ-
terum cuius gratia has annotationes obiter adiunxerim-
us, est illud quod in manibus est, videlicet quod Ie-
sus separans a turbis discipulos, compulit eos ingredi
in nauim ac præcedere ipsum in vltiorem ripam, do-
nec ipse dimitteret turbas. Non enim possunt turbæ in
vltiorem ripam transire, velut Hebræi mystice, quæ
vox sonat nobis, transmissorij: verum hoc erat opus
discipulorum Iesu, videlicet in vltiorem abire ripam,
ac transcendere ea quæ videntur, quæq̄ corporalia sunt
ac temporalia:

ac temporalia: peruenire autem ad ea quæ non videntur, æternaque sunt. Satis igitur beneficentiæ collatum erat in turbas a Iesu, quæ non poterant, eo quod essent turbæ, abire in vltiorem ripam, si dimitterentur a Iesu. Qua dimissione nullus habet auctoritatem dimittendi, nisi Christus solus: neque fieri potest, vt dimittatur aliquis, nisi prius comederit de panibus, quibus benedixit Iesus. Non potest autem edere de panibus benedictionis Iesu, nisi fecerit quemadmodum præcepit Iesus, ac discubuerit in gramine, quemadmodum differuimus. At ne id quidem possunt facere turbæ, nisi, relictis suis ciuitatibus, sequutæ fuerint Iesum, secedentem in desertum locum seorsum. Ac prius quidem rogatus a discipulis, vt dimitteret turbas, non dimisit, donec auisset eas panibus benedictionis. Nunc vero dimittit discipulis prius compulsis ingredi nauim, & relinquit eos in loco quopiam humiliore. Nam desertum inferius est: Ipse autem ascendit in montem, vt oraret. Quin & illud obseruandum, quod ilico posteaque pauerat quinque milia hominum Iesus, compulit discipulos ingredi nauim, & præcedere ipsum vltra lacum. Verum non possunt discipuli præcedere Iesum trans lacum, sed vbi peruenissent vsque ad medium maris, ac nauis iactaretur fluctibus, eo quod ventus esset aduersus, timuerunt, circiter quartam noctis custodiam, quæ venisset ad illos Iesus. Et nisi ascendisset in nauim Iesus, neque nauigantibus discipulis ventus desisset esse contrarius, neque transientes venissent in alterum littus qui nauigabant. Ac fortasse volens illos experimento docere, quod non possent absque ipso abire trans lacum, compulit illos ingredi nauim, ac præcedere trans lacum. Cæterum illis non valentibus vltra medium maris pertingere, apprensus ac faciens quæ scripta sunt, declarauit, quod qui ad vltiorem ripam tendit, Iesu simul cum ipso nauigante perueniet illuc. Quid autem est nauigium, in quod Iesus compulit ingredi discipulos, nisi fortassis tentationum ac periculorum imminentium certamen, in quod compulsus aliquis a verbo, veluti que nolens, venit, sed ita saluatore volente exercere discipulos in hac nauis fluctibus iactata, ob ventum aduersum. Quoniã autem confestim compulit discipulos suos ingredi nauim, & præcedere ipsum trans lacum, Marcus paulum immutatis verbis sic posuit, Et confestim compulit discipulos suos ingredi *εἰς τὸ πλοῖον*, id est in nauim, ac præcedere ipsum trans lacum in Bethsphaïdam: ope præcipuum est intendere huic verbo, compulit, si prius considera uerimus exiguam Marci variationem, certam nauim significatis per additum articulum. Non enim idem significatur ab eo loco, confestim compulit discipulos, sed amplius habet illud, discipulos suos, quod apud Marcum scriptum est, præ illo quod simpliciter dictum est, discipulos, fortassis vt etiam dictionis modo immoraremur. Discipuli quum sic essent affecti, vt ægre distraherentur a Iesu, nõ quauis de causa possunt ab eo separari, cupientes illi adesse. At ille quum decreuisset, vt illi facerent experimentum, fluctuum ac venti reflantis, quod nequaquam accidisset, si fuissent cum Iesu, necessitatem illis iniecit, vt ab ipso seiuncti nauim ingrederentur. Compellit quidem igitur discipulos seruator, ingredi nauim tentationum, ac præcedere ipsum trans lacum, vltra malorum insultus vincendo peruenirent. At illi quum essent in medio maris, inque tentationum fluctibus, ventis aduersis verantibus, quomodo peruenirent in vltiorem ripam, luctantes non potuerunt absque Iesu fluctus vincere ventumque reflantem, ac pertingere ad ripam vltiorem. Quapropter miseretur illorum dei filius, omnia quæ quidem in ipsis erant facientibus, vt in vltiorem ripam peruenirent: venit ad illos ambulans super mare, quod illi non habebat vndas neque vntum, qui posset aduersari, etiam si

voluisset. Non enim dictum est, venit ad eos ambulans super vndas, sed super aquas. Quin Petrus primum dicente ipsi Iesu, veni, descendens e nauis, ambulabat nõ super fluctus, sed super aquas, vt veniret ad Iesum. Simulatque vero dubitauit, vidit validum ventum, haud quaquam validum ei, qui deposuerat exiguam fiduciam & hæsitacionem. Et quum ascendisset Petrus post Iesum in nauim, cessauit ventus, nihil amplius potens in nauim agere, posteaque Iesus eam ingressus erat. Actum discipuli transmissio lacu peruenierunt in terram Genesareth, cuius interpretationem si cognosceremus, & hinc non nihil iuuaremur ad huius enarracionem loci. Obserua vero, quoniam fidelis deus, qui non finit tentari turbas supra quam possunt, quomodo filius dei discipulos quidem compulit ingredi nauim, vt valentiores, quicquid possent ad medium vsque maris peruenire, ac sustinere fluctuum iactacionem, donec diuino digni reddantur auxilio, donec videant Iesum, audiaturque illum ingressum, transierant ac perueniant in terram Genesareth. Cæterum dimissis turbis, quæ non ceperant experimentum nauis, fluctuum, & reflantis venti, velut imbecilliores, ascendit in montem seorsum ad orandum. Pro quo vero orandum, nisi forte pro turbis quidem, vt dimissæ post gustatos benedictionis panes, nihil committerent, quod repugnaret dimissioni a Iesu factæ. Pro discipulis autem, vt ab ipso compulsi nauim ingredi, & ipsum præire trans lacum, nihil paterentur in mari, nec a vento contrario. Nec verear dicere, ob preces Iesu ad patrem pro discipulis suas, nihil illis accidisse mali, quum & mare, & fluctus, & ventus aduersus illos oppugnarent. Ergo qui simplicior est contentus sit historia, nos autem si quando in tentationum necessitatem inciderimus, meminerimus, quod Iesus nos compulit ingredi nauim illam, volens nos præcedere trans lacum. Fieri namque non potest, qui tentationes fluctuum aduersantesque ventos non sustinuerunt, eos in vltiorem peruenire ripam. Deinde vbi conspexerimus multis nos circumvallari negotijs ac periculis, ac mediocriter laborantes ea aliquo vsque tranauerimus, cogitemus nauim nostram in medio maris esse quæ tunc iactatur fluctibus, hoc agens tibus, vt naufragium faciamus circa fidem, aut circa virtutem aliquam. Cæterum vbi viderimus spiritum illius mali obsistere nostris actionibus, cogitemus tum nobis esse ventum contrarium. Ergo quum hæc patientes tres noctis vigiliis, hoc est, tenebrarum quæ sunt in fluctibus, peregerimus, pro viribus bene certantes, cauentesque nobis ne naufragium faciamus circa fidem, aut circa virtutem aliquam. Primam vigiliam aduersus patrem tenebrarum ac malitiæ: secundam aduersus filium eius, qui aduersatur & extollitur supra omnem qui dicitur deus, aut religio: Tertiam aduersus spiritum, sancto spiritui contrarium: Tunc credimus quod instante quarta vigilia nox processit, dies autem appropinquauit. Veniet ad nos filius dei, vt nobis componat mare, ambulans super illud. Quumque viderimus nobis apparere verbum, turbabimur quidem, priusque certo cognouerimus seruatorem adesse nobis, existimantes nos adhuc phantasmata videre, territique protinus clamabimus. At ille statim nobis loquetur dicens, Confidite, ego sum, nolite timere. Et si quis vehementius commotus eo verbo, confidite, repertus fuerit in nobis Petrus, tendens quidem ad perfectionem, nondum tamen eam assequutus, descendens e nauis, quasi iam positus extra tentacionem illius nauis in qua iactabatur, initio quidem ambulabit, cupiens venire ad Iesum super aquas. Cæterum vt pusillam adhuc habens fiduciam, vt adhuc dubitans, videbit validum ventum, ac timebit, & incipiet quidem mergi, non tamen hoc eueniet, eo quod Iesum magna voce

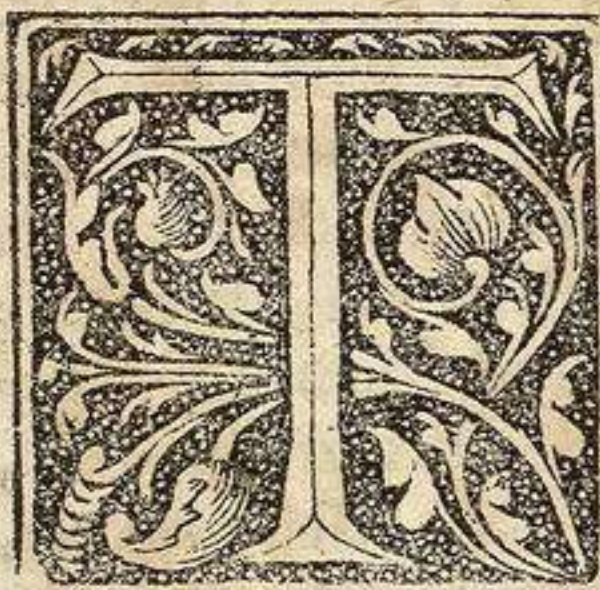
Fragmen.

B B B B ij in clamabit,

inclamabit, dicens ei, Domine serua me. Post hæc protinus adhuc loquente Petro talia, ac dicente, Domine serua me, extendet Iesus manum, porrigens eiusmodi homini auxilium, & apprehendet eum iam incipientem mergi, exprobrabitque illi, quod parum habuerit fiducia, quodque dubitarit. Verum obserua, quod non dixit, diffidens, sed pusillæ fiducia: quodque dictum est, quare dubitasti? quod haberet quidem nonnihil fiducia, sed inflectens etiam in partem diuersam, hoc est, ad diffidentiam. Et post hæc sane tum Iesus, tum Petrus ascēdet in nauim, & cessabit ventus.

Atque ij qui in nauim sunt, cogitantes a qualibus periculis sint seruati, adorabunt dicentes, non tatum filius dei es, quemadmodum dicebant & illi duo, qui dæmonijs fuerant obnoxij: sed vere filius dei es, quod dicunt in nauim discipuli. Neque enim alios a discipulis arbitror hoc dixisse. Vbi vero versati fuerimus in his omnibus, transmissio lacu, veniemus in terram quo iusserat nos præire Iesus. Fortassis autem significatur aliquod arcanum ac reconditum mysterium de his qui seruati sunt a Iesu, ex eo quod scriptum est, Et agnoscetes eum viri loci illius, nimirum in vltiore ripa, emiserunt in totam finitimam regionem illam, videlicet finitimam vltiori ripæ non in ipsa ripa, sed in locis circumiacentibus. Et obtulerunt illi omnes male habentes. Hic autem obserua, quod obtulerunt illi non solum multos male habentes, verum etiam omnes qui erant in eius regionis vicinia. Hi vero adducti ad Iesum, qui male habebant, rogabant illum, vt vel fimbriam vestis eius contingerent, hoc ab illo beneficium postulantes. Quonia non erant tales qualis illa mulier que laborarat profluuio sanguinis annos duodecim, & accessit a tergo, tetigitque fimbriam vestimenti illius, quum apud se dixisset, si tantum tetigero vestimentum illius, ero salua. Obserua etiam de fimbrijs vestimenti eius, vnde cõfestim sistebatur profluuium sanguinis eius. Cæterum ij qui venerant ex finitima regione Genesareth, in qua transmissio lacu venerat Iesus cum discipulis suis, non ex sese adeunt Iesum, sed adducti sunt ab ijs qui emiserant, vt qui per se nõ possent ad Iesum accedere, eo quod vehementer male haberent, neque ipsi furtim tetigerunt fimbriam, sicut illa profluuium sanguinis laborans, sed oratibus illis. Quamque & ex his quicumque tetigerunt, salui facti sunt. Porro num qua differentia sit huius verbi salui facti sunt: quod de his dictum est, quantum ad salutem datam: Nam profluuium sanguinis laboranti foemine dictum est, Fides tua te saluam fecit, ipse etiam per te dispicies.

CAPVT. XV.

RVNC ACCEDVNT ad eum e Hierosolymis pharisæi & scribæ dicentes, Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauant manus, quum panem comedunt. Si obseruaueris quo tempore adierint Iesum ab Hierosolymis pharisæi & scribæ dicentes, Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? & quæ sequuntur: scietur necessario Matthæum non simpliciter scripsisse, quod Pharisæi & scribæ ab Hierosolymis accesserint ad seruatorem, percontantes eum, quæ dicta sunt: sed ita loquutus est, Tunc veniunt ad eum ab Hierosolymis. Quando igitur illud tunc intelligendum est: Quum transmissio lacu venissent in terram Genesareth nauigio, Iesus & discipuli eius, iam sedato vento, ex quo nauim conscenderat Iesus. Et quum agnouissent eum viri loci illius, emiserunt in totam illam finitimam regionem & ad-

duxerunt ad eum omnes male habentes, & obsecrabant eum, vt vel tantum fimbriam contingerent vestis illius: & quotquot tetigerunt, salui facti sunt. Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis Pharisæi & Scribæ, nõ admirati potentiam quæ erat in Iesu, saluans etiam illos, qui tantum fimbriam vestis ipsius attigerant, sed accusandi studio criminantes discipulos apud præceptorem, non de transgressione præcepti dei, sed vnus ex traditionibus seniorum Iudaicis. Et probabile est, quod hoc ipsum crimen quod intendunt calumniandi auidi, commēdat pietatem discipulorum Iesu, qui nullam reprehensionis ansam dederint in alijs, veluti de transgressione præceptorum dei Pharisæis ac Scribis, qui nequaquam adduxissent hæc criminationem aduersus discipulos de transgressione, quod violassent præceptum seniorum, si potuissent deprehendere quos incusabāt, & ostendere eos transgredi præceptum dei. Ne putes autem his probari, Mosi legem seruandam esse iuxta litteram, quod discipuli ad id vsque temporis eam seruabāt. Nõ enim priusquam pateretur, redemit nos a maledictione legis, qui patiēdo pro nobis factus est maledictio. Sed quemadmodum Paulus congruenter Iudæis Iudæus factus est, vt Iudæos lucrifaceret: quid absurdi est, si apostoli quum inter Iudæos versarentur, quis intelligeret spiritualia, legis vulgata vtebantur consuetudine? Sicut & Paulus, qui Timotheum circumcidit, & sacrificium iuxta votum quoddam Iudaicum obtulit, quemadmodum in apostolorum Actis scriptum est. Veruntamen rursus apparent auidi criminandi, qui de præcepto dei nihil criminis intendere poterāt in discipulos Iesu, sed tantum de vna seniorum traditione. Atque hinc potissimum dilucet criminandi studium, quod apud eos ipsos, qui a morbis sanati fuerant, crimen intendunt, specie quidem aduersus discipulos, reuera tamē ipsum præceptorem infamare volentes, quasi quod etiam a senioribus erat institutum de lauandis manibus necessarium foret ad pietatem. Existimabant enim immundas & impuras esse manus eorum qui non lauissent, antequam sumerent cibum. Contra puras, ac sanctas esse factas eorum, qui eas abluissent aqua, quum id non respondeat Moisaicæ iuxta litteram legi. Nos vero non secundum seniorum Iudaicorum traditionem, sed iuxta rectam rationem, purgare conuenit nostras actiones, & hoc pacto lauare manus animarum nostrarum, quoties comesturi sumus tres panes, quos a Iesu petim⁹, qui nobis amicus esse cupit. Siquidem immundis, illotis & impuris manibus, non oportet horum panum esse participes. Iesus autem non incusat eos de traditione seniorum Iudæorum, sed de duobus dei præceptis maxime necessarijs, quorum alterum quintum est in decalogo, sic habens: Honora patrem tuum & matrem tuam & bene sit tibi, & fias longæuus super terram, quã dominus deus tuus daturus est tibi. Alterum vero in Leuitico hunc in modum scriptum est, Si homo maledixerit patri suo aut matri suæ, morte moriatur: Patri suo aut matri suæ maledixit, reus erit. Cæterum quoniam ipsa verba volumus intueri, quæ prodidit Matthæus, Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur: attēde num forte sumptum sit e loco vbi scriptum est, Qui verberat patrem suum aut matrem suam, morte moriatur. Et qui maledixerit patri suo aut matri suæ, morte moriatur. Sic igitur habent verba legis de duobus illis præceptis, sed Matthæus illa non tota, sed concise retulit, nec iisdem verbis. Quum autem incuset Pharisæos & Scribas, qui venerant Hierosolymis seruator, dicens eos transgredi præceptum dei propter ipsorum traditionem, considerandum est. Et deus quidem dixit, Honora patrem tuum, & matrem tuam, docens filium honorem debitum persoluere suis parentibus. Huius erga parētes honoris pars erat, illis impartiri de rebus externis, quæ ad victus

victus

viſtus & tegumentorum vſum pertinent: & ſi qua alia in re gratificari poſſet parentibus. Phariſei vero & Scribæ traditionem huiusmodi legi contrariam prodiderant, quam obſcurius refert Euangelium, quam ne nos quidem quicquid eramus explicaturi, niſi quidam Hebræus expoſuiſſet nobis, quæ ad hunc locum pertinent, ea ſic habent: Interdum, inquit, ſit, vt creditores incidant in debitores difficiles, qui quum poſſint, nolint quod debetur reddere, eoq; creditores referebant debitum in rationem pauperum, quibus pecunia conſiciebatur in gazophylacium, ab vno quoq; pro cuiusq; viribus eis communicare volentium. Interdum itaq; dicebant debitoribus iuxta ſuæ linguæ proprietatem, corban eſt, quod mihi debes, hoc eſt donum: conſecraui enim illud in rationem pietatis erga deum, pauperibus. Deinde debitor, vt qui iam non hominibus ſed deo deberet, & in hunc religioni, quodammodo conſtrungebatur, vt vel nolens redderet debitum, non iam quidem creditori, ſed deo in ratione pauperum, creditoris nomine. Quod igitur creditor faciebat debitori, hoc interdum quidam filii faciebant parentibus, ac dicebant illis, Donum quodcunq; ex me eſt, eo tu iuuaberis pater aut mater: hoc ſcito te ex corban accipere, nimirum ex ratione pauperum, de his quæ deo conſecrata ſunt. Itaq; quum audiret parentes quod ipsis dandum erat, eſſe corban, hoc eſt deo conſecratum, iam nolent accipere a filiis, etiam ſi valde neceſſariorum inopia premebantur. Seniores igitur talem traditionem apud plebeios proferebant, quod quiſquis patri aut matri dixiſſet, quod datur ex his cuiſpiam, corban eſſe ac donum, hic non amplius obligatus eſſet patri aut matri, ad ſuppeditanda vitæ neceſſaria. Hanc igitur traditionem reprehendit ſeruator, qui prope non probam, ſed aduerſantem præcepto Dei. Etenim ſi Deus dicit, Honora patrem & matrem: ex aduerſo traditio dicebat eum non debere honorare patrem & matrem dono, qui quod daturus erat parentibus conſecrauit deo quippe corban, palam eſt dei præceptum de honore parentibus exhibendo per traditionem Phariſæorum & Scribarum abrogari, quæ dicit non amplius oportere honorare patrem ac matrem eum, qui ſemel Deo conſecrauit, quod accipere ſolent pariter. Ac Phariſæi quum eſſent auari, quo ſub prætextu pauperum, acciperent & illa quæ danda forent alicui parentibus, docebant huiusmodi. Teſtatur autem illorum auaritiã & euangelium ita dicens, Audiebant autem hæc omnia Phariſei, qui erant auari, & deridebant eum. Si quis igitur & ex his qui apud nos preſbyteri, hoc eſt ſeniores vocantur, aut ex eorum numero qui quocunq; modo principatum gerunt in populo, malunt ſub prætextu rei publicæ dare pauperibus, quæ domesticis eorum qui dederunt, ſi forte neceſſariorum penuria grauentur, nec poſſint qui dederant vtrunq; facere, vt & domesticis & publicis ſubueniant pauperibus, hic iure frater dicetur eorum qui irritam fecerunt legem dei propter ſuam traditionem, videlicet phariſæorum & hypocritarum, quos ſeruator redarguit. Et ſane vehementer abominandum eſt, quæpiam ex ratione pauperum libenter accipere, ſimulq; pro quaſtu ducere pietatem aliorum: ſed non hæc tantum, verum etiam illa quæ de Iuda proditore ſcripta ſunt, qui in ſpeciem quidem cauſam agebat pauperum, atq; indignans dicebat, Poterat hoc vnguentum veni dari denarijs triginta, & dari pauperibus. Cæterum re vera fur erat, & oculos habebat, quæq; mittebantur portabat. Itaq; ſi quis nunc quoq; oculos eccleſiæ geſtans, loquitur quidem vt Iudas loquebatur pro pauperibus, cæterum quæ mittuntur portat, partem ſibi ipſi ponat cum Iuda, qui talia fecit, ob quæ veluti gangrenam habenti in anima diabolus immiſit in cor eius, vt ſeruatore proderet, & quum hoc telum ignitum accepſſet ab ipſo, ruruſ idem diabolus ingreſſus in animam il-

lius impleuit illum. Ac fortassis quum ait Apoſtolus, Radix omnium malorum eſt auaritia: propter Iudæ dixit auaritiã, quæ radix omnium malorum in Ieſum commiſſorum fuit. Sed nunc redeamus ad ea quæ ſunt in manibus, in quibus ſeruator duo ex lege præcepta conſe propoſuit, alterum quidem ex decalogo Exodi, alterum e Leuitico, aut alterum ex aliquo locorum qui ſunt in Pentateucho. Deinde quoniã expoſuimus quomodo irritum fecerint verbum Dei, dicens, Honora patrem tuum & matrem tuam, hi qui dicebant, Non honorabit patrem & matrem ſuam, quicunq; dixerit patri aut matri ſuæ, donum quodcunq; ex me eſt, tibi proderit: quaerere poterit aliquis, quomodo cohæreat, quod additur, qui maledixerit patri aut matri morte moriatur. Eſto ſiquidem non honorat patrem ac matrem, qui quæ daturus erat in ſubſidiũ patris ac matris conſecrat ei quod vocatur corban, quomodo Phariſæorum traditio irritam facit legem illam, quæ dicit, Qui maledixerit patri aut matri morte moriatur. Sed vide num forte quiſquis dixerit patri aut matri, donum quodcunq; ex me fuerit tibi proderit, quodammodo conuiciũ ingerat patri ac matri, perinde quaſi parentes appellerat ſacrilegos, qui capiant ea quæ ſunt conſecrata corban, ab eo qui illa conſecrauit. Iudæi igitur filios quaſi patri matriq; maledicentes, qui dicunt donum quodcunq; ex me fuerit tibi proderit, puniunt iuxta legem. Vos autem vnica veſtra traditione, duo dei præcepta facitis irrita. Et poſthæc non pudet vos criminari meos diſcipulos, qui nullum omnino dei præceptum tranſgrediuntur. Ambulant enim in omnibus eius præceptis ac iuſtitijs, ſine reprehentione: tranſgrediuntur autem traditionem ſeniorum religionis gratia, ne tranſgrediantur præceptum dei. Quod idem ſi vobis propoſitum eſſet, vtiq; præceptum de honorando patre ac matre ſeruaffetis, cum eo quod dicit, Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur: Traditionem autem ſeniorum his præceptis aduerſam non ſeruaretis. Poſt has omnes Iudaicas ſeniorum traditiones, volens eos accuſare ex prophetarum dictis, citauit illud quod eſt apud Eſaiã, quod quidem ad verbũ ſic habet. Et dixit dominus, Appropinquat mihi populus iſte ore ſuo, & cætera quæ ſequuntur. Ac prædiximus Matthæũ non iſdem verbis retuliſſe prophetæ teſtimonium. Quod ſi vobis pro viribus expoſnendum eſt, eo quod euangelium illud uſurpauit, aſſumemus quod ſuperius dictum eſt, vtiliter ni fallor, nobis ſeruatum ad enarrationem prophetici ſermonis ab euangelio uſurpati. Habet autem ſic ab initio quod dictum eſt in Eſaiã, Diſſoluamini, & obſtupescatis, & attoniti reddamini, non a ſicera neq; a vino, quoniam potauit vos dominus ſpiritu compunctionis, & laborare faciet oculos eorum contra prophetas ſuos ac principes ipſorum, qui vident occulta. Et erunt vobis verba hæc omnia, vt ſermones libri obſignati, quem quiſquis derit homini ſcienti literas dicens, lege hæc: & dicet, non poſſum legere, obſignatus eſt enim. Et dabitur liber hic in manus hominis neſcientis literas: & dicet illi, lege hunc: & dicet, neſcio literas: & dixit dominus, Appropinquat mihi populus, & cætera quæ ſequuntur, vſq; ad eum locum, Væ qui in occulto facitis conſilium, & erunt in tenebris opera eorum. Aſſumpto igitur hoc dicto, quod in Euangelio propoſitum eſt, poſui quædam quæ præcedunt illud, & quædam quæ ſequuntur, vt ostenderem quomodo dei verbum minetur ſe effecturum, vt deficient oculi populi, ſtupefacti & attoniti, ac potati ſpiritu compunctionis. Minatur autem effecturum ſe, vt & prophetæ illorum deficient, & qui profitentur ſe videre occulta, videlicet principes eorum. Quæ quidem opinor eſſe facta poſt ſeruatoris aduentum in populo illo. Facta ſunt enim eis omnia verba, quum omnium ſcripturarum, tum ipſius Eſaiæ, quaſi ſermones libri

obsignati. Dicitur autem obsignati, quasi dicas, propter obscuritatem clausi, nec aperti perspicuitate, qui pariter obscurus est tum his, qui quod omnino literas nesciant, ne legere quidem possunt: tum his qui se profitentur scire literas, quum nesciant, quis sensus in eo scriptus sit. His igitur quae dicta sunt, videlicet posteaquam populus peccatis dissolutus, & in furorem versus insanierit aduersus ipsum, quibus factis etiam debacchabitur aduersus ipsum spiritu compunctionis, quo potabitur a domino, qui deficere faciet eorum oculos, ut indignos qui videant, & oculos prophetarum eorum, ac principes eorum, qui profitentur se videre secreta mysteriorum, quae sunt in sacris literis: Et quum defecerint oculi eorum, tunc erunt illis prophetica verba obsignata & abscondita, id quod accidit populo non credentium in Iesum veluti Christum. Posteaquam autem verba prophetica facta fuerint illis, ut sermones libri obsignati, non solum nescientibus, sed etiam qui se profitentur scire literas: his inquam pulchre subnectit illud, tunc dixit dominus, solo ore populum Iudeorum appropinquare deo, seque labijs ab illo honorari, propterea quod cor illorum ob incredulitatem erga Iesum procul esset a domino. Et nunc maxime abest, posteaquam abnegarunt seruatore nostrum, dici potest a deo de illis, Frustra colunt me, non enim amplius docent praecipua dei, sed hominum, ac doctrinas, quae iam non sunt a sapientia spiritus, sed ab humana. Unde quoniam haec illis acciderant, transtulit deus populum Iudeorum, & perdidit sapientiam eorum qui apud ipsos erant sapientes. Non enim est amplius apud illos sapientia, neque prophetia. Quin etiam prudentiam populi defodit deus & occultauit, nec est amplius splendida & illustris: eoque etiam si videatur aliquod profundum consilium facere, quoniam non faciunt hoc propter dominum, fiunt miseri: & si qua recodita profiteantur diuini consilij, mentiuntur, eo quod ipsorum opera non lucis sunt, sed tenebrarum ac noctis. Visum est nobis paucis exponere prophetiam, & aliqua ex parte illius enarrationem proferre, quoniam illius meminit Matthaeus, meminit & Marcus. Ex quo vtiliter accommodabimus de transgressione seniorum, qui decretum fecerant, lauandas esse manus, quoties Iudaei comederent panem, eaque eo loco sic habent. Nam Pharisei & omnes Iudaei, nisi crebro lauerint manus non comedunt, seruantes traditionem seniorum, & a foro redeuntes nisi lauerint, non sumunt cibum. Et alia nonnulla sunt, quae seruanda acceperant, lotiones poculorum, & vrceorum, & amentorum, & lectorum. Et quum aduocasset turbas, dixit illis, Audite & intelligite: reliqua quae sequuntur. Palam per haec a seruatore docemur, quum legimus in Leuitico & in Deuteronomio quae de mundis & immundis dicuntur, de quibus nos ut transgressores accusant corporales Iudaei, & minimum ab his differentes Ebionaei, ne putemus scripturae scopum esse, sensum hisce de rebus obuium. Nam si non quod ingreditur in os, coinquinat hominem, sed quod egreditur ex ore, maximeque posteaquam haec seruator apud Marcum locutus est, purificans omne ciborum genus, perspicuum est nos non inquinari vescentes. Ihs, quae Iudaei literae legis seruare volentes, aiunt esse immunda. Tunc autem inquinamur, quoties quum oporteat labia ratione vincita esse, quumque oporteat nos Ihs qui loquimur iugum ac stateram adhibere, loquimur quidem quae nihil ad rem faciunt, cogitamus autem quae non oportet, quibus ex rebus nobis fons oritur peccatorum. Ac decet sane dei legem, ut vetet ea quae pertinent ad malitiam, eaque praecipiat quae faciunt ad virtutem: caeterum quae sua parte natura sunt indifferenter, haec suo loco relinquere, quum possint ex animi nostri proposito, rationeque: si per delictum agantur, mala fieri: si cum officio gerantur, recte fieri. Haec autem quisquis attente considerauerit,

videbit etiam illa quae videtur esse bona, posse si quis ea male & ex prauo animi affectu susceperit, cum peccato fieri: & quae dicuntur impura, si his iustas ob causas fuerimus vsi, posse pro puris haberi. Quemadmodum enim Iudaei peccantis circuncisio pro preputio habebitur, contra gentilis recte agentis praeputium pro circuncisione: Sic & quae pura creduntur pro impuris imputantur ei, qui non, ut oportet, neque quando oportet, neque quantum oportet, neque vnde oportet illis vitur, sed quae dicuntur immunda, omnia sunt mundis. Nam inquinatis & incredulis nihil mundum, quoniam inquinata est illorum & mens & conscientia, & haec inquinata reddunt impura omnia quaecumque tetigerint. Quemadmodum e diuerso pura mens & pura conscientia, omnia pura reddit, etiam si videantur esse impura. Non enim ob lasciuam, nec ob voluptatis amorem, neque cum hesitatione in vtraque partem trahente, iusti vitur cibis aut potu: memores dicti Paulini, Siue editis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, in gloriam dei facite. Quod si designanda sunt, quae sint iuxta Euangelium impura cibaria: dicemus haec esse, quae per auaritiam ac fraudem comparata sunt, turpique lucris studio accumulata. Item quae voluptatis gratia sumuntur, ac ventris causa: quem honorando deum facimus, quoties ipse venter & huius appetitus, potius quam ratio dominatur anime nostrae. Quin etiam si sciamus aliquem demonum usum commercio, aut nesciamus quidem, suspicemur tamen, de quo hoc haesitamus: si talibus fuerimus vsi, non in gloriam fuerimus vsi, neque in nomine Christi, nimirum non modo opinione, qua creduntur esse simulacris immolata condemnante vescentem, verum etiam haesitatione super hac re. Etenim quisquis haesitat, iuxta apostolum, si comederit, condemnatus est, quoniam non vescitur ex fide. Quicquid autem ex fide non est, peccatum est. Ex fide igitur vescitur, qui quod editur credit non fuisse immolatum in sacrificijs idolorum, neque suffocatum esse, aut sanguinem. Ceterum non ex fide vescitur, qui de horum aliquo dubitat, & tamen sit particeps demoniorum: qui quum sciat haec demonijs immolata, nihilo secius vitur, idque cum polluta imaginatione, de demonijs eius sacrificij consortibus. Quod & Apostolus quum sciret non ciborum naturam esse in causa, ut laedatur vitens, aut iuuetur abstinens, sed opiniones, quaeque in his subest ratio, dixit, Cibus autem nos non commendat Deo. Neque enim si comederimus, abudabimus: neque si non comederimus, aliquid deerit nobis. Et quoniam nouerat eos, qui sublimius intelligebant, secundum legem quaedam esse pura, quaedam impura, neglexisse discrimen in vitendis cibis, ut mundis aut immundis, contempta superstitione in rebus, ut opinor, indifferenter, ne discrimen facerent in vsu cibariorum, & hanc ob causam a Iudaeis, veluti legis transgressores iudicatos: ideo dixit alicubi, Ne quis igitur iudicet nos in cibo & potu, & quae sequuntur: docens nos ea quae iuxta scriptum legis sunt, vmbra esse: caeterum veros legis sensus in his reconditos, futura esse bona, in quibus reperire licet quae sint escae mundae animae, videlicet spirituales: & rursus quae immunda in verbis mendacibus, & veritati contrarijs, laedentes eum qui his alitur. Vmbra enim habebat lex futurorum bonorum. Quemadmodum autem in multis animaduertendum est, id quod admirabantur Iudaei, quum in seruatoris dictis dicerent inesse potestatem, sic & in his quae tractantur hoc loco. Turbam itaque quum ad se vocasset, dixit illis, Audite & intelligite, & reliqua quae sequuntur. Et hoc dicebat, quum Pharisei hoc sermone offenderentur, quippe qui ob prauas opiniones, humilemque legis intellectum, non essent plantatio, quam plantauerat pater ipsius caelestis, & ob id eradicabatur. Eradicati sunt enim, eo quod non receperunt a patre agricola satam veram vitem,

Hoc autem
quatum
est.

vitem, Iesum Christum. Qui nam poterant esse plantatio patris, qui Iesu verbis offendebantur, dehortantibus quidem ab illis, ne tetigeris, neque gustaueris, neque conrectaris, quæ erant omnia in corruptionem ipso abusu, iuxta præcepta ac doctrinas hominum: sed allicientibus intelligentem sui auditorem ad querendum super his ea quæ sursum sunt, non quæ super terram, quemadmodum faciebant Iudæi. Et quoniam ob peruersas opiniones Pharisei non erant plantatio patris, qui in cælis est, ideo relictis illis velut insanabilibus, loquitur discipulis, Sinite illos: Sinite, propterea quod quum sint cæci, debeantque sentire cæcitatem suam, ac vitæ duces querere, carentes sensu cæcitatibus, profitentur etiam se duces esse cæcorum, non reputantes futurum, ut in foueam inciderent: de qua scriptum est in psalmis, Lacum cauauit & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Aliibi quidem igitur scriptum, quod quum vidisset turbas, ascendit in montem, & quum consedisset, accesserunt ad eum discipuli ipsius. Hic autem extendit manum ad turbam, aduocans illam ad se, & abducens ab intellectu præscripto quæstionum legis, ubi primum quidem dicebat illis: Audite & intelligite, quum nondum intellexissent quæ audierant: post autem in parabolis loquebatur illis, Non quod ingreditur in os, inquinat hominem, sed quod egreditur. Post hæc operæ precium est videre, quæ dicuntur ab istis qui calumniantur, non esse eundem deum legis & Euangelij Iesu Christi. Nam hi dicunt non esse Iesu patrem cœlestem, plantatorem eorum, qui iuxta Moyse legem videntur Deum pie colere. Ipse Iesus dixit, Phariseos qui colebant Deum, qui condidit mundum ac legem, non esse plantationem, quam plantasset pater ipsius cœlestis, atque ob eam causam eradicari. Dixerit autem aliquis & hæc, etiam si esset pater Iesu, is qui induxit ac plantauit ab Aegypto egressum populum, in montem hereditatis suæ, in paratum habitaculum ipsius, tamen dicere poterat Iesus de Phariseis, Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Ad hæc autem respondebimus, quicumque ob peruersum legalium scriptorum intellectum non fuerunt plantatio patris cœlestis, hi mente erant excæcati, quippe non credentes veritati, sed consentientes iniustitiæ, excæcati inquam ab eo quem ipsi Deum fecerant, filiorum huius seculi. Eoque quum dicitur, aquod Paulum, Dei seculi huius, ne putes Paulum illum vere Deum dicere. Quemadmodum enim uenter quum non sit Deus, tamen voluptatibus deditur, qui pluris faciunt voluptatem, quam amorem Dei, a Paulo dicitur Deus: sic & qui non est Deus princeps huius seculi, de quo dicit seruator, Princeps mundi huius iudicatus est, Deus esse dicitur eorum, qui recusant accipere spiritum adoptionis filiorum Dei, ut fierent filij seculi illius, ac resurrectionis ex mortuis, & propter hoc perseuerarunt in conditione filiorum huius seculi. Hæc tamen si per digressionem dicta sunt, tamen mihi videntur vtiliter assumpta propter hæc verba, Cæci sunt duces cæcorum. Qui tandem? Nimirum Pharisei, quorum Deus huius seculi sensus excæcauit, eo quod sunt increduli, quia noluerunt credere in Iesum Christum, & excæcauit illos, ne illis splenderet lux Euangelij gloriæ Dei in facie Christi. Non solum autem cauendum est, ne ab illis ducamur cæcis, qui sentiunt sibi opus esse duces, eo quod nondum acceperint vim per se videndi: verum etiam ab omnibus, qui profitentur se duces in sana doctrina, diligenter oportet auscultare, sanisque loquentibus iudicium adhibere, ne forte si secundum ignorantiam cæcorum, nec perspicientium ea quæ sunt sanæ doctrinæ ducamur, reddamur & ipsi cæci, non certantes scripturarum intellectum, ut ambo tum qui ducit, tum qui ducitur, incidant in foueam, de qua diximus. Post hæc scriptum est, quomodo Petrus respondeat ser-

uatori, tanquam non intelligens illud, Non quod ingreditur in os inquinat hominem, sed quod egreditur ex ore: dicens, Expone nobis parabolam. Ad quod seruator ita respondit, Adhuc & vos intelligentia caretis: Quasi diceret, quum tantum temporis mecum vixeritis, nondum intelligitis quid sibi velint ea quæ dicuntur: & nondum intelligitis, ideo non polluere hominem quod ingreditur in os eius, quoniam in ventrem abit, & hinc pergens in secessum proicitur. Non iuxta legem cui credere videbantur, non erant plantatio patris Iesu, Pharisei, sed iuxta peruersam de lege, deque in ea scriptis intelligentiam. Quum enim duo intelligatur in lege, ministratio mortis impressa literis, neque quicquam habens affinitatis cum spiritu, & ministratio vitæ, quæ intelligitur in spirituali lege, qui poterant affectu veraci dicere illud Pauli, Nouimus enim quod lex spiritualis est, & ideo lex sancta, & præceptum sanctum ac iustum bonumque: hi erant plantatio, quam plantauerat cœlestis pater. Contra qui tales non erant, sed occidentem tantum literam amplectebantur, non erant plantatio dei, sed eius qui excæcauerat illorum cor, qui velamen imposuerat illi, quod valuit in illis, donec non conuerteretur ad dominum. Nam si quis conuersus fuerit ad dominum ab hoc tollitur velamen. Dominus autem spiritus est. Dixerit autem quispiam in hunc incidens locum, quod sicut quod ingreditur in os, non polluit hominem, etiam si putetur a Iudæis pollutum, ita quod ingreditur in os, non sanctificat hominem, etiam si a simplicioribus credatur sanctificare, nimirum is, qui vocatur panis domini. Et est, ni fallor, oratio non contemnenda, eoque desiderans dilucidam expositionem, quæ mihi quidem talis esse videtur, Quemadmodum non cibus, sed conscientia cum hæsitacione vescens polluit edentem: eo quod qui hæsitat, si vescatur, iudicatus est, quia non ex fide. Et quemadmodum nihil est impurum per se, polluto & incredulo, sed propter ipsius immunditiam & incredulitatem: ita quod sanctificatur per verbum dei, & per obsecrationem, non suapte natura sanctificat videntem. Nam id si esset, sanctificaret etiam illum, qui comedit indigne domino, neque quisquam ob hunc esum infirmus aut egrotus fuisset, aut obdormisset. Nam tale quiddam Paulus demonstrat, quum ait, Propter hoc inter vos infirmi, & male habentes, & dormiunt multi. Proinde etiam in pane domini tum vtilitas est vescenti, quum impolluta mente puraque conscientia, particeps est panis illius. Sic quod ad esum per se attinet, nec ex hoc quia non edimus de pane verbo dei & per obsecrationem sanctificato, fraudamur aliquo bono, nec ex edendo abundamus aliquo bono. Siquidem causa defectus, est malitia peccataque, & abundantia causa est iustitia ac recte facta, ut tale sit quod dicitur apud Paulum, his verbis, Neque si comederimus, abundabimus: neque si non comederimus, minus habebimus. Quod si quicquid ingreditur in os, in ventrem abit, & in secessum eicitur: & ille cibus qui sanctificatur per verbum dei, perque obsecrationem, iuxta id quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum eicitur: cæterum iuxta precationem que illi accessit pro portione si dei sit vtilis, efficiens ut perspicax fiat animus, spectans ad id quod vtile est. Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indigne domino comedenti illum. Et hæc quidem de typico symbolicoque corpore. Multa porro & de ipso verbo dici possent, quod factum est caro, verusque cibus, quem qui comederit, omnino viuet in æternum, quem nullus malus potest edere. Etenim si fieri possit, ut qui malus adhuc perseueret, edat verbum factum carnem, quum sit verbum & panis viuus, nequaquam scriptum fuisset, Quisquis ederit panem hunc, viuet in æternum. Deinceps illud videamus, quomodo quæ egrediuntur & polluunt hominem, non ob id quod ex ore progre-

Panis domini.

Fragmen. B B B B iij diantur,

diantur, polluunt hominem, sed causam polluendi habent in corde, quum egrediantur ex corde, ante illa quae egrediuntur per os, cogitationes male, quarum species sunt, caedes, adulteria, scortationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae: Nam haec sunt, quae polluunt hominem, quum egrediuntur ex corde, & hinc egressa proficiuntur per os, ut si non prodissent foras a corde, sed inibi circa cor fuissent cohibita, nec permissum esset illis per os loqui, celerrime fuissent abolita, nec amplius pollueretur homo. Fons igitur & origo omnis peccati sunt pravae cogitationes. Nam haec si non vicerint, nec homicidia, nec adulteria, nec aliud quicquam talium malorum erit. Quapropter omni custodia seruandum cuiusque suum cor. Etenim in die iudicii, dominus ubi venerit, illuminabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: interim omnibus cogitationibus homines accusantibus aut excusantibus, quum illos circumsteterint consilia ipsorum. Tales autem sunt malae cogitationes, ut interdum quae videntur bona, & iuxta vulgi iudicium probanda, reddant improbanda. Itaque si facimus elemosynam coram hominibus, aliud in cogitationibus nostris spectantes, ut hominibus videamur humani, & humanitatis nomine gloriam aucupemur, recepimus ab hominibus mercedem. Atque in vniuersum, quicquid ita fit, ut facientis conscientia expectet gloriam ab hominibus, non habet fructum ab eo qui videt in occulto, redditque mercedem eius, qui in occulto puri sunt. Sic igitur & quae videtur esse puritas, si cogitationes habeat spectantes inanem gloriam, aut lucristudium: quin & doctrina quae putatur ecclesiastica, si in verbo per illiberalem adulationem, aut causa lucrifiat, aut quaeratur aliquam ab hominibus doctrinae nomine gloriam, non est probata ab his quos deus posuit in ecclesia: primum quidem apostolos, deinde prophetas, tertio doctores. Similia vero dices de eo, qui desiderat Episcopi munus, ob parandam apud homines gloriam, aut ab hominibus adulationem, aut ob questum capiendum ex his, qui accedunt verbo, dantque causa pietatis. Talis igitur episcopus non desiderat bonum opus, neque potest esse sine crimine, neque vigilans, neque sobrius, quum sit ebrius gloria, qua se intemperanter ingurgitauit. Idem, vero & de presbyteris & de diaconis dices. Haec autem tamen si videmur per digressionem dixisse, vide tamen, an necessario dicta sint, propterea quod omnium peccatorum fons sunt pravae cogitationes, quae polluere possunt & ea, quae iustificatura fuerant facientem, si sine his fierent. Quae sint igitur quae polluunt, pro viribus nobis expensa sunt. Ceterum illotis manibus edere, non inquinat hominem, sed si libere dicendum est, inquinat illoto corde, quouis cibo, quouis tempore vesci, quem solet edere nostra ratio.

De Chananæa.

Et egressus inde Iesus secessit in partes Tyri & Sidonis, & ecce mulier Chananæa.

Unde inde nisi quod a Genesareth, de qua praedictum est, & transmissio lacu venerunt in terram Genesareth. Secessit autem fortassis, quod offenderentur Pharisei, posteaque audierant, non quod ingreditur, sed quod egreditur inquinat hominem. Quod autem ob eos qui clam cogitabant insidias, dixerit, secessit, liquet ex his verbis, Quum audisset autem, quod traditus esset Ioanes, secessit in Galilaeam. Fortasse propter hoc & Marcus, referens hunc locum ait, Surgens venit in fines Tyri, & ingressus in domum neminem volebat scire, probabili coniectura, quod phariseos doctrina ipsius offensos declinarit, expectans magis idoneum pulchreque praefinitum patendi tempus. Dixerit autem quispiam. Tyrum & Sidonem pro gentibus esse dictas. Secedens igitur ab Israele, ad gentium partes accedit. Tyrus quidem apud Hebraeos sonat idem quod nobis venantes. Inter gena-

tes autem venantes etiam sunt improbae potestates, & apud easdem vehemens est constructio, a malitia & cupiditatibus proficiens. Quum igitur venisset Iesus in Genesareth, secessit quidem ab Israele: venit autem non in Tyrum ac Sydonem, sed in partes Tyri ac Sidonis, eo quod nunc ex parte credunt gentes. Quod si in tota Tyrum ac Sidonem peruenisset, nullus in ea relictus fuisset incredulus. Iuxta Marcum vero, Surgens Iesus venit in fines Tyri & Sidonis, quod est confinium gentium, ut & ex illis finibus seruari possent credentes, post eaque fuissent eos egressi. Obserua enim illud, Ecce mulier Chananæa a finibus illis egressa, clamabat, dicens, Miserere mei fili David, filia mea grauiter torquetur a daemone. Et arbitror, quod si non fuisset egressa a finibus illis, non potuisset clamare ad Iesum, videlicet ex ingenti fide, quod ipsius Iesu testimonio probatur. Et sane iuxta portionem fidei, egreditur quis a finibus gentium, quos quum diuideret gentes altissimus, statuit iuxta numerum filiorum Israel, verans ne longius proferratur. Hic igitur fines quidam dicti sunt Tyri & Sidonis. In Exodo vero fines Pharaonis, in quibus, ut aiunt, fiunt aduersus Aegyptios flagella plagaeque. Et quidem existimandum est, quoniam nostrum ubi peccat, in finibus esse Tyri ac Sidonis, siue Pharaonis, siue Aegypti, aut alterius cuiuspiam, qui sit extra Dei distributionem. Rursus ubi mutatur a malitia ad virtutem, egreditur a virtutum finibus, venit autem in fines partis Dei. Quaeque & in his est differentia, quae perspicua est eius, qui quae de partitione ac distributione sortium Israel scripta sunt, possunt per similitudinem ad legem spiritualem accommodare. Animaduerte vero, quomodo Iesus velut occurrit mulieri Chananæae. Nam ille quidem egreditur in fines Tyri & Sidonis, illa vero egressa a finibus illis, clamabat dicens, Miserere mei fili David. Chananæa porro erat mulier, quod translatum sonat, paratam demissioni. Iusti quidem parati sunt regno caelorum, & exaltationi, quae est in regno caelorum. Contra peccatores parati sunt deiectioni malitiae, quae in illis est, & factis quae ex malitia proficiuntur, praeparantibus eos illi ac peccato, quod regnat in illorum mortali corpore. Verumtamen Chananæa egressa a finibus illis, exierat ab eo quod parata fuerat deiectioni, clamans ac dicens, Miserere mei domine fili David. Collige vero ex Euangelis, quidam appellat eum filium David, veluti caeci, qui erant in Hiericho: quidam vero filium Dei, idque bifariam: vel non addito aduerbio, vere, sicut qui a spiritibus agitabantur, Quid nobis tecum est rei filii dei? vel addita hac dictione, vere, velut in nauis adorantes illum, dicebant ei, Vere Dei filius es. Etenim utilis, ni fallor, tibi fuerit horum collectio, ad perspicendum differentiam eorum, qui accedunt ad Iesum. Quidam accedunt velut ad eum qui natus est ex semine David secundum carnem: quidam rursus velut ad declaratum filium dei in virtute iuxta spiritum sanctificationis: & horum alij accedunt cum hac adiectione, vere: alij contra sine hac adiectione. Deinde attende & illud, quod Chananæa non pro filio, quem ne genuisse quidem ad huc videtur, sed pro filia interpellabat, grauiter demonio laborante. Altera vero mater filium qui efferebatur mortuus recepit viuum. Et rursus Archisynagogus pro filia fere duodecim annos nata, rogat, veluti iam mortua. Regulus autem pro filio, velut adhuc egrotante, & mox morituro. Itaque filia daemone obnoxia, & filius mortuus, duarum erant matrum: & filia mortua, & filius ad mortem usque laborans, duorum erant patrum, quorum alter erat Archisynagogus, hoc est, synagoga princeps, alter erat regulus. Habet autem haec, ut arbitror, materia loquendi de varijs animarum generibus quas Iesus viuificans sanat: imo omnia mala quae sanat in populo, precipue quae ab Euangelistis scripta sunt, tum quidem facta sunt,

Arian.

sunt, vt qui alioqui non credunt, nisi viderint signa & prodigia, crederent. Siquidem symbola quaedam erant, quae tunc gerebantur, eorum quae semper Iesu virtute perficiuntur. Nunquam enim vnquam eorum quae scripta sunt de potentia Iesu, non fit iuxta cuiusque dignitatem. Itaque quod ad genus quidem attinet, Chanaanæ non erat digna, quae vel responsum impetraret a Iesu, profiteretur se non ad aliud esse missum a patre, nisi ad oves virvidens perditas domus Israel, genus animarum perspicacium, deum, quum perditum. Verum ob animi propensionem, & adorando Iesum filium Dei, responsum impetrauit, dum ipsa doceant prodit sui generis ignobilitatem, dum suam ipsius insonare, dignitatem profiteretur, quae micis vt catella, non panibus esset digna. Vbi vero intendisset instanter animi voluntatem, & approbato Iesu sermone, seipsam suo iudicio huc deiecit, vt veluti catella saltem micis potiat, fateturque dominos esse qui generosiores erant, tunc impetrat responsum alterum, quod testimonio suo comprobatur ingentem esse ipsius fidem, polliceturque futurum illi quod vult. Arbitror autem per similitudinem relatum ad supernam Hierosolymam liberam, matrem Pauli, Pauloque similitum, intelligendum, Chanaanæ esse matrem puellae grauer a daemone vexatae, quae symbolum est matris talis animae. Simul inspice, an cum ratione congruat, esse plures patres ac plures matres, vt respondeant patribus Abraham, ad quos abiit patriarcha, & Hierosolymae matri, vt Paulus loquitur de seipso, deque sui similibus. Consentaneum est autem egressam hanc, cuius symbolum est Chanaanæ, a finibus Tyri & Sidonis, quorum figurae erant illius terrae loca, venisse ad seruatorem, rogasseque eum, & nunc etiam rogare dicentem, Miserere mei domine filii Dauid, filia mea grauer a daemone vexatur. Post haec is, qui & illis qui foris sunt, ac discipulis, quum opus est responderet, dicebat, Non sum missus: docens esse quosdam animas precipuas & intelligentes ac perspicaces, sed perditas, quae per tropum dicuntur oves domus Israel: quae nisi fallor, simpliciores existimantes de Israel carnali esse dicta, necessario & illud adiungent, quod seruator noster missus fuerit a patre non ad alios quam ad illos Iudaeos qui perierant. Nos autem qui gloriamur nos vere dicere, Et si Christum aliquando iuxta carnem cognouimus, nunc tamen non amplius cognoscimus, scimus verbi praecipuum opus esse, seruare eos qui sunt, intelligentiores. Hi siquidem sunt illi magis familiares quam caecutientes. Sed quoniam oves perditae domus Israel, praeter reliquias, quae erant secundum electionem gratiae, non crediderunt verbo, propterea elegit stulta mundi, videlicet eum qui non erat Israel, neque perspicax, vt confundat sapientes Israel: & vocauit ea quae non sunt tradens illis gentem intelligentem, quae potuit capere stultitiam praedicationis: & placuit illi seruare credentes huic, vt confutaret ea quae sunt, ex ore infantium & lactentium perficiens sibi laudem, posteaque illa facta est inimica veritati. Veniens autem Chanaanæ adorauit Iesum vt Deum dicens, Domine succurre mihi. At ille respondens ait, Non licet sumere panem filiorum, & proijcere canibus. Queret autem aliquis, quid & hic sibi velit sermo. Quoniam quum adesset ea mensura panum, vt non possent simul & filii comedere panes, & catelli familiae, aut alii praeterea panem bene confectum, fieri non poterat iuxta congruentem rationem, vt canibus in cibum darent panem filiorum bene confectum. Nihil autem tale videtur in Iesu potentia, a qua poterant & filii participes esse, & qui dicuntur catelli. Vide igitur num forte ad hoc quod scriptum est, Non licet sumere panem filiorum, illud referendum sit, quod qui ex inaniuit semetipsum, serui formam accipiendo, mensuram potestatis, iuxta quam capiebat ea quae sunt in mundo, portarit, a qua virtute etiam senserat aliquantam portionem a se exisse: quod dilucet ex

eo quod ait, Tangit me aliquis: nam ego noui virtutem exisse a me. Ex hac igitur mensura virtutis dispensabat, Iesus quidem qui praeminebat, vocabanturque filii, plus addens, rursus Iesus qui tales non erant, minus, nimirum canibus. Quae autem haec sic habebat, nihilominus quum esset magna fides, dedit panem filiorum, vt filio, ei quae propter generis ignobilitatem in Chanaanæ fuerat canis. Fortassis autem sunt etiam panes aliqui verborum Iesu, quos solis ratione precellentibus, vt filii dare fas est. Item alii sermones sunt, veluti miculae, de magno conuiuio, deque mensa nobilium ac minorum, quibus animae nonnullae vtuntur vt canes: etiam iuxta Mosi legem de quibusdam scriptum est, vt in fine. ea canibus proijcerentur. Et cura fuit spiritui sancto, precipere de nonnullis escis, vt canibus relinquerentur. Alii quidem igitur peregrini ab ecclesiastico sermone alieni, opinantur animas a corporibus hominum migrare in corpora canum, iuxta differentiam vitiorum. Nos vero ne quae hoc cooperientes in scriptura diuina dicimus, quod affectus rationalis mutatur in brutum, tale quiddam patiens ex multa socordia negligentiaque. Similiter autem & bruta voluntas ob neglectam rationem, nonnunquam conuertitur in hoc vt fiat rationalis, vt qui prius erat canis, amans comedere de micis cadentibus de mensa dominorum suorum, veniat in statum filii. Vehementer enim conducit virtus quidem ad hoc, vt fiat filius Dei: malitia contra, multaque graue olentia in verbis contumeliosis, & impudentia valet ad efficiendum, vt quis iuxta scripturae sermonem vocetur canis. Porro similia cogitabis de ceteris item nominibus reliquorum brutorum animantium. Verum enim uero, qui reprehensus vt canis, non indigne fert, quod dicitur indignus pane filiorum, omnique cum tolerantia loquitur verbis Chanaanæ illius, ac dicit, Etiam domine: nam & catelli edunt de micis, quae cadunt de mensa dominorum suorum: impetrabit mansuetum responsum, Iesu ipsi dicente, Magna est fides tua. Posteaque approbata tali fide, dixerit, fiat tibi sicut vis, vt & ipse sanetur, & si quae fructum genuerit, cui opus sit sanatione, hic quoque sanetur.

De turbis sanatis.

Et quum transisset Iesus illinc, haud dubium quin ex his locis quae dicta sunt, nimirum a partibus Tyri & Sidonis, venit iuxta mare Galileae quod vulgato nomine dicitur stagnum Genesareth. Vbi quum ascendisset montem, consedit. Possit igitur dici, quod in montem eum, vbi sedet Iesus, non solum ascendunt, qui sani sunt, verum etiam cum sanis hi qui diuersis laborant malis. Et fortassis hic est mons, qui vulgatiore vocabulo dicitur ecclesia, erecta per verbum Dei, ultra reliquam terram, supraque eos qui in terra degunt. Quo ascendunt non discipuli, relictis turbis, quemadmodum factum est, quum doceret beatitudines: sed multae turbae, quae ipsae quidem non accusantur, quod surde sint, aut aliquo affectu malo, sed habent secum tales. Etenim videre est cum turbis accedentibus ad hunc montem, vbi sedet filius Dei, quosdam surdos ad ea quae repro mittunt: alios animo caecos, non cernentes veram lucem: rursus alios claudos, nec valentes iuxta rationem ingredi: item alios mutilos ac micos, non valentes iuxta rationem operari. Isti igitur quorum animus talibus malis tenetur, quique cum turbis in montem consederant, vbi erat Iesus, quae diu non erant ad pedes Iesu, non sanabantur ab illo. Ceterum vbi quae talibus morbis erant obnoxii, proiecti fuerint a turbis ad pedes eius, & ad extrema corporis Christi, ne hoc quidem honore digni, quod quidem ad ipsos attinet, tunc demum ab eo sanantur. Et quum videris in frequentia, quae verbo visitatione dicitur Ecclesia, proiectos post extremos Ecclesiae, velut ad pedes Ecclesiae, quae est corpus Iesu, catechumenos, qui ad uenerant cum sua surditate, caecitate, claudicatione, ac debilitate, progressu temporis sanari per verbum, non aberraris, si dixeris tales ascendisse cum turbis Ecclesiae in montem vbi erat Iesus, proiectosque ad pedes illius & sanatos ab illo, ita vt Ecclesiae turba miretur, conspiciens illos a tantis malis ad meliora mutatos: vt dicere possit, qui prius erant

BBB B v muti,

Exo. xxij.

in fine.

μετεμ

ψυχας

εις.

muti, postea loquuntur verbum Dei: qui claudi ambulat. Interim completur & Elaiæ prophetia, non tantum in corporalibus, verum etiam in spiritualibus, ita dicitur, Tunc saliet ut ceruus qui claudus erat. Fatebimur haud frustra, ceruo animanti puro, ac serpenti hosti, quod quod nihil ab illorum veneno laedi potest, comparatos esse qui prius fuerant claudi, & propter Iesum saliant ut ceruus. In hoc autem quod loqui videntur, qui prius fuerant muti, completur prophetia quae dicit, Et expedita erit lingua balborum: aut illa potius quae dicit, Surdi audite. Caeci vero recipiunt visum, iuxta prophetiam, quae mox sequitur, Surdi audite, & caeci recipite visum, ut cernatis. Vident autem caeci, quum cernentes hunc mundum immensa pulchritudine rerum conditarum, collatione facta conspiciantur & ipsum mundi opificem, quumque inuisibilia ipsius Dei ex creatione mundi, quae ex operibus intelliguntur, contemplantur, hoc est diligenter & euidenter cernunt & intelligunt. Haec autem videntes turbæ, glorificabant Deum Israel, & hodie glorificant persuasi, quod ipse est pater eius qui sanauit eos, de quibus ante dictum est, ac Deus Israel. Non enim Iudaeorum tantum Deus est, sed & gentium. Subuehamus igitur nobiscum in montem, ubi constituit ecclesiam suam Iesus, eos qui nobiscum volunt ascendere, nimium multos, caecos, claudos, mocos, aliosque multos, pronunciamus illos ad pedes Iesu, ut sanet eos, ut super horum sanatione mirentur turbæ. Non enim scriptum est discipulos talia mirari, quamquam etiam tunc presentes: quod claret ex eo quod scriptum est, Iesus autem ad se vocatis discipulis suis dixit, Misereor super turbam, & cetera quae sequuntur. Fortassis autem si diligenter attenderis huic dicto, Accesserunt ad eum turbæ multæ, comperies quod discipuli, tum non accesserint ad eum, sed ut olim coeperant illum sequi, ita & in montem sequuti sunt eum. Sed accesserunt ad eum qui erant discipulis inferiores, qui quum primum ad illum venerant, non in eodem obnoxii malis, quibus tenebantur, qui cum ipsis ascenderant. Obserua vero & illud in euangelio, de quibusdam esse scriptum quod sequuti fuerint Iesum, de quibusdam rursus quod accesserint ad eum, de quibusdam autem quod adducti fuerint, postremo de quibusdam, quod diuisi sint in precedentiibus, & sequentes. Ad haec ex his qui accesserunt ad eum, quidam accesserunt in domo, quidam accesserunt ad eum alibi versantem. Multa namque comperies ex obseruatione, spiritualia spiritualibus comparans, digna exacta sapientia quae latet in euangelis.

De septem panibus.

Iesus autem vocatis ad se discipulis suis dixit. Superius quidem in simili de panibus historia, ante nominatos panes, egressus Iesus vidit turbam multam & affectu misericordiae commotus est erga illam, & sanauit aegrotos illorum. Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli ipsius dicentes, Desertus locus, & hora iam preterit, dimitte eos, & cetera quae sequuntur. Nunc vero post sanationem mutorum, ac reliquorum, affectu misericordiae mouetur erga turbam, quae triduo iam adhaeserat ipsi, nec habebat quod ederet. Et illic quidem discipuli, pro quinque milibus interpellabant dominum, hic autem ultro de quatuor milibus loquitur. Et illic quidem vespere pascuntur, diem apud illum commorati: hic vero de quibus testatum est, quod triduum apud ipsum manserint, participes fiunt panum, ne deficiant in via. Et illic quidem discipuli non percontati, fatentur se tantum habere quinque panes & duos pisces, hic vero percontati responderet, de septem panibus & septem piscibus. Atque illic quidem iubet turbas accumbere, siue considerare in gramine: Nam Lucas scripsit, Facite illos discumbere: Marcus ite, Praecipit inquit, illis ut facerent discumbere. Hic vero non praecipit discipulis, sed turbæ dicit, ut discumbant. Rursus illic in eisdem verbis tres Euangelistae dicunt, quod acce-

ptis quinque panibus & duobus piscibus, sublati in caelum oculis benedixit: hic sicuti scribunt Matthaeus & Marcus, quum gratias egisset Iesus fregit. Et illic quidem in gramine discumbunt, hic vero discumbunt in terra. Sed quaeres quod apud Ioannem de locis variatum est, qui in facti illius narratione scripsit, dixisse Iesum, Facite homines discumbere, quodque quum benedixisset, dederit discumbentibus de panibus, huius autem facti omnino non meminit. Considerans itaque differentiam secundum loca eorum quae scripta sunt de panibus, hos puto excellentioris ordinis esse quam illos, eo quod hi quidem in monte aluntur, illi vero in loco deserto. Et hi quidem posteaque triduum permanserunt apud Iesum, illi vero vnicum commorati diem, in cuius vespere, pasti sunt. Insuper autem si non idem est, etsi quid interest, verbum ex sese faciat Iesus, an faciat a discipulis admonitus, vide num antecellant, qui ab ipso Iesu beneficium accipiunt, qui protinus benefaciendo pauit eos. Sin iuxta Ioannem hordeacei erant panes, unde superfuerunt duodecim cophini, quibus nihil de his dicitur, an non hi prioribus illis sunt potiores? & illorum quidem aegrotos sanauit: hic vero eos qui cum turba venerant sanauit, non aegrotos sed caecos & claudos, mutos ac debiles. Eoque & super his admirantur quatuor milia, quum de aegrotis illis tale nihil dictum sit. Praestantiores autem sunt nihil fallor, qui comederunt de septem panibus, pro quibus sunt actae gratiae, his qui comederunt de quinque super quos facta est benedictio: & qui comederunt de paucis pisciculis potiores sunt illis, qui comederunt ex duobus. Fortassis & hi qui discubuerunt super terram. Et illi quidem de paucioribus panibus duodecim cophinos relinquunt, hi vero de pluribus septem sportulas, eo quod plurimum essent capaces. Ac fortassis hi superiores sunt omnibus terrenis, & discumbunt super illa: illi vero super gramen, hoc est super solam carnem ipsorum: omnis enim caro foenum. Ultra haec animaduerte & illud, quod hos Iesus non vult dimittere ieiunos, ne deficiant, quippe vacui panem Iesu, noxamque capiant, quum adhuc essent in via quae tendit ad res domesticas. Ceterum illud annota, sicuti Iesus scribitur dimisisse, quo perspicias discrimen eorum qui post pastum ab illo dimissi fuerunt, & eorum quos aliter dimisit. Exemplum autem aliter dimissi fuerit illud, Mulier dimissa es ab infirmitate tua. Ad haec autem discipuli perpetuo, cum illo viuentes non dimittuntur ab eo, sed turbæ cibo sumpto dimittuntur. Sicuti rursus discipuli nihil magni sentientes de Chanaanæ, dicunt, Dimitte illam, quia clamat post nos. At seruator, videtur nequaquam illam dimittere. Quum enim dixisset illi, O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis: sanata quidem est illius filia ex illa hora, non tamen scriptum est, quod dimiserit illam. Haec sunt quae in praesentia circa locum hunc peruestigare perspicereque valuimus.

Commentariorum in Matthaeum Origenis Tomus. XII. Qui est in Cap. XVI.

T accedentes Sadducei ac Pharisaei tentantes postulabant ab eo ut signum de caelo ostenderet ipsis. Qui inter sese de dogmatibus maximi momenti dissentiebant. Sadducei erant & Pharisaei. Definiunt enim Pharisaei mortuorum resurrectionem, sperantes aliquod futurum seculum: Sadducei contra censent, post hanc vitam nihil homini repositum praemii, siue ad virtutem profecerit, siue nunquam vel studuerit a vitiorum terminis excedere. Hi ut tentent Iesum, concordantes sunt. Simile quiddam vsu venit, ut scribit Lucas, inter Herodem & Pilatum, qui inter se facti sunt amici, ut Iesum occiderent. Fortassis murua

mutua inter ipsos similtas effecisset, vt Herodes in gratiam populi dicentis, crucifige, crucifige, postularer vt occideretur. Pilatus autem propensus non nihil ad hoc ne cōdemnaret illum, si inimicitia aduersus Herodem accessisset ad propensionem dimittendi illū, quæ prius illi aderat, fortasse non condemnasset Iesum. Cæterum amicitia, quæ videbatur inter illos orta, valentiosem reddidit Herodem ad interpellandum aduersus Iesum apud Pilatum, fortasse cupientem etiam propter recentem amicitiam gratum aliquid, tum Herodi, tum toti Iudæorum populo facere. Frequenter autem & nūc videre licet in vita, eos qui maxime discrepant opinionibus, siue in Græcorum philosophia, siue in alijs disciplinis, apparere concordēs, vt irrideant oppugnantq; Iesum Christum, qui est in suis discipulis. Ab his autē opinor digredi licet ad considerandum, an aduersarijs operationibus discordiam inuicem habētibus, veluti Pharaone aduersus Nabuchodonosor, & Balthasare rege Aethiopum aduersus Senacherim regem Assyriorum, aliquando fiat concordia aduersus Iesum & populum eius. Sic fortassis etiam astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum, prius minime cōcordēs, vt intentatis insidijs, aduersus dominum & aduersus christum eius, dominum gloriæ interficerent. Ad hunc autem sermonem deuenimus propter simul accedentes ad Iesum Phariseos & Sadduceos, quum essent de resurrectione dissentientes, velut in hoc inita concordia, vt tentarent seruatores nostrum, & postularer ab eo, vt signum ostenderet ipsis de cælo. Non enim contenti ijs, quæ sanandis morbis omnibus omnibusq; languorib; in populis ediderat, prodigijs, alijsq; miraculis, quæ spectantibus plerisq; fecerat seruator noster, volebant vt etiam signum ostenderet ipsis e cælo: coniecturaq; ducor, illos opinatos signa quæ fiebant super terram posse ex Deo non esse. Itaq; non veriti sunt dicere, Iesum in Beelzebub principe dæmoniorū eijcere dæmonia. Existimabant autē signū de cælo non posse a Beelzebub, aut ab aliqua parua virtute fieri. Sed errabant in vtrisque signis, tum in his quæ fiebant in terra, tum in his quæ veniebant e cælo: haud quaq; probati trapezitæ, neq; gnari discernere spiritus operantes, qui sint a Deo, qui desertores illius. Atqui conueniebat illos scire, multa quæ per Moysen aduersus Aegyptios prodigia facta sunt, quum non venirent e cælo, tamē certo Dei fuisse. Et ignis e cælo delapsus sup oues Iob, non erat a Deo. Siquidem eiusdem erat ignis ille, cuius erant & illi qui in captiuitatem duxerunt, quicq; fecerunt tres turmas equitum & iumentorum Iob. Arbitror autem & in Esaia demonstrari posse signa, partim e cælo, partim e terra, quæ vera fuerint ex Deo. Cæterum inter omnem virtutem, signa ac prodigia quæ veniunt ab illo malo, dictum est Achaz, Postula tibi signum a domino Deo tuo, in profundum & in excelsum. Nam si non essent signa, non venientia a domino, quædam in profundum quædam in excelsum, nequaq; dixisset, Postula tibi signum a domino Deo tuo in profundū, aut in excelsum. Nec me fugit, fore vt alicui coactior videatur hic intellectus horum verborum, postulato tibi signum a domino Deo tuo. Sed attende quod dictū est apud apostolum de homine peccati, filio perditionis, q; in omni virtute, & signis & prodigijs mendacij, cum omni fallacia iniustitiæ ijs qui pereunt apparebit, imitans omnia prodigia, quæ sunt veritatis, quemadmodum incantatores Aegyptij, ac malefici, tanq; inferiores illo homine peccati & filio perditionis, virtutes quasdam imitati sunt, signaq; & prodigia veritatis, facientes signa mendacij, ne veris haberetur fides: sic arbitror hominem illum peccati signa æmulaturum ac virtutes. Fortassis hæc suspicantes ob prophetias hac de re proditas, Pharisei, quæro autem an & Sadducei, ten-

tantes postulant, vt signum de cælo ostenderet ipsis. Quod si non dicemus hoc illos fuisse suspicatos, quorandem affectu dicemus illos fuisse erga miracula, quæ fiebant a Iesu, quum manerent inflexibiles, nec reuererentur incredibilia quæ fiebāt. Quod si quis existimat nos defendendi sui dedisse occasionē Phariseis & Sadduceis, vel illic vbi dicunt præsidio Beelzebub a Iesu profligari dæmonia, vel illic vbi tentantes postulant a Iesu signum coeleste: sciat quod dicimus illos a probabilitate quadam inuitari ad credendum Iesu miraculis, non tamen vt etiam veniam mererentur, qui nō inspicerent verba prophetarum impleta in factis Iesu, quæ praua vis nequaq; facere potuisset. Siquidem animam egressam reuocare, vt iam foetens & quadrüuanus e monumentis prodiret, nullius erat, nisi illius qui audierat a patre, Faciamus hominem secundum imaginem & similitudinem nostram. Quin & imperare ventis, & impetū maris sedare, nullius alterius est nisi illius, per quem omnia, & ipsum mare & venti facti sunt. Est autem etiam doctrina ad amorem conditoris prouocans, legi ac prophetis concinēs, atq; animi motus cohibēs, moresq; ad pietatem formans. Quid aliud declarabat ijs, qui videre poterant, q; q; vere Deus esset, qui talia operaretur? De quibus & Ioannis discipulis dicebat, Euntes renunciate Ioanni quæcūq; vidistis, cæci visum recipiunt, & cætera quæ sequuntur. Post hæc considerare mus, quomodo vt vnum signum e cælo ostēderet postulantibus Phariseis & Sadduceis responderit, dicēs, Generatio praua & adultera, signum insuper querit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ: quo tempore & illis relictis abijt. Signum autem profecto Ionæ, secundum illorum postulationem, non solū erat signum, verum etiam signum e cælo, vt tentantibus etiam, signumq; de cælo quærentibus, nihilominus pro sua immensa bonitate signum dederit. Quem admodū enim Ionas egit in ventre ceti tres dies ac tres noctes, ita filius hominis in corde terræ, & post hoc ex ea surrexit. Vnde autem dicemus resurrectionis Iesu signum fuisse, nisi e cælo? & maxime sane, quādo in ipso passionis tempore signum fuit latroni, Christi beneficio subuecto in paradysum Dei. Vltra hoc etiam, quū descenderet ad inferos ad mortuos tanq; inter mortuos liber. Ac mihi quidem videtur seruator signum quod ex sese promittit, applicare ad signi rationem quod est Ionæ, dicens se non tantum illi simile dedisse signum ex sese, verum etiam illud idem, Annota siquidē illud, Et signum non dabitur illi, nisi signum Ionæ prophetæ. Igitur illud signum hoc erat signum, eo quod illud huius erat significatiuū, vt illius signi explicatio, quod ex seipso obscuritatem habebat, sit quod seruator passus est, quod in corde tres dies ac tres noctes egerit. Simul autem & generale quiddā discimus, quod si signū significat aliqd, vnūquodq; signorū quæ scripta sunt, vel in historia rerū gestarū, vel in præcepto, alicuius rei significatiuū est post implēdæ: veluti signū Ionæ post tres dies egressi de ventre ceti, significabat seruatoris nostri resurrectionē, post tres dies ac tres noctes resuscitari a mortuis. Itē circūcisio quæ apud Paulū declaratur esse signū in hoc quod scribit, Nos enim sumus circūcisio. Quin tu etiā quære signū omne quod est in antiquis literis, cuius signū sit in nouo testamēto. Rursus quod in nouo dictū est signū, quid significet vel in futuro seculo, vel in sequentibus ætatibus. Porro posteaq; fecerat, signum, etiā illos appellat prauā generationē, ob malitię qualitātē illis innatam. Est autē malitia, vbi quis volēs male facit. Adulterā autē vocat ob id, qm eū qui iuxta tropū vir dicit, videlicet veritatis sermonē aut legē deserētes Pharisei & Sadducei, adulterio corrupti sunt a mēdacio & lege peccati. Nā si duę sunt leges, altera quæ est in mēbris nostris militās aduersus legē mentis: altera mentis,

ra mentis, id est lex spiritualis, dicendum est legem mentis esse virum illum, cui desponsa est a Deo ut sit vxor anima, videlicet viro legi, iuxta quod scriptum est, A Deo vero iungitur viro vxor. Altera vero lex, adulter est, ipsi subiectæ animæ, & propter hunc adulteræ nomen habentis. Ceterum quæ lex est animæ vir, palam docet Paulus in epistola ad Romanos, dicens, Lex dominatur homini quæ diu viuit. Nam mulier subdita viro, alligata est illi, nimirum viro legi, donec viuit, & reliqua quæ sequuntur. Aduerte autem in his, quæ lex dominatur homini, quæ diu viuit lex, & vir vxori. Nam viro subdita mulier, est anima subdita legi: ea viuenti viro alligata est, puta legi. Quod si mortuus fuerit vir, hoc est lex, liberata est a lege, quæ est vir. Moritur autem lex ei qui ascendit ad beatitudinem, nec amplius versatur sub lege, sed facit quod fecit Christus: qui quæ factus est sub lege, propter eos qui erant sub lege, ut eos qui legi erant obnoxij redimeret, neque ipse tamen mansit sub lege, neque passus est eos manere sub lege, quos redemerat. Subiexit enim illos vna secum ad diuinam vitæ rationem, supra legem, quæ veluti data infirmioribus & adhuc peccantibus, continebat sacrificia pro remissione peccatorum. Itaque qui iam expers est peccati, nec amplius habet opus legalibus sacrificijs, is perfectus transcendit fortassis & spirituales legem, ac coepit esse in verbo, quod est supra legem: quod nō qui in carne uiebant, caro factum est, nō vero qui nequaquam iam secundum carnem militat, quod erat in principio apud Deū Deus, verbum, conspicitur, & patefacit patrē. Tria proinde circa hunc locum sentienda sunt. Mulier subdita viro sub viro lege: & mulier adultera, quæ viuente viro, puta lege, iuncta fuerit alteri viro, nimirum anima iuncta legi carnis: & mulier quæ fratri mortui viri nubet, videlicet viuenti, ac non mortuo verbo, quod excitatum a mortuis, non amplius moritur: Mors enim ei non amplius dominatur. Et hæc quidem diximus propter illud, Si mortuus fuerit vir liberata est a lege viri. Item propter illud, Ergo viuente viro, adultera vocabitur, si fuerit cum altero viro. Rursus propter illud, Quod si mortuus fuerit vir, libera est a lege viri, ut nō sit adultera, si iuncta fuerit alteri viro. Hoc ipsum autem, ergo viuente viro adultera vocabitur, assumpseramus, studentes clarius explicare, quare Iesus tentatibus Phariseis ac Sadduceis, requirentibus signum e cælo sibi ostendi, dixerit, nō solum generatio praua, verum etiā adultera. Generaliter itaque, lex quæ est in membris, militans aduersus legem mentis, veluti vir adulter, adulter est animæ. Iam autem omnis etiā potestas aduersaria, quum deuicerit humanam animam, eique fuerit admixta, adulter illius est, quæ sponsum habet ipsi a deo datum, nimirum verbum. Post hæc scriptum est, Relictis illis abiit. Nam qui fieri potuit, ut verbū qui sponsus est, non relinqueret adulteram generationem, & diuerteret ab ea? Poteris autem dicere, quod Iudæorum synagogam ut adulteram relinquens Dei verbum, discesserit ab ea, ceperitque vxorem scortationis, videlicet eos qui sunt ex gentibus. Quoniā illi quidē qui erāt ciuitas fidelis Sion facti sunt scorta, hi vero veluti Rhaab meretrix, quæ exceperat exploratores Iesu, cum tota familia seruata est, postea non amplius meretricem agens, sed veniens ad Iesu pedes, eosque rigans poenitentia lachrymis, vngensque sanctæ vitæ fragrantibus odoribus. Cuius gratia Simoni leproso, nempe priore populo Iesus, exprobrans dixit omnia illa quæ scripta sunt.

De fermento Phariseorum.

Et quum venissent discipuli illius in ripam vltiorem, oblitū fuerant accipere panes: quando quidem inutiles erant quos habebant antequam transmitterent, discipulis iam in vltiorem ripam transuectis. Alijs enim

opus erat ante traiectionem, alijs post traiectionem: eo quod quoniam neglexerant adferre panes, quum abirent ad traiectionem oblitū fuerant illos secum recipere. Vltra lacum autem peruenerant discipuli Iesu, qui transierant a corporalibus ad spiritualia, & a sensibilibus ad intelligibilia. Ac fortassis ut deterreret eos, qui quoniā peruenerant vltra lacum, spiritum acceperant, ne recurrerent ad carnalia, dixit eis qui transierant Iesus, Videte & attendite. Erat enim conspersio quædam doctrinæ fermenti: vere veteris, quæ est secundum simplicem literam, eoque non libera ab his quæ sunt malitiæ, quam præbebant Pharisei & Sadducei, vnde Iesus nō vult amplius edere suos discipulos, quos fecerat nouā & spirituales consersionem, seipsum præbens nō qui discesserant a fermento Phariseorum ac Sadduceorum, & ad ipsum accesserant, panem viuum qui de cælo descendit, quique vitam dat mundo. Quoniam autem hæc via est ei qui non amplius vsurus sit, fermento, consersione, ac doctrina Phariseorum ac Sadduceorum, primum quidem videre, deinde attendere, ne quando quis eo quod non videat neque attendat, particeps fiat veteris illorum fermenti: ideo primum dicit discipulis, videte: deinde, attendite. Perpicacium igitur est & attentorū, separare fermentum Sadduceorum ac Phariseorum: breuiter omnem cibum, qui non caret fermento, nec est sinceritatis ac veritatis, a viuo pane, qui de cælo descendit, sic ut Phariseorum ac Sadduceorum panes non admittat, sed ut viuum ac verum panem comedens alius quis, corroboretur animo. Cæterum hoc dictum etiam tempestiue accommodabimus nō, qui simul cum Christianismo volunt corporaliter iudaisare. Siquidem hi non vident, nec attendunt a fermento Phariseorum ac Sadduceorum, sed præter voluntatem Iesu, qui vetuit eo vesci, Phariseorum panem comedunt. Quin & omnes opinor, quicumque nolunt sapere, quod lex spiritualis est, & vmbra habet futurorum bonorum, & vmbra est futurorum, neque inquirunt culus boni futuri sit vmbra vnaquæque lex, non vident neque attendunt a fermento Phariseorum. Quin illi quoque qui reijciunt mortuorum resurrectionem, non cauent a fermento Sadduceorum: & complures profecto inter istos qui diuersum sentiunt ab ecclesia, propterea quod non credunt resurrectionem mortuorum, sunt, qui inficiuntur Sadduceorum fermento. Hæc sane quum diceret Iesus, cogitabant apud sese, non quidem fatentes quod acciderat discipulis, sed in cordibus suis, Panes non accepimus: ac talia quodammodo erant quæ dicebant, Si panes haberemus, nequaquam de fermento Phariseorum ac Sadduceorum accepissemus. Quoniam autem ob inopiam panum periclitamur, ne de illorum fermento capiamus, nec vult nos seruatores recurrere ad illorum doctrinam: ideo nobis dixit, Videte & attendite a fermento Phariseorum ac Sadduceorum. Et hæc quidem illi cogitabant. Iesus autem videns quæ erant in cordibus, & audiens sermones qui ibi fiebant, utpote verus cordium inspector, obiurgat illos veluti non intelligentes, neque memores panū, quos ab ipso acceperant, per quos quum se crederent egere panibus, nō opus habebat Phariseorum ac Sadduceorum fermento: mox explicans & clarius exhibens ambigentibus, propter variam acceptionem panis ac fermenti, quod nō de pane sensibili loquutus esset, sed de doctrinæ fermento, subiūgit, Qui sit, ut nō intelligatis, quod non de panibus loquutus sum vobis, sed attendite a fermento Phariseorum ac Sadduceorum. Quæ autem non aperuisset dominus explanationem, sed adhuc perseuerasset in figurato sermone, tamen intellexisse debebant discipuli, seruatores de doctrina loqui, quæ figurate dicta est fermentum, quam docebant Pharisei & Sadducei. Proinde quoad habemus nobiscum Iesum, qui præstat quod pollicitus est dicens,

Ecce

Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad cōsummationem seculi, non possumus ieiunare, nec ege-
re cibo, vt inopia coacti, quæramus vel a Phariseis ac
Sadducæis vetitum fermentum accipere edereq; & ins-
cidat nobis aliquando tempus, illo nobis præsentē, vt
alimonia careamus: quemadmodum in superioribus
dictum est his verbis, iam triduum manent apud me,
nec habent quod edant. Imo etiam si id acciderit, ille
nolens nos ieiunos dimittere, ne forte deficiamus in
via, benedicit panibus qui sunt apud discipulos, ac fa-
cit, e septem panibus, vt iam exposuimus, septem spor-
tas. Insuper autem & illud obseruandum, ob eos qui
putant ex Euangelio Matthæi, nullo pacto doceri ser-
uatoris diuinitatem, quod discipulis apud sese cogitan-
tibus dicentibusq; Panes non habemus: Iesus cogno-
uit cogitationem illorū, ac dixit, Quid cogitatis apud
vos exigua præditi fiducia, quod panes non acceperis-
tis: haud erat humanum. Vnus enim omnium ac so-
lus cognoscit corda hominum dominus, sicut ait Sa-
lomon in quarto Regnorum libro. Vbi vero Iesus di-
xisset, Attendite a fermento: intellexerunt discipuli,
quod non iubet cauere a panibus, sed a doctrina Pha-
riseorum ac Sadducæorum. Vestigabis sicubi fer-
mentum figurate nominatur pro doctrina, siue in ipsa
lege, siue in scripturis legem sequutis. Similiter autem,
an forte fermentum non offeratur in sacrificium: non
enim oportet preces habere doctrinæ modum, sed ni-
hil aliud esse, quam postulationes bonorum a deo.
Quæsierit autem aliquis ob hæc que dicta sunt de di-
scipulis, qui traiecerant, num possit aliquis vbi trans-
miserit, obiurgari quod sit modicæ fiduciæ, quodq;
nondum intelligat, neq; meminerit eorum quæ facta
fuerant a Iesu. Non arbitror autem difficilem esse ad
hoc responsum, videlicet quod ad id quod perfe-
ctum est: quod vbi venerit, cessabit id quod ex parte
est, omnis fides quæ hic habetur, exigua fides est, &
quod ad illud attinet, nondum intelligimus, ex parte
cognoscentes, neq; meminimus. Non enim possumus
capere memoriam sufficientem ac parem multitudini
naturæ rerum speculandarum. Licet autem & illud hinc
discere, quod interdum de solis cogitationibus, quas
intra nos versamus, reprehendimur, ac velut exiguam
habentes fiduciam, obiurgamur. Ego vero sum in hac
opinione, quod sicut qui adulterium committit in so-
lo corde, nondum omnino progressus ad opus: ita si
quis fecerit in corde cætera quæ prohibita sunt. Verbi
causa, si quis corde tantum sit furatus, aut corde tantum
falsum testimonium dixerit, non vt ille qui facto fura-
tus est, aut falsum testimonium perpetrarit, sed tan-
tum vt qui corde solo talia fecerit punietur, idq; si per
ipsum stetit, quo minus peruenerit ad prauum faci-
nus. Quod si præterq; quod voluit aggressus siquidem
est, sed non successit, punietur, vt qui non solum cor-
de, verum etiam opere peccauerit. Super hæc quæret
aliquis, an adulterium committat aliquis solo corde,
etiam si factum adulteri non peregerit, sed in solo cor-
de fuerit impudicus. Simili vero modo facies de cæte-
ris laudabilibus. Habet autem hic locus, quo probabi-
liter falli possumus, quod hac opinor ratione tollen-
dum est. Adulterium quidem in corde peractum, mi-
nus est peccatum, q̄ si quis adiungat etiam factum. Nō
potest autem fieri, vt pudicitia sit in corde, quæ obster-
impudico facto, nisi quis hic quoq; in exemplum su-
mat virginem, iuxta quod lex dicit, in solitudine vio-
latam: Fingamus enim cor alicuius esse purissimum,
cæterum violentiam peregerisse corruptionem corporis
pudicæ, in eo quod lasciuum est. Hæc sane mihi vide-
tur prorsus esse casta in occulto quidem, corpore vero
non esse pura, quemadmodum erat ante vim illatam.
At non quia non pura, statim & impudica. Hæc ob id

quod scriptum est, Cogitabant secum dicentes, Panes
non accepimus. Cui subiicitur illud, Vt autem cogno-
uit Iesus dixit, O parum fidentes, quare cogitatis intra
vos: & cætera quæ sequuntur. Oportebat enim vitupe-
rationem eorū quæ in occulto sunt, expedire, & ex ad-
uerso laudem eorum quæ in occulto. Miror autem, si
discipuli putabant priusq; Iesus illis explanaret sermo-
nem, quod dominus ac præceptor præciperet ipsis, vt
cauerent a sensibili fermento Phariseorum ac Saddu-
cæorum, tanq; impuro, & ob id vetito, vt quoniam
panes non acceperant ne tum quidem illorum fermento
vterentur. Similiter porro & in alijs inquireremus,
sed exempli gratia satis est quod legimus de Samarita-
na: cui dicit dominus, Quisquis biberit ex aqua hac, si-
riet iterum: Quisquis autem biberit ex aqua quam ego
dabo ei, non sitiet in æternum. Si quidem illic quod ad
verba quidem attinet, Samaritana putare videtur, ser-
uatorem aquam sensibilem promittere, quū ait, Quis-
quis autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non si-
riet in æternum. Et illa igitur ad tropologiam vocan-
da sunt, simulq; expendenda aqua fontis Iacob, vnde
hauriebat Samaritana, conferendo cum aqua Iesu. At-
q; hic idem est faciendū. Fortassis nec panes erant cocti,
sed fermentum modo quoddam doctrina Phariseorū
ac Sadducæorum,

De eo quod dominus in Cæsarea percōtatus est,
quem ipsum dicerent esse homines.

Quum autem venisset Iesus in partes Cæsareæ Phi-
lippi, interrogauit discipulos suos. Sciscitatur a di-
scipulis suis Iesus, quem ipsum dicerent homines esse,
quo nos disceremus ex Apostolorum responso, id tem-
poris apud Iudæos varias fuisse de Christo opiniones.
Fortassis & ideo percontatur, vt discipuli Iesu doceantur
semper esse curiosi sermonum qui dicuntur ab ho-
minibus de illo. Quod facientibus conducit ad hoc, si
quid mali dicitur, vt huius occasiones modis omnib;
auferant: Sin boni quippiam, huius causas adaugeant.
Attamen vide quoniam apud Iudæos varij erant affe-
ctus de Christo, quomodo ex quibusdam non sanis de
illo opinionibus loquuti sint. Quidam dicebant eum
esse Ioannem Baptistam, quemadmodum & Herodes
Tetrarcha dicens pueris suis, Hic est Ioannes. Alij rur-
sus dicebāt, Helias est, qui nunc dicitur Iesus: siue quod
denuo natus esset Helias, siue q̄ iam olim in carne vi-
uens, eo tempore apparuisset. Porro qui dicebant Ie-
sum esse Hieremiam ipsum, non autem Hieremiam Ie-
su typum, fortasse commoti sunt ijs verbis quæ sunt in
principijs Hieremiæ de Christo, quæ tum quidem in
propheta non fuerant impleta, sed impleri cœperāt in
Iesu: Quem constituit deus in gentes & regna, vt eradi-
cet, subuertat, ac perdat, ac rursus ædificet, plantetq; vi-
delicet constituens eum prophetam venturum ad gen-
tes, quibus prædicauit verbum. Quin & hi qui dice-
bant eum vnum quempiam esse de numero propheta-
rum, talia de illo opinabantur, ob ea quæ in prophetis
ad ipsos quidem dicta fuerant, in ipsis tamen nondum
fuerant impleta. Sed Iudæi quidem, vt digni velamine,
quod habent cordi impositum, falsas opiniones habe-
bant de Iesu. Cæterum Petrus tanq; non carnis aut san-
guinis discipulus, sed qui patris etiam cœlestis reuelat-
ionem acceperat, cōfessus est eum esse Christum. Erat
quidem igitur haud ita magnum, quod a Petro serua-
tori dicebatur, Tu es Christus, quum id incognitum ef-
set Iudæis: verum illud maius erat quod credidit eum
non solum esse Christum, verum etiam filiū Dei, qui
& per prophetas locutus est, Viuo ego, & me derelique-
runt fontē aque viue. Erat autē & is vita a fonte vitę pa-
tre, qui dixit, Ego sum vita. Et attēde diligēter, an quæ ad
modum sicut idē nō sunt, fons fluuij, & fluuius ipse, ita
fons vitę, & vita. Et hæc quidē adiecim⁹, eo q̄ pertine-
rent ad

33
33

rent ad id quod scriptum est, Tu es Christus filius dei viui. Oportuit enim eximium quiddam proponere in eo quod dicit de Deo & patre vniuersorum, tanquam viuo, & inter eum qui est ipsa vita, & inter ea quae vitam participant. Quoniam autem diximus eos qui pronuntiabant Iesum esse Ioannem Baptistam, aut quempiam ex iis qui subiiciuntur, nequaquam ex sanis opinionibus haec dixisse, Conabimur & hoc probare dicentes, quod si interfuissent baptismo, quum Iesus venisset ad Ioannem, ac Ioannes baptizaret Iesum, nequaquam dixissent Iesum esse Ioannem: Imo si intellexissent sententiam, quam dixerat Iesus, Si vultis recipere, ipse est Helias, qui venturus erat. Et si velut aures habentes audissent id quod dictum est, haud quaquam dixissent quidam illorum Iesum esse Heliam. Et qui dixerunt illum esse Hieremiam, si perspexissent, quod plerique prophetarum symbola quaedam Iesu in se susceperunt, nequaquam dixissent illum esse Hieremiam. Similiter nec alij dixissent vnum quempiam esse de numero prophetarum. Forassis autem quod Simon Petrus respondens dixit, Tu es Christus filius Dei viui, si dixerimus ita quemadmodum dixit Petrus, non a carne & sanguine nobis reuelatum, sed a luce quae illuxit cordi nostro, a patre qui est in caelis, sumus & ipsi quod fuit Petrus, similiterque ut ille praedicamur beati: propterea quod quae illi causae extiterunt beatificationis, eadem ad nos quoque peruenerunt, eo quod caro & sanguis nobis non reuelauit, Iesum esse Christum filium Dei viui, sed ab ipsis caelis pater qui est in caelis, ut in caelis conuersationem habeamus, reuelauit nobis reuelationem subducentem in caelos, eos qui non solum velamen omne tollunt a corde, verum etiam acceperunt spiritum sapientiae dei ac reuelationis. Quod si nos quoque loquuti quod dixit Petrus, Tu es Christus filius Dei viui, tanquam non accepta huius reuelatione a carne & sanguine, sed luce cordi nostro illucescente, a patre qui in caelis est, efficimur Petrus, & nobis dicetur, quod hunc sermonem sequitur, Tu es Petrus, & caetera quae sequuntur. Petra est enim, quisquis Christi discipulus est, ex quo biberunt de spirituali consequente petra. Et super talem petram construitur omnis ecclesiastica doctrina, & secundum hanc vitae institutio. In vnoquoque enim perfecto habente congregationem eorum qui complent beatitudinem verborum, factorum, & sensuum, est quae a deo edificatur ecclesia. Quod si super vnum illum Petrum tantum existimas edificari totam ecclesiam, quid dicturus es de Ioanne filio tonitruum, & Apostolorum vnoquoque? Quin alioqui num audebimus dicere, quod aduersus Petrum vnum non praualiturae sint portae inferorum, aduersus caeteros autem Apostolos ac perfectos praualiturae sint: ac non potius in omnibus ac singulis eorum, de quibus dictum est, sit illud quod dictum est, Et portae inferorum non praualebunt aduersus eam? Item illud, Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. An vero soli Petro dantur a Christo clauae regni caelorum, ne alius beatorum quisquam eas accepturus est? Quod si dictum hoc, Tibi dabo clauae regni caelorum, caeteris quoque commune est, quare non simul omnia, & quae prius dicta sunt, & quae sequuntur, velut ad Petrum dicta, sunt omnium communia? Nam hic & illud velut ad Petrum videtur dictum, Quaecumque ligaueris super terram, erunt ligata & in caelis, & quae sequuntur. Caeterum in Euangelio Ioannis, seruator dans spiritum sanctum discipulis, per insufflationem, ait, Accipite spiritum sanctum, & caetera. Proinde multi dicunt seruatori, Tu es Christus filius Dei viui: sed non omnes qui dicunt hoc, dicent illud, nequaquam a carne & sanguine accepta reuelatione docti, sed ab ipso patre qui in caelis est, tollente velamen, quod impositum erat cordi eorum, ut postea resecta facie gloriam domini specularantes, in spiritu dei

loquantur, dicentes de eo illud, Dominus Iesus: & ad eum illud, Tu es Christus filius Dei viui. Et si quis hoc ad illum dixerit, non ex carnis aut sanguinis reuelatione, sed patris qui in caelis est, consequetur ea quae dicta sunt, ut Euangelij quidem scriptum habet ad illum Petrum, ut vero docet illius spiritus ad quemuis, qui talis factus fuerit, qualis erat ille Petrus. Siquidem nomen ducunt a petra, quicumque sunt imitatores Christi, qui est Petra spiritualis, comitans eos qui salui fiunt, ut ex ea bibant potum spiritualem. Hi vero non solum nomen ducunt a petra, quemadmodum Christus, verum etiam Christi membra quum sint, ab eo nomen habent, dicti Christiani, a petra vero Petri. Porro ex his occasione sumpta dices iustos nomen habere deductum a Christo, qui est iustitia: & sapientes a Christo, qui est sapientia: & similiter facies de reliquis eius nominibus nomina deriuans ad sanctos, & ad omnes qui tales sunt dicetur illud seruatoris, Tu es Petrus, & caetera: vsque ad illud, Non praualebunt aduersus eam. Quam autem eam? Vtrum aduersus petram, super quam Christus aedificat ecclesiam? An aduersus ipsam ecclesiam? (Nam sermo anceps est) an ad vnum & idem, quod ipsum sit petra & ecclesia. Hoc autem arbitror esse verum. Neque enim aduersus petram, super quam Christus aedificat ecclesiam, neque aduersus ecclesiam portae inferi praualebunt. Quemadmodum nec via serpentis in petra potest inueniri, iuxta quod scriptum est in Prouerbis. Quod si quis fuerit, aduersus quem praualiturae sunt portae inferorum, talis neque petra fuerit, super quam Christus aedificat ecclesiam, neque quae a Christo super petram aedificatur ecclesia. Nam & petra serpenti est inaccessa, validiorque portis inferorum ipsi reluctantibus, ut ob robur ipsius inferorum portae nihil valeant aduersus illam: & ecclesia tanquam Christi structura, qui aedificauit suam domum prudenter super petram, non recipit portas inferorum, praualentes quidem aduersus omnem hominem, qui est extra petram & ecclesiam, sed nihil valentes aduersus ipsam. Vbi vero considerauerimus, quod vnum quoque peccatorum, ob quae Christus iturus erat ad inferos, portae sunt inferorum, comprehendemus, quod anima quae maculam habet, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, ac propter malitiam nec sancta est, nec irreprehensibilis, ea neque petra est, super quam Christus aedificat, neque ecclesia, neque ecclesiae pars, quam super petram Christus aedificat. Quod si quis vos ob ista putat defectos silere vult, propter multitudinem ecclesiasticorum, qui credere putantur, dicendum est illi non solum illud, Multi vocati, sed pauci electi: verum etiam hoc quod a seruatore dicitur ad eos qui accesserant ipsum, sicut in Euangelio Lucae dictum est, hunc in modum: Contendite intrare per angustam portam: quoniam dico vobis, multi querent ingredi per illam angustam portam, & non valebunt. Insuper & illud quod in Mattheo scriptum est, hunc in modum dicendum est, Angusta est porta, & stricta via quae ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Porro si atrederis illi quod dictum est, Multi, dico vobis, querent ingredi, & non valebunt: intelliges hoc ad illos referri, qui se gloriantur esse de ecclesia, sed infirmiter, ac secus quam verbum praescripsit, viuunt. Hi proinde non valentes ingredi, quum sint de numero eorum qui querunt ingredi, eo quod inferorum portae praualent aduersus eos, haud quaquam valebunt ingredi: aduersus quos autem inferorum portae non praualent, hi quaerentes ingredi poterunt, omnia valentes in eo, qui corroborat ipsos, Christus Iesus. Atque ita qualiscumque pater est prae sententiae, architectus factus est alicuius inferorum portae. Caeterum cooperari huiusmodi architecti, sunt homines huiusmodi doctrinae ministri ac dispensatores, seruientes prauo impietatis fabricatori verbo. Porro quum multae sint simulque recesserunt numero

numero

numero possint inferorum portæ, nulla porta inferorum valet aduersus petram, aut ecclesiam, quam Christus super illam ædificat. Quamq̃ habent nonnullam vim hæ portæ, qua nonnullos superant, nimirum eos qui non resistunt, nec decertant aduersus illas: sed eadē ab alijs superantur, videlicet ab his, qui quoniam non recesserunt ab eo qui dicit, Ego sum ostium, omnes inferorū portæ demoliti sunt ab anima sua. Verū enim uero & illud scire oportet, quod sicuti ciuitatum portæ proprium quæq̃ nomen habent, eodem modo portæ inferorum nominari possunt, iuxta species peccatorū, vt vna quidem inferorum porta vocetur scortatio, per quam ambulant scortatores: altera vero negatio, per quam qui deum abnegant, descendunt ad inferos. Iam autem & vnusquisq̃ diuersa sentientium, quicq̃ genuerunt aliquam falsi nominis scientiam, portam ædificat inferorum: aliam quidem Marcion, Basilides aliam, aliam Valentinus. Atq̃ hic quidem portæ inferorum dictæ sunt. Ceterum in Psalmis Propheta gratias agit, dicens, Qui exaltauit me a portis mortis, vt enarrem omnes laudes tuas, i portis filie Sion. Ex hoc illud quoq̃ discimus, fieri nō posse, vt quisq̃ enarret omnes dei laudes, qui non exaltatus sit a portis mortis, & peruenerit ad portas Sion. Sion autem portæ, intelligantur contrariæ portis mortis, vt mortis quidē porta sit intemperantia, portæ vero Sion temperantia: atq̃ itidem mortis porta sit iniustitia, Sion vero porta iustitia, quam ostendens Propheta, ait, Hæc porta domini, iusti intrabunt per eam. Ac rursus, mortis porta sit ignauia, fortitudo contra porta Sion: & imprudentia porta mortis, prudentia vero huic contraria porta Sion. Omnibus autē portis falso dictæ sciētie, vna porta opponitur, quæ est veræ scientiæ. Inspice vero, num ex eo quod dictum est, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, & cætera, possis vnamquæq̃ potestatem, ac munditinentem huius caliginis ac spiritualia malitiæ in cælestibus dicere portam inferorum & portam mortis. Itaq̃ portæ inferorum dicentur etiam principatus ac potestates, aduersus quas nobis est colluctatio. Contra portæ iustitiæ, ministratorij spiritus. Quemadmodū autē de præstantioribus multæ prius dicuntur portæ, & post portas, vna porta nominatur, quā dicitur, Aperite mihi portas iustitiæ ingressus per eas confitebor domino. Et, Hæc porta domini, iusti intrabunt per eam: Itidem & in contrarijs portæ quidem multæ sunt inferorum ac mortis, singulæ potestates, super omnes autem has ille malus intentus in vnumquodq̃ peccatū: & attentē profecto simus in vnoquoq̃ peccato, velut in aliquā inferorum portam descendentes, si peccemus. Quin potius exaltati de portis mortis, enarrem⁹ omnes laudes domini, in portis filie Sion: exēpli gratia, in vna porta filie Sion, quæ vocatur tēperantia, enarrabimus ex temperantia laudes dei: & in alia quæ vocatur iustitia, enarrabimus ex iustitia laudes dei. In summa, in omnibus laudabilibus in quibus versamur, in his sumus in aliqua porta filie Sion, iuxta illā narrantes aliquā laudem dei. Excutiendū autē & illud, quomodo in vno duo decim prophetarū dictū est: oderūt in portis arguentē, & sermonem iustū abominati sunt. Vide igitur ne forte in portis arguens sit ex his qui consistunt in portis filie Sion, redarguens eos qui sunt in portis huic portæ contrarijs, nimirū in portis inferorū ac mortis. Sin ad hunc modū nō intelligis illud prophetæ dictū, oderūt in portis arguentē, aut per adiectionē erit dicta hæc particula in portis, aut quere quomodo tandē quod dictū est dignum esse possit prophetico spiritu. Post hæc videamus quomodo dictū est Petro, & quicūq̃ petra est, dabo tibi clauas regni cœlorū. Ac primū quidem arbitrator hoc dictū, portæ inferi nō præualebūt aduersus eā,

respondere illi, Dabo tibi clauas regni cœlorū. Dignus est qui ab ipso filio dei accipiat clauas regni cœlorum, qui munimentū opposuit aduersus inferorū portas, ne præualerēt aduersus ipsum, veluti præmij loco accipiēs, eo q̃ nihil valuerūt aduersus ipsum inferorū portæ, clauas regni cœlorū, vt sibi ipsi aperiat portas, clausas ijs qui vincuntur a portis inferorū: & ingreditur, veluti tēperans, per quādam tēperantiæ portā, quæ aperitur clauæ, quæ aperit temperantiā. Item per aliā vt iustus, portam iustitiæ, quæ aperitur clauæ iustitiæ. Et simili modo de cæteris virtutibus. Arbitror enim q̃ pro vnaquaq̃ virtute cognitionis, aliqua sapiētie mysteria respondentia generi virtutis aperiuntur ei qui secundū virtutem vixerit, seruatore dante ijs, qui superati non sunt a portis inferorū, totidē clauas quot sunt virtutes, quæ clauas aperiunt totidē numero portas, iuxta mysteriorum referationē, respondētes vnicuiq̃ virtuti. Et fortassis vnaquæq̃ virtus est regnū cœlorū, vt iuxta hūc sensum, iam in regno cœlorū sit, qui secundū virtutes viuunt: vtq̃ hoc quod dictū est, Pœnitentiā agite, appropinquauit enim regnū cœlorū, nō ad tempus referatur, sed ad actiones affectusq̃. Christus siquidē qui est omnis virtus inhabitat ac loquit̃, & propter hoc intra discipulos illius est regnū dei, non autem hic & hic. Vide vero quantā habeat, vim petra, supra quā a Christo cōstruit ecclesia, & omnis qui dicit, Tu es Christus filius dei viuui, vt huius iudicia firma maneāt, tanq̃ deo in illo iudicante, vt in hoc ipso quod iudicat, nō præualeāt aduersus eū inferorū portæ. Aduersus illū igitur qui iniuste iudicat, neq̃ iuxta verbū dei ligat super terrā, neq̃ secundū voluntatē illius soluit super terrā, portæ inferi præualeant. Is vero aduersus quē portæ inferorū nō præualerēt, iuste iudicat, eo q̃ clauas habet regni cœlorū, aperiens ijs qui soluitur super terrā, sicut & in cœlis sint soluti ac liberi, claudēs q̃ ijs, qui iusto ipsi⁹ iudicio ligati sunt in terris, vt & in cœlis sint ligati, condēnatiq̃. Quoniā autem ij qui episcoporū locū sibi vindicant, vt tūtur! eo dicto sicut Petrus, & clauas regni cœlorū a seruatore ac ceperunt, docentq̃ ea quæ ab illis ligata fuerint hoc est condēnata, eadē & in cœlis ligata: rursus ea quæ soluta fuerint ab ipsis, eadē & in cœlis esse soluta: dicendū est illos recte loqui, si pariter & facta habuerint, ob quē dictum est illi qui erat Petrus, Tu es Petrus: sitq̃ tales fuerint, vt a Christo super eos ædificetur ecclesia, & ad eos illud iure referri possit. Portæ autē inferorū nō debent præualere aduersus eū, qui ligare vult ac soluere. Quod si funibus suorū peccatorū constringitur, frustra vel ligat vel soluit. Fortassis & illud poteris dicere, in cœlis, id est in virtutibus quæ sunt in sapiente, ligatus est malus. Ac rursus solutus est in illis homo probus, qui percipit obliuionē & abolitionē eorum quæ ante virtutē peccauerat. Quemadmodū autem qui nō habet funiculos peccatorū, neq̃ peccata quæ cōparatur funi longo, aut loro iumētū quod est in iugo, ne Deus quidē ligare possit, neq̃ quisquis fuerit Petrus. Porro si quis quum non sit Petrus, nec habeat quæ hic dicta sunt, sicut habuit Petrus, credit se ligaturū in terra, vt quæ ligauerit ligata sint & in cœlis: ac se soluturū super terrā, vt quæ soluerit, soluta sint in cœlis, hic inflatus est non intelligens quid sibi velint scripturæ, & tumefact⁹ incidit in diaboli ruinam. Tum Iesus præcepit discipulis suis, ne cui dicerent, q̃ ipse esset Christus.

FINIS.

In ædibus Nicolai Parui & Hectoris Penet.

M. D. XXXVI.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in two columns and is too light to transcribe accurately.

FINIS

Impresso en el Establecimiento Tipográfico de la Universidad de Chile

1911

4.556